

ANALIZA IMPLEMENTACIJE I EFEKATA STRATEGIJE ZA RAZVOJ STRUČNOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI 2010-2015

**Analiza implementacije i
efekata Strategije za razvoj
stručnog obrazovanja u Crnoj
Gori 2010-2015**

Podgorica, 2015.

ANALIZA IMPLEMENTACIJE I EFEKATA STRATEGIJE ZA RAZVOJ STRUČNOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI 2010-2015

Izdavač:

JUVENTAS

Ul. Omladinskih brigada 6

Podgorica, Crna Gora

e-mail: juvenas@t-com.me

Za izdavača:

Ivana Vujović

Autor:

Ana Selić

Dizajn:

Dragana Koprivica

Štampa:

3M MAKARIJE

Izrada studije je podržana od strane Evropske komisije posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori

Disclaimer:

Ovaj dokument je nastao uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj dokumenta je odgovornost autora i ni pod kojim okolnostima ne može biti shvaćen kao stav Evropske unije.

UVOD

Stručno obrazovanje je jedan od ključnih ekonomskih i socijalnih faktora razvoja. Kao što se navodi u Strategiji za razvoj stručnog obrazovanja 2015-2020: „Izazovi brzog razvoja

novih znanja i tehnologija, proces globalizacije, demografski trendovi, česte promjene potreba tržišta rada, rastuća težnja za visokokvalifikovanom radnom snagom i pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji, nameću nužnost cjeloživotnog učenja i uspostavljanja fleksibilanog, otvorenog, prohodnog sistema obrazovanja, koji će svakom pojedincu ponuditi različite mogućnosti za obrazovanje, napredovanje i priznavanje prethodno stečenih znanja obrazovnog sistema, u kome će pored sticanja kvalifikacija u formalnom obrazovanju, svakom pojedincu biti omogućeno da stiče i vrednuje svoja stečena znanja i vještine i tako poboljšava svoj položaj na tržištu rada.“

Prioriteti u razvoju stručnog obrazovanja su utvrđeni još Knjigom promjena u 2001, a 2008. godine je završena faza kurikularne reforme i prelaska sa sadržajno orjentisanih obrazovnih programa na ciljno orjentisane programe. Nakon ove faze uslijedila je druga faza kurikularne reforme, sa ciljem razvoja obrazovnih programa koji su orjenitasni prema ishodima učenja, modulima i kreditnim vrijednostima.

U 2010, paralelno sa usvajanjem Deklaracije iz Briža koja je promovisala atraktivnije, relevantnije, na karijeru orjentisane, inovativnije, pristupačnije i fleksibilnije obrazovne programe koji treba da doprinesu izvrsnosti i jednakosti u cjeloživotnom učenju, usvojena je i Strategija za razvoj stručnog obrazovanja 2010-2015, najvažniji strateški dokument u ovoj oblasti.

Od usvajanja Strategije u 2010, od strane Ministarstva prosvjete, usvojena su dva akciona plana za njenu implementaciju, od kojih je Akcioni plan za 2012-2013 godinu objavljen na sajtu Ministarstva. Integralni dio ovog Akcionog plana je i jedini izvještaj o sprovođenju Strategije za 2011. koji je usvojen.¹ Nakon izvještaja za 2011, pripremljen je i nacrt izvještaja za 2012-2013, ali je ovaj nacrt sadržao nedovoljnu količinu informacija o sprovođenju Akcionog plana i nije nikada objavljen na internet stranici Ministarstva prosvjete. U 2014. je pripremljen, a u 2015 usvojen nacrt nove Strategije za razvoj stručnog obrazovanja 2015-2020. Crna Gora je u periodu bila u obavezi da priprema Torino izvještaj za 2012. i 2014. godinu, kao i Odgovore na Briž upitnik za periode do 2012. i 2012-2014. Ovi izvještaji rađeni su za European Training Foundation (ETF) I daju pregled realizovanih aktivnosti u stručnom obrazovanju u Crnoj Gori, međutim ne obuhvataju detaljnu analizu sprovođenja svake pojedinačne aktivnosti iz akcionih planova.²

Uzimajući u obzir postojeće stanje, monitoring tim Juventasa je pripremio izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za 2012-2013, kao indikator za implementaciju cjelokupne strategije u periodu od 2010-2014. Izvještaj se sastoji od 3 dijela: opisa opšteg zakonskog

---

1 Dostupni na zahtjev – slike sajta ministarstva prosvjete na 14.06.2015.

2 Torino izvještaji dostupni su na sajtu ove organizacije. Izvještaj za 2014. dostupan je od jula 2015. i na sajtu Ministarstva.

okvira za stručno obrazovanje, međunordnog okvira za stručno obrazovanje sa analizom usklađenosti Akcionog plana i Deklaracije iz Briža, kao i izvještaja o sprovedenim mjerama u četvorogodišnjem periodu trajanja Strategije.

Izvještaj o sprovedenim mjerama se zasniva na mjerama definisanim Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2012-2013. Urađena je kvalitativna i kvantitativna procjena ispunjenosti mjera, kroz indikatore koje je postavilo Ministarstvo, kao i kroz dodatne indikatore učinka koje je razvio istraživački tim.

Procijenjen je učinak sprovedenih mjera i predloženo usvajanje novih, kao i set novih indikatora, koji bi doprinio adekvatnijem monitoringu i evaluaciji Strategije.

1. OPŠTI OKVIR ZA STRUČNO OBRAZOVANJE U CRNOJ GORI

Stručno obrazovanje u Crnoj Gori, u skladu sa odredbama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju i odredbama Zakona o stručnom obrazovanju, realizuje se kao niže stručno obrazovanje (u trajanju od dvije godine), srednje stručno obrazovanje (u trajanju tri ili četiri godine) i više stručno obrazovanje (u trajanju do dvije godine, kao nastavak srednjeg stručnog obrazovanja). Stručnom obrazovanju pripada i majstorski ispit. Pored Zakona o stručnom obrazovanju, osnovni zakonski okvir čine i Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju, Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija i niz podzakonskih akata kao što su: Pravilnik o utvrđivanju kvaliteta u ustanovama vaspitanja i obrazovanja, Pravilnik o stručnoj spremi nastavnika u stručnim školama, itd.

Pored Strategije za razvoj stručnog obrazovanja, mjere usmjerene na unaprjeđenje stanja u ovoj oblasti sadržane su i u drugim strateškim dokumentima: Nacionalnom okviru kvalifikacija u Crnoj Gori, Nacionalnoj strategiji zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa, Nacionalnom akcionom planu zapošljavanja, Strategiji inkluzivnog obrazovanja, Strategiji građanskog vaspitanja i građanskog obrazovanja, Strategiji za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori, Strategiji zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa, Projektu Cards 3, Strategiji cjeloživotnog preduzetničkog učenja, Strategiji razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma Crne Gore, Strategiji razvoja turizma Crne Gore do 2020. Godine, Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore, Akcionom planu integracija održivog razvoja u obrazovni sistem, Strategiji za razvoj informatičkog društva, itd.

Crnogorski obrazovni sistem je sa sadržajno orijentisanih obrazovni programa prešao na ciljno orjentisane obrazovne programe. Ovom fazom reformskih procesa zaokružen je prvi ciklus prilagođavanja obrazovnih programa sa potrebama tržišta rada, čiji su ciljevi usaglašeni za potreba privrede iskazanih kroz standarde zanimanja. Na osnovama ciljno orjentisanih obrazovnih programa pripremljeno je oko 110 obrazovnih programa nižeg, srednjeg i višeg stručnog obrazovanja.³

---

³ STRATEGIJA RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI (2015-2020), str. 12

2. MEĐUNARODNI OKVIR

Na zasjedanju Evropskog savjeta 2000. godine u Lisabonu, usvojena je **Lisabonska strategija** koja je imala za cilj da se odredi pravac ekonomske i politike zapošljavanja EU u narednoj deceniji. Na prelazu u 21. vijek usljed ekonomskog uzleta postojala je značajna politička volja za jedinstvenu evropsku agendu koja koordiniše ekonomsku i socijalnu politiku. Strategija je proklamovala namjeru da se EU u roku od 10 godina pretvori u najkonkurentniji i najdinamičniji ekonomski prostor na svijetu zasnovan na znanju, te da se ostvari održivi ekonomski rast sa više radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom.

Strategija je bila zasnovana na ekonomskom i socijalnom stubu, da bi godinu dana kasnije bio dodat i treći stub – životna sredina. Desetogodišnji period (2000 – 2010) je određen za ostvarivanje ključnih ciljeva, pri čemu će Evropski savjet na godišnjem nivou sprovoditi monitoring. Godine 2004, kada je otpočela srednjeročna evaluacija Lisabonske strategije, rezultati su se pokazali kao nezadovoljavajući, tempo sprovođenja reformi bio je razočaravajuće spor usljed preopterećene agende, neadekvatne koordinacije, konflikata među prioritetima i manjka političke volje, ali i zbog nepovoljnog razvoja globalne ekonomije u prvih pet godina 21. vijeka. Sve navedeno je dovelo do revidiranja Lisabonske strategije 2005. godine, a fokus joj je sužen na ekonomski rast i zapošljavanje. Godine 2006, Evropski savjet je utvrdio sljedeće oblasti kao prioritetne: investicije u znanje i inovacije, razvijanje poslovnog potencijala, zaposlenje za prioritetne kategorije i klimatske promjene i evropska energetska politika.⁴

Jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata u ovoj oblasti je **Deklaracija iz Briža** iz 2010 godine. Shodno ovoj deklaraciji, evropski sistemi za stručno obrazovanje (eng. Vocational Education and Training - VET) bi do 2020. godine trebalo da budu atraktivniji, relevantniji, karijerno usmjereni, inovativniji, dostupniji i fleksibilniji nego u 2010. godini, te da doprinesu jednakosti sistema cjeloživotnog učenja. U tom cilju treba obezbjediti:

- Atraktivno i inkluzivno stručno obrazovanje sa visoko kvalifikovanim nastavnicima i trenerima, inovativnim metodama učenja, visoko kvalitetnom infrastrukturom, velikim značajem za tržište rada, i putevima za dalje obrazovanje i obuku;
- Kvalitetno inicijalno stručno obrazovanje (I-VET) koje polaznici, roditelji i društvo u velikoj mjeri mogu posmatrati kao opciju koja ima istu vrijednost kao i opšte obrazovanje. Inicijalno stručno obrazovanje treba da obezbijedi polaznicima i ključne kompetencije i posebne profesionalne vještine;
- Pristupačan sistem kontinuiranog stručnog obrazovanja orijentisanog ka karijeri (C-VET) za zaposlene, poslodavce, nezavisne preduzetnike i nezaposlene ljude, što olakšava i razvoj kompetencija i promjene karijere;
- Fleksibilne sisteme stručnog obrazovanja, zasnovane na pristupima ishoda učenja, koji podržavaju fleksibilne puteve učenja, koji omogućavaju prohodnost između različitih pod-sistema obrazovanja i obuke (školsko obrazovanje, stručno obrazovanje, visoko obrazovanje, obrazovanje odraslih) i koji omogućavaju vrednovanje neformalnog i informalnog učenja, uključujući kompetencije stečene na radnom mjestu;
- Područje evropskog obrazovanja i obuke, sa transparentnim sistemima kvalifikacija koji omogućavaju prenos i sakupljanje ishoda učenja, kao i priznavanje kvalifikacija i kompetencija, i koji olakšavaju transnacionalnu mobilnost;

⁴ <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/Profiles/Pages/TheLisbonStrategyinshort.aspx>

- U značajnoj mjeri povećane prilike za transnacionalnu mobilnost učenika i profesionalaca u stručnom obrazovanju;
- Pristupačne i kvalitetne cjeloživotne informacije, usluge usmjerenja i savjetovanja, koje formiraju koherentnu mrežu i koje omogućavaju da evropski stanovnici donose mudre odluke i upravljaju svojim učenjem i profesionalnim karijerama van tradicionalnih rodnih profila.⁵

2.1. Usklađenost Strategije i Akcionog plana za razvoj stručnog obrazovanja sa Deklaracijom iz Briža

Iz analize strateških dokumenata Crne Gore, jasno je da se težilo da se obezbijedi okvir koji bi u potpunosti bio usklađen sa evropskim standardima. Ovo se najbolje ogleda u činjenici da se Strategija, koja je izrađena u 2009, a usvojena u 2010, u velikoj mjeri poklapa sa prioritetima i kratkoročnim ciljevima predviđenim u briškoj deklaraciji, koja je donešena krajem 2010. Dobar dio ciljeva iz Strategije za razvoj stručnog obrazovanja se dalje razrađuje i kroz druge, komplementarne strategije kao što su Strategija cjeloživotne karijerne orijentacije, Strategija inkluzivnog obrazovanja i Strategija za zapošljavanje i razvoj ljudskih resursa. Međutim, u Akcionom planu za sprovođenje Strategije za razvoj stručnog obrazovanja postoji nekoliko manjih neusaglašenosti sa opštim ciljevima Deklaracije iz Briža.

Naime, problem ranog napuštanja stručne škole/obrazovanja je prepoznat u Akcionom planu i postoji niz aktivnosti koje su usmjerene ka eliminaciji ove pojave, kroz poseban rad sa učenicima sa specijalnim potrebama i „rizičnim“ grupama, te različite sisteme monitoringa napretka učenika. Ipak, postoji sljedeći problem u vezi sa ovim ciljem:

1. Akcionim planom **Romska populacija u Crnoj Gori nije istaknuta kao grupa sa posebnim rizikom od ranog napuštanja škole**, iako su učenici pripadnici ove populacije prepoznati kao grupa od najvećeg rizika za nepohađanje ili napuštanje obrazovanja. Kao posljedica, nije razvijen poseban pristup ovom problemu.

Kada je u pitanju potreba uspostavljanja fleksibilnih sistema učenja, koja je identifikovana kao izuzetno važna kroz Brišku deklaraciju, jer se odnosi na sve grupacije kod kojih postoji rizik od napuštanja obrazovanja ili nepohađanja, zbog različitih potreba ili stilova života koji zahtjevaju drugačiji model učenja i usavršavanja, prepoznali smo sljedeće probleme:

2. Razvoj informacionih sistema i tehnologija se **ne koristi u cilju uspostavljanja fleksibilnih modela učenja i usavršavanja** za „rizične grupe“ i drugu populaciju koja ima takvu potrebu zbog različitog stila života. Fleksibilno učenje predstavlja jedan od osnovnih zadataka Briške deklaracije, koji je postavljen u okviru strateškog cilja uspostavljanja fleksibilnog pristupa programima usavršavanja i sticanju kvalifikacija kroz učenje putem interneta, večernje kurseve, usavršavanje za vrijeme radnog vremena i slično. Strateški cilj koji se odnosi na postizanje inkluzivnog obrazovanja takođe obuhvata ovaj koncept, jer čini obrazovanje dostupnijim rizičnim grupama, te grupama sa specijalnim potrebama.
3. Shodno prethodno navedenom nedostatku, Akcionim planom **nije predviđena**

⁵ http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/brugescom_en.pdf

revizija upotrebe podsticajnih mjera za cjeloživotno obrazovanje, već je koncept cjeloživotnog učenja sveden na zadatak *promocije*, koji je elaboriran u okviru tačke 2.4.5. Ove mjere su preciznije navedene u drugim dokumentima kao što je Strategija za razvoj cjeloživotne karijerne orijentacije. Zakonski okvir za cjeloživotno obrazovanje je zaokružen usaglašavanjem Zakona o stručnom ovrazovanju, Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama i Nacionalnog okvira kvalifikacija, ali je neophodno propisati mjere koje bi podstakle i pojedince i institucije i organizatore obrazovanja da primjenjuju postojeće mogućnosti.

Pored Lisaboske strategije i Deklaracije iz Briža, Akcioni plan i Strategija za razvoj stručnog obrazovanja su uzeli u obzir sljedeće međunarodne dokumente: EQF – European Qualifications Framework; ECVET - European Credit system for Vocational Education and Training; Copenhagen Communique; Maastricht Communique; Bordeaux Communique; Helsinki Communique; Rezolucija o strateškom okviru za saradnju u Evropi u obrazovanju i osposobljavanju (“ET 2020”); Preporuke Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju Evropskog kvalifikacionog okvira za cjeloživotno učenje, Brisel, 2008 (Recommendation of the European Parliament and of the Council on establishment of the European Qualification Framework for lifelong learning, Brussels, 2008); Odluka Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju akcionog programa na području cjeloživotnog učenja, 2006. (Decision of the European Parliament and of the Council establishing an action programme in the field of lifelong learning, 2006); Memorandum o cjeloživotnom učenju Evropske komisije (A Memorandum on lifelong learning, Commission of the European Communities, Brussels, 2000; Rezolucija Savjeta o cjeloživotnom učenju, 2002. (Council resolution on lifelong learning, 2002 (COUNCIL RESOLUTION of 27 June 2002 on lifelong learning (2002/C 163/01)); Neformalno obrazovanje, Preporuka Savjeta, 2000 (Non-formal education Recommendation (2000)).

3. IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE ZA RAZVOJ STRUČNOG OBRAZOVANJA KROZ AKCIONI PLAN 2012-2013

Akcioni plan sadrži veoma razvijen spektar mjera za 9 prioriternih oblasti razvoja stručnog obrazovanja: jačanje institucionalnog i zakonskog okvira, jačanje socijalnog partnerstva, decentralizacija, povezivanje stručnog obrazovanja i tržišta rada, dostupnost obrazovanja (koje podrazumijeva: upisnu politiku, mrežu škola- opremljenost škola, profesionalnu orijentaciju i socijalnu inkluziju), kvalitet stručnog obrazovanja (koje podrazumijeva: osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i proces nastave i učenja), nastavnike i upravu škola, finansiranje stručnog obrazovanja i međunarodnu saradnju.

Svaka od prioriternih oblasti se zasniva na ciljevima iz Strategije za razvoj stručnog obrazovanja. Dostizanje ciljeva se planira kroz izvršavanje zadataka, koji su opet podijeljeni u set konkretnih mjera.

3.1 Prioritetna oblast: Jačanje institucionalnog i zakonskog okvira

U ovoj oblasti Akcioni plan je predvidio dostizanje **sljedećih ciljeva** Strategije za razvoj stručnog obrazovanja: 1. *Blagovremeno prilagođavanje zakonskih i drugih akata aktuelnim*

potrebama sistema stručnog obrazovanja, u cilju poboljšanja efikasnosti sistema i 2. Materijalno i kadrovsko jačanje ključnih institucija koje su nosioci aktivnosti u stručnom obrazova.

Dostizanje ovih ciljeva je planirano kroz ispunjavanje 2 zadatka : 1. praćenje i analiziranje promjena i usahlašavanje zakonske regulative i sistema stručnog obrazovanja sa trendovima na tržištu rada. i 2. Inovirati planove i programe stručnog usavršavanja zaposlenih u institucijama sistema stručnog obrazovanja

Kod prvog zadatka, koji je predviđao zakonsko i institucionalno usaglašavanje sistema stručnog obrazovanja sa potrebama tržišta rada predviđene su mjere izrada novog Zakona o stručnom obrazovanju i podzakonskih akata, kao i formiranje Komisije za praćenje Akcionog plana.

Na osnovu dostupnih informacija i sprovedenih intervjuja, zaključujemo da je prva mjera realizovana. Zakon o stručnom obrazovanju je mijenjan dva puta u toku implementacije strategije (2010. i 2013.) Javna rasprava o prijedlogu Zakona o stručnom obrazovanju iz 2013. nije bila održana na način kako je to predviđeno podzakonskim aktima. Nije bilo nacrt zakona, već je prijedlog zakona postavljen na sajt Ministarstva i dat je petnaestodnevni rok da se dostave sugestije. Nije bilo izvještaja o tome koliko je komentara dostavljeno i od kojih institucija i organizacija, niti koliko je ovih prijedloga prihvaćeno. Takođe, nije održan okrugli sto niti je bilo predstavljanja prijedloga zakona javnosti na bilo koji drugi način osim preko sajta Ministarstva prosvjete.

Dobar dio izmjena zakona u oba perioda je bio posvećen usklađivanju terminologije sa evropskim standardima, kao i definisanju novih kategorija (kreditne tačke, kreditnog vrednovanja, standarda kvalifikacija, EUROPASS-a). Postojeće norme iz Zakona o stručnom obrazovanju iz 2008. su znatno preciznije i detaljnije uređene.

Ključni noviteti koje su donijeli ovi zakoni su:

- Uvođenje seta novih kategorija u skladu sa Evropskim okvirom kvalifikacija
- Izmjenama zakona se predviđa usklađivanje sa EUROPASS-om kroz izdavanje dodatka diplomi
- Kroz izmjene Zakona u 2013. u ciljeve stručnog obrazovanja je uključeno i omogućavanje karijerne orijentacije.
- Novim zakonom su nadareni učenici izostavljeni iz definicije učenika sa posebnim obrazovnim potrebama, već se ovaj pojam u stručnom obrazovanju odnosi samo na učenike sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Izmjenama zakona je predviđena obaveza škole da učenicima koji nedovoljno poznaju jezik na kojem se sprovodi nastava pruži pomoć u savladavanju jezika, međutim Zakonom ni podzakonskim aktima nije definisan način na koji ova pomoć može da bude pružena, te ne postoje paralelni časovi jezika za učenike koji nedovoljno poznaju jezik. Ovo predstavlja prepreku posebno za učenike koji dolaze iz osnovnih škola gdje su znanje sticali na albanskom jeziku, kao i za učenike pripadnike romske populacije, koji nisu savladali jezik u toku osnovnoškolskog obrazovanja.
- Iz Zakona isključena mogućnost roditelja ili učenika da podnesu prigovor zbog zaključne ocjene, jer je ovo već regulisano Zakonom o opštem obrazovanju, članom 97a
- Omogućen je lakši nastavak školovanja za učenike stručnih škola, podjelom završnih stručnih ispita na eksterne i interne. Učenici koji polažu eksterni stručni ispit u Ispitnom

centru imaju mogućnost upisa na željeni fakultet bez polaganja diferencijalnih ispita, dok se učenicima koji polože interni stručni ispit u školi dodjeljuje kvalifikacija sa kojom mogu da konkurišu na tržištu rada.

- Sastav komisije za stručni ispit je preciznije uređen i propisan njen mandat

U skladu sa Strategijom, unaprijeđen je i podzakonski okvir. U četvorogodišnjem periodu trajanja strategije usvojeno je 11 pravilnika - Tako su **u toku 2011.godine** usvojeni Pravilnik o načinu i postupku polaganja stručnog ispita i Pravilnik o načinu i postupku polaganja godišnjeg ispita u srednjoj umjetničkoj školi;⁶ **u toku 2012 i 2013. godine** usvojeni su sljedeći pravilnici: Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu i postupku polaganja stručnog ispita; Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku pribavljanja, ocjenjivanja, odobravanja i pripreme udžbenika i nastavnih sredstava; Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu utvrđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama; Pravilnik o procedurama razvijanja kvalifikacija od prvog do petog nivoa kvalifikacija; Pravilnik o procedurama razvijanja kvalifikacija od šestog do osmog nivoa kvalifikacija. **U 2014** usvojeni su Pravilnik o obliku i načinu vođenja pedagoške evidencije i sadržini javnih isprava u školama; Pravilnik o načinu i postupku polaganja majstorskog ispita; Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno vaspitne ustanove.⁷

Zaključak: U opštem smislu se može zaključiti da su sve izmjene zakona usmjerene na usklađivanje sa evropskim okvirom kvalifikacija, razvoj standarda zanimanja, kako bi učenici iz srednjih i viših stručnih škola nakon završetka škole bili spremni za tržišta rada i u Crnoj Gori i van nje. Međutim, iako ovu mjeru možemo **ocijeniti sa 100% realizacije**, Ovim mjerama su nedostajali konkretni indikatori šta bi trebalo da sadrže izmjene i dopune zakonskog i podzakonskog okvira, ili eventualno mjera izrade analize nedostataka postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira u pogledu usklađivanja sa tržištem rada. Na ovaj način pripremljeni nacrti izmjena i usvojeni akti su rađeni „napamet“ tj. bez posebnog plana za donošenje odredbi koje bi doprinijele ostvarenju zadataka i strateških ciljeva.

Što se tiče **druge mjere**, tj. formiranja Komisije za praćenje implementacije Akcionog plana (od predstavnika Radne grupe), radi kvartalnog sagledavanja problematike sprovođenja Plana Kvartalne analize sprovođenja Plana, na osnovu činjenice da je u toku sprovođenja Strategije usvojen je samo jedan izvještaj i to za 2011. godinu i dostupan na sajtu Ministarstva prosvjete, možemo zaključiti da Komisija, i ako je postojala nije radila posao predviđen Akcionim planom. Nakon izvještajnog perioda 2010-2011 implementacija Strategije se ne prati u kontinuitetu, niti se izvještaji objavljuju na sajtu Ministarstva prosvjete. Stanje u stručnom obrazovanju se prati kroz izvještaje o Torino procesu i upitnike iz Briža, ali se ne prati sprovođenje pojedinačnih mjera u skladu sa razvijenim indikatorima i Akcionim planom. U skladu sa datim podacima, drugu mjeru prvog zadatka možemo **ocijeniti sa 25% realizacije**.

---

6 Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 41

7 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 1

Prioritet 1, zadatak 1

prva mjera	100%;
druga mjera	25%;
Ukupna ocjena zadatka	62.5%

Drugi zadatak u okviru prve prioritetne oblasti tj: „Inovirati planove i programe stručnog usavršavanja zaposlenih u institucijama sistema stručnog obrazovanja“ je predviđao mjere 1. Identifikovanja potreba za dodatnim stručnim usavršavanjem, izrada i akreditovanje programa stručnog usavršavanja zaposlenih u Centru za stručno obrazovanje i saradnika Centra i 2. Sprovođenja plana usavršavanja zaposlenih u Centru i saradnika Centra.

Prva mjera, u okviru ovog zadatka je djelimično realizovana. Naime, u skladu sa Strategijom i Akcionim planom u 2010, CSO je pripremio Plan razvoja ljudskih resursa, baziran na analizi potreba.⁸ Analiza potreba koja je tada urađena, nije objavljena na sajtu Ministarstva ili CSO, niti je dostavljena na zahtjev Juventasa. Od 2011. plan obuka se ne usvaja već se obuke baziraju na trenutnim potrebama Centra i na dostupnim obukama koje realizuju strani eksperti.⁹ Analiza potreba za obukama takođe nije rađena.

Obzirom na specifičnost i kompleksnost stručnog obrazovanja i veoma brzim promjenama CSO, u skladu sa tim promjenama i zahtjevima zaposlenih, organizuje obuku za usavršavanje.

U zavisnosti od potreba procesa reformi i Centra vrši se prvo obuka zaposlenih iz Centra po segmentima: Dropaut, Razvojni programi, Pisanje standarda zanimanja, stručnih kvalifikacija, ispitnih kataloga, Obrazovnih programa i programa obrazovanja i obučeni ljudi iz Centra vrše obuku radnih grupa prije početka rada na određenom dokumentu.

I pored činjenice da je Akcionim planom za stručno obrazovanje predviđeno akreditovanje programa stručnog usavršavanja za radnike CSO¹⁰, ni jedan takav program nije akreditovan za protekle 4 godine. Uzimajući u obzir da zaposleni u CSO, Zavoda i Ministarstva ne mogu da budu autori obrazovnih programa za zaposlene, ponuda obrazovnih programa je trebala da dođe spolja. Međutim, nije bilo zahtjeva za akreditaciju obrazovnih programa za zaposlene u Centru za stručno obrazovanje u protekle 4 godine.

Zaposleni CSO se obučavaju, većinom po potrebi, koristeći obuke po programu i planu Uprave za kadrove za pojedine struke koje se obično odnose na upravu, dok drugi dio obuka zaposlenih se sprovode u okviru obuka nastavnika jer se tiču nastave i obrazovnog procesa, evaluacije, tako da, za sada CSO, nema posebno akreditovane programe usavršavanja za zaposlene.¹¹

Zaključak: Kako je prepoznato i samom Strategijom, neophodno je da obuke radnika CSO imaju strukturiraniji karakter, to jest da se bar kratkoročno predviđaju potrebe za obukama, prave planovi za obuke i određuju sredstva za njihovu realizaciju, što se trenutno ne radi. Takođe ne postoji evidencija o tačnom broju radnika Centra koji su prošli svaku od obuka,

8 Akcioni plan za sprovođenje Strategije za razvoj stručnog obrazovanja 2012-2013; Ministarstvo prosvjete

9 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 215/15, dana 20.05.2015.godine

10 Akcioni plan za sprovođenje Strategije za razvoj stručnog obrazovanja 2012-2013, str. 2

11 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 206/15, dana 20.05.2015.godine

što otežava procjenjivanje njihove učinkovitosti. **Analiza potreba i plan usavršavanja je urađen samo u 2011, od sve četiri godine sprovođenja strategije. CSO, što čini 25% realizacije predviđene mjere.**

U okviru druge mjere **drugog zadatka**, praćenje indikatora tj broja obuka i broja radnika i saradnika CSO koji su prošli obuke akreditovanih programa, se odvijalo prilično parcijalno, te imamo samo djelimične informacije:

U 2011, izvršena je realizacija aktivnosti iz Plana, a aktivnost usavršavanja zaposlenih u CSO je preuzeo LUX Development (MNE/011). U ovom periodu, sprovedeno je usavršavanje službenika CSO u pogledu primjene novih zakonskih i podzakonskih rješenja u stručnom obrazovanju, unapređivanja kvaliteta rada, podizanja nivoa znanja stranih jezika, primjene računara i primjenjene softvera za unapređivanje kvaliteta rada i drugih obuka od značaja za rad CSO. Dodatnu podršku aktivnostima iz Plana u 2011. godini dali su i projekti GIZ, Kultur Kontakt, Britanski savjet i ETF.¹² Projekat MNE/011 omogućio je pohađanje kursa engleskog, njemačkog i francuskog jezika za 12 zaposlenih. Projekat MNE/011 takođe je finansirao pohađanje obuke: Izrada budžeta za projekte koji se finansiraju iz EU fondova, za 2 zaposlena iz CSO-a i jednog zaposlenog iz MPS-a. Predstavnicu Unije poslodavaca i predstavnicu opštine Berane, uz podršku Projekta MNE/011 pohađale su sedmodnevni seminar u Torinu, koji je organizovala Međunarodna organizacija rada (ILO). Takođe je realizovana obuka za pisanje projekata, u organizaciji Lux Developmenta, u okviru projekta MNE/011 i dijela projekta koji se odnosi na Izgradnju kapaciteta školskog menadžmenta za pisanje projektnih predloga. Realizovan je i trening za metodologije monitoringa i evaluacije u obrazovanju, u organizaciji Centra za obrazovne politike, u okviru programa ERISSE.¹³

Zaključak: Na osnovu dostupnih informacija iz izvještaja Ministarstva prosvjete, kao i odgovora Centra za stručno obrazovanje, ne može da se procijeni tačan broj zaposlenih koji su prošli obuke, kao ni broj obuka po godinama. Ukupan broj obuka, po ovim informacijama, za četvorogodišnji period je 14 uz kontinuirane kurseve stranih jezika. Ove obuke su većinom finansirane iz sredstava EU i sprovedene uz podršku konsultantskih kompanija. Kako bi se mogla procijeniti učinkovitost ovih obuka, i njihov obuhvat uz postojeće indikatore u narednom Akcionom planu bi bilo značajno dodati broj obučanih zaposlenih u CSO i broj i vrstu obuka po godinama. **Iako realizacija mjere može da bude ocijenjena sa 100%, (jer je mjera realizacija obuka), nedostaju ključni indikatori, a podaci postoje samo za jednu od 4 godine, pa ukupna ocjena za implementaciju 25%**

Prioritet 1, zadatak 2

prva mjera	25%;
druga mjera	25%;
Ukupna ocjena zadatka	25%

¹² Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str 43

¹³ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 3

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz prvog strateškog prioriteta:

Zadatak 1	65.2%
Zadatak 2	25%
Ukupna ocjena realizacije oblasti	45.1%

3.2. Prioritetna oblast: Jačanje socijalnog partnerstva

Ova prioritetna oblast odgovara **strateškom cilju** *Učešće socijalnih partnera u definisanju politike i planiranju, realizaciji, praćenju i vrednovanju stručnog obrazovanja*. Kako bi se postigao ovaj cilj, Akcioni plan predviđa **ispunjavanje 16 mjera, kroz 3 zadatka : 1)** Podsticanje socijalnih partnera na aktivno učešće u razvoju kvalifikacija, obezbjeđivanju materijalnih uslova za realizaciju obrazovnih programa kroz opremanje kabineta, laboratorja i radionica. Podsticanje škola na saradnju sa poslodavcima i lokalnom zajednicom; 2) Promovisati značaj profesionalne orijentacije, promovisati tražena zanimanja i uspješna preduzeća i poslodavce i 3) Ustanovljavanje fondova za stipendiranje učenika koji se obrazuju po obrazovnim programima deficitarnih zanimanja i utvrđivanje načina za obezbjeđivanje sredstava za tu namjenu

Prva mjera u okviru prvog zadatka, predviđa *zajednički rad škole, poslodavaca i lokalne zajednice radi utvrđivanja obrazovnih potreba i sastanaka za pojedine aktivnosti*

*U 2011 potpisan je i sporazum za realizaciju profesionalne prakse između udruženja poslodavaca i CSO.*¹⁴ U toku sprovođenja Strategije, ni Centar za stručno obrazovanje, ni Ministarstvo prosvjete nisu imali kapaciteta da vode sveobuhvatnu evidenciju o svim aktivnostima koje su zajednički sprovodile lokalne zajednice, poslodavci i škole. Kako bi se unaprijedilo izvještavanje u ovoj oblasti u toku praćenja sprovođenja nove Strategije, neophodno je voditi evidenciju o broju i vrsti aktivnosti koje se sprovode od strane socijalnih partnera na lokalnom nivou.

Od 43 škole kojima je poslat zahtjev za slobodan pristup informacijama dobili smo 23 odgovora, iz kojih se vidi neujednačen pristup konsultacijama sa lokalnom zajednicom. Od 23, 10 škola uopšte ne vrši konsultacije ili ih vrši vrlo rijetko, 11 škola vrši konsultacije jednom godišnje i dvije škole vrše konsultacije dva puta godišnje sa svim relevantnim socijalnim partnerima.

---

14 Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013

Naziv škole	Broj sprovedenih konsultacija u periodu 2010-2014
<i>JUMSS „17 septembar“ Žabljak</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SEŠ „Mirko Vešović“ Podgorica</i>	<i>Nema konsultacija</i>
<i>Srednja likovna škola „Petar Lubarda“ Cetinje</i>	<i>Nema konsultacija</i>
<i>SETŠ „Vaso Aligrudić“</i>	<i>Neznatan broj</i>
<i>SSŠ i SVŠ „Sergije Stanić“ Podgorica</i>	<i>Nemaju podatke o konsultacijama</i>
<i>SSŠ „Bećo Bašić“ Plav</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SMŠ „Ivan Goran Kovačić“ Herceg Novi</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SSŠ Cetinje</i>	<i>Konsultacije se vrše neformalno bez evidencije</i>
<i>Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Bijelo Polje</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SMŠ Andrijevića</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SSŠ „Sergije Raspopović“ Podgorica</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SSŠ „Marko Radević“ Podgorica</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>JU Srednja medicinska škola Podgorica</i>	<i>Ne organizuje konsultacije, vrši upis na osnovu odluke MP</i>
<i>JU Srednja medicinska škola „Branko Zogović“ Berane</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>JUMSS „Vuksan Đukić“ Mojkovac</i>	<i>8 konsultacija- 2 puta godišnje</i>
<i>JUSSŠ „Vukan Vukadinović“</i>	<i>Konsultacije se organizuju vrlo rijetko</i>
<i>JU Srednja Elektro-ekonomska škola – Bijelo Polje</i>	<i>Vrši upis na osnovu odluke Ministarstva prosvjete koja je zasnovana na podacima ZZCG i CSO</i>
<i>Srednja pomorska škola Kotor</i>	<i>Nema konsultacija</i>
<i>JUMSS „Danilo Kiš“ Budva</i>	<i>Periodično, u skladu sa mogućnostima</i>
<i>JU resursni centar “1. Jun” -Podgorica</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>SSŠ “Ivan Uskoković” – Podgorica</i>	<i>Nemaju tačan broj, više njih</i>
<i>Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>
<i>JU Prva srednja stručna škola - Nikšić</i>	<i>4 konsultacije – jednom godišnje</i>

Zaključak: Ova mjera se realizuje u dijelu škola, dio škola se oslanja na podatke CSO i ZZCG prilikom definisanja upisne politike, ali ne vodi konsultacije sa loklanom zajednicom i poslodavcima po pitanju drugih obrazovnih potreba, a dio škola uopšte ne vrši konsultacije. Na osnovu prikupljenih podataka možemo **zaključiti da je mjera realizovana 50%, tj približno u polovini škola na teritoriji Crne Gore.** Neophodno je utvrditi praksu konsultacija u svakoj školi i detaljno propisati kada, koje socijalne aktere škole treba da okupe i koje su teme od posebnog značaja za diskusiju za svaku školsku godinu.

Za **drugu mjeru** prvog zadatka, koja predviđa učešće poslodavaca (u okviru radnih grupa) u izradi kvalifikacionih okvira i kvalifikacija za pojedine sektore, ne postoje informacije o broju radnih grupa koje su uključile poslodavce, međutim od Ministarstva prosvjete smo dobili informaciju da predstavnici poslodavaca (Unija poslodavaca i Privredna komora) učestvuju u radu svake sektorske komisiji.

Zaključak: Na osnovu ovih činjenica možemo da zaključimo je data mjera ipunjena u stepenu 100% od planiranog.

Treća mjera prvog zadatka, tj. *Organizovanje, po sektorima, stručnih rasprava i okruglih stolova, na kojim su učesnici poslodavci i predstavnici sektora obrazovanja, sa temom sagledavanja stanja i otvorenih pitanja u organizaciji i realizaciji (praktičnog) obrazovanja i pronalaženja mogućnosti za saradnju* je realizovana, ali ne postoje konkretni indikatori njene realizacije. Kako Centar za stručno obrazovanje ističe ova tema je jedna od najaktuelnijih kad je stručno obrazovanje u pitanju. Na desetine različitih seminara, radionica i aktivnosti je održano na temu unapređenja kvaliteta praktičnog obrazovanja. Međutim, iako je održan značajan broj događaja na ovu temu (više od 5 radionica samo od septembra 2014) ni za ovu aktivnost se ne vodi tačna evidencija o broju održanih događaja, broju učesnika, temama i sektorima u kojima su organizovani. U ovoj oblasti se sprovode značajne aktivnosti koje nisu predviđene Akcionim planom i Strategijom, kao što je izrada webportala koji će objediniti sve relevantne informacije za praktično obrazovanje za institucije, škole i poslodavce, koja je u toku. U toku je i regionalni projekat u organizaciji KulturKontakta iz Austrije sa ciljem približavanja privrede i škole i unapređenja praktičnog obrazovanja. Projekat je koncipiran u trajanju od dvije godine. Planirano je i da se urade priručnici za poslodavce i koordinate praktičnog obrazovanja.¹⁵

Zaključak: Iako ovu mjeru možemo da ocijenimo sa **100% realizacije**, neophodno je uvođenje indikatora koji bi ukazivali na učinke sprovođenja mjere tj. tačan broj seminara po godinama, broj učesnika, sektori u kojima su organizovani okrugli stolovi i stručne rasprave, izvještaji sa preporukama koje su nastale na ovim događajima itd.

Za **četvrtu mjeru** u okviru prvog zadatka, koja glasi *Organizacija praktične nastave kod poslodavca, uz poštovanje propisane evidencije* ne postoje zbirni nacionalni indikatori, već se iz izvještaja o internoj i eksternoj evaluaciji škola, kao i odgovora na zahtjev za slobodan pristup informacijama može izvući približan broj stručnih škola koje organizuju profesionalnu praksu i broj ugovora potpisanih sa poslodavcima.

Što se evidencije tiče, od 23 škola koje su odgovorile na zahtjev za pristup informacijama, u 19 škola se sprovodi profesionalna praksa, a samo 2 škole vode evidenciju o broju učenika koji pohađaju profesionalnu praksu, dok ostalih 13 škola nemaju tu evidenciju. Takođe, izvještaji o internoj i eksternoj evaluaciji rijetko sadrže podatak da li učenici vode dnevnik profesionalne prakse.

Ukupan broj kolektivnih ugovora sa poslodavcima od 15 škola koje sprovode profesionalnu praksu je 574 za period 2010-2014. Ne postoje podaci po godinama, te je nemoguće pratiti da li raste ili opada broj ugovora, a samo dio internih izvještaja sadrži podatke o broju poslodavaca sa kojima je potpisan ugovor.

Naziv škole*	Broj ugovora
JU Srednja mješovita škola - Andrijevića	5
SSŠ "Spasoje Raspopović" - Podgorica	80
SSŠ "Marko Radević" - Podgorica	7
JU Stručna medicinska škola - Podgorica	4
Srednja mješovita škola "17. septembar" - Žabljak	12
JU Srednja medicinska škola "Dr Branko Zogović" - Berane	4
JU Srednja mješovita škola "VUksan Đukić" - Mojkovac	14
JU SSŠ "Vukadin Vukadinović" - Berane	39

¹⁵ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 207/15, dana 17.04.2015.godine

* Odgovori škola na Zahtjeve za slobodan pristup informacijama br. 300/15-326/15

<i>JU Srednja Elektro-ekonomska škola – Bijelo Polje</i>	4
<i>Srednja mješovita škola “Danilo Kiš “ – Budva</i>	10
<i>JU Srednja mješovita škola “Ivan Goran Kovačić” – Herceg Novi</i>	224**
<i>JU Srednja mješovita škola “ Bećo Bašić” - Plav</i>	24
<i>SSŠ “Sergije Stanić” - Podgorica</i>	65***
<i>JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola – Bar</i>	70
<i>SSŠ Cetinje</i>	12
<i>JU resursni centar “1. Jun” -Podgorica</i>	10
<i>SSŠ “Ivan Uskoković” – Podgorica</i>	5
<i>Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola- Nikšić</i>	35
<i>JU Prva srednja stručna škola - Nikšić</i>	21

** SSŠ „Ivan Goran Kovačić“ nije dostavio broj poslodavaca već broj učenika obuhvaćenih ugovorima

*** SSŠ „Sergije Stanić“, nema podatak o tome koliko je ugovora potpisano u prethodne 4 godine između škole i poslodavaca, ovo je podatak za 14/15 školsku godinu

Zaključak: Mjera organizovanja profesionalne prakse se vrši u većini srednjih stručnih škola, međutim, ne vodi se precizna evidencija o broju kolektivnih i individualnih ugovora na nivou Crne Gore po godinama. Izvještajima interne i eksterne evaluacije nedostaju podaci o vođenju evidencije u profesionalnoj praksi, o broju poslodavaca, o registru i načinu vođenja registra poslodavaca sa kojima je potpisan ugovor. Zbog nedostatka informacija o evidencijama, **ova mjera se ocjenjuje sa 50% realizacije**, ali je i dalje neophodno uvrstiti precizne indikatore koji bi mogli da doprinesu praćenju implementacije na nacionalnom nivou.

Peta mjera prvog zadatka, tj. *Izrada smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca (koje uključuju odgovarajuću dokumentaciju za vođenje evidencija i dr.).* *Prezentovanje rješenja* školama i poslodavcima je u potpunosti realizovana.

Urađene su smjernice u formi sporazuma koji je potpisan od strane CSO, Privredne Komore, Crnogorskog turističkog udruženja i Unije poslodavaca. Ovim sporazumom se definišu obaveze subjekata, potpisnika sporazuma-učesnika u realizaciji profesionalne prakse radi postizanja većeg stepena organizovanosti i kvaliteta u realizaciji profesionalne prakse učenika, u skladu sa obrazovnim programom i očekivanjima poslodavaca. Sporazum se može kroz saradnju unapređivati, kroz primjere dobre prakse. Sporazum obuhvata sljedeće elemente: Profesionalna praksa, Pravni okvir, Program profesionalne prakse, Dužina trajanja profesionalne prakse, Obaveze udruženja poslodavaca, Obaveze škole, Obaveze učenika, Obaveze zakonskih zastupnika, Obaveze Centra za stručno obrazovanje, Informisanje roditelja, Ugovori o profesionalnoj praksi, Realizacija profesionalne prakse, Izvještaji. U aneksu sporazuma su dati primjeri potvrda i ugovora o praksi.¹⁶

Zaključak: Usvajanjem Smjernica, ova mjera je realizovana u stepenu 100%.

Šesta mjera prvog zadatka, predviđa primjenu smjernica za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca (koje uključuju odgovarajuću dokumentaciju za vođenje evidencija, modele individualnog i kolektivnog ugovora i dr.). Implementacijom smjernica koordinira CSO. Izvještaje o sprovođenju smjernica, sačinjavaju škole u koje CSO ima uvid. CSO daje podršku i pomaže školama i poslodavcima u uspostavljanju saradnje između preduzeća i škola.¹⁷

16 Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

17 Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

Ne postoje podaci o stepenu sprovođenja smjernica, o broju škola koje posjeduju, ili ne posjeduju izvještaje o njihovom sprovođenju, ocjene o načinu vođenja evidencija, preporuke za unaprjeđenje implementacije Smjernica od određene škole. Međutim, ni sama mjera ne predviđa indikatore koji bi ukazivali na uspješnu primjenu smjernica, što je nedostatak koji se mora ispraviti narednim akcionim planom.

Zaključak: Mjera se može **ocijeniti sa stepenom 100% implementacije**, ali je u naredni Akcioni plan neophodno uvesti indikatore uspješnosti primjene tj. koliko škola posjeduju izvještaje o sprovođenju smjernica, u koliko škola se evidencija vodi na način propisan smjericama, itd.

Sedma mjera prvog zadatka, „*osposobljavanje instruktora praktičnog obrazovanja/mentora iz redova poslodavca*“ nije realizovana. Naime, u toku je priprema sistema obuke instruktora praktičnog obrazovanja, koji će preciznije urediti ovaj segment praktičnog obrazovanja¹⁸, ali još uvijek nisu uspostavljeni programi osposobljavanja, niti je bilo obuka.

Zaključak: Na osnovu ovih podataka, sedmu mjeru **ocjenjujemo sa stepenom 0% realizacije**.

Osma mjera prvog zadatka *predviđa formiranje baze podataka/evidencija poslodavaca kod kojih učenici obavljaju praktičnu nastavu*. Svaka od 15 škola koje organizuju profesionalnu praksu sadrži neki vid evidencije/registra poslodavaca, ali je obim podataka različit, što ćemo prikazati u okviru mjere koja se tiče sadržaja registra poslodavaca.

Zaključak: **Mjera je u potpunosti implementirana -100%**, ali je u naredni akcioni plan neophodno uvrstiti detaljne instrukcije šta evidencija poslodavaca treba da sadrži.

Deveta mjera prvog zadatka *predviđa uređivanje procedura o organizaciji profesionalne prakse u svim područjima rada i, u skladu sa tim, organizovanje profesionalne prakse kod poslodavca*. Do sada urađene su procedure za sektor Tgrovine, turizma i ugostiteljstva, ali mogu biti primjenjive na sve sektore. U toku je rad na razvijanju procedura za ostale sektore.¹⁹

Zaključak: Ako imamo u vidu da je 15 sektora/područja rada i da je Akcioni plan predvidio usvajanje procedura u svim područjima rada, **implementaciju ove mjere možemo da ocijenimo sa 7%**.

Što se tiče **desete mjere** prvog zadatka, tj. *organizacije profesionalne prakse u svim područjima rada, u skladu sa utvrđenim procedurama*, nema podataka o sprovođenju procedura u sektoru u kom su procedure usvojene, a ni u ostalim sektorima. Izvještaji eksterne evaluacije ne sadrže ocjenu poštovanja procedura, kriterijume za ocjenu profesionalne prakse, dok interni izvještaji daju parcijalne informacije u ovom pogledu koje nisu konkretno vezane za poštovanje procedura.

Zaključak: Mjera sama po sebi nije adekvatno formulisana, jer jednom kad se procedure donesu, logično je da će biti sprovedene. Mjera bi trebala da glasi „Kontrola sprovođenja procedura u organizaciji profesionalne prakse“, gdje bi kao indikatori trebali da budu : broj evaluiranih škola, broj poslodavaca, broj uočenih nepravilnosti itd. Kako se ne prikupljaju organizovane informacije o tome da li se procedure prate, u koliko sektora, u koliko škola – ova mjera je **ocijenjena sa 0% implementacije**.

---

18 Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

19 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 215/15, dana 20.05.2015.godine

Jedanaesta mjera prvog zadatka je praktično ponavljanje osme mjere sa dodatnim kriterijumima za registar poslodavaca: *Vođenje evidencije o poslodavcima kod kojih se realizuje praktična nastava, koja u sebe uključuje njihove materijalne i kadrovske uslove, od značaja za realizaciju praktičnog obrazovanja.* Od 19 škola koje sprovode praktičnu nastavu samo 3 imaju podatke o materijalnim i kadrovskim uslovima organizatora praktičnog obrazovanja. Kao što smo istakli, registri poslodavaca u različitim školama sadrže različit obim podataka:

Sadržina registar poslodavaca:	Broj škola:
-naziv i djelatnost poslodavca	9
-naziv i djelatnosti poslodavca; obaveze poslodavca; obaveze škole	5
- naziv i djelatnost poslodavca; obaveze poslodavca; obaveze škole; materijalne uslove u kojima se sprovodi nastava	1
- naziv i djelatnost poslodavca, obaveze poslodavca; obaveze škole; podaci o instrukturu praktičnog obrazovanja	1
- naziv i djelatnost poslodavca; vrsta djelatnosti; ugovor; stručnost instruktora praktičnog obrazovanja; zaštita na radu	3

Zaključak: Registri se vode u svim školama u kojima se organizuje profesionalna praksa ali je neophodno propisati šta ovi registri treba da sadrže i pratiti ujednačeno vođenje registara u svim školama. Na osnovu dobijenih informacija, možemo da zaključimo da se registri koji sadrže materijalne i kadrovske kapacitete organizatora praktičnog obrazovanja vode u petini škola, **te je stepen implementacije ove mjere 20%.**

Dvanaesta mjera prvog zadatka, *podsticanje poslodavaca na uključivanje u organizaciju praktičnog obrazovanja,* je u nadležnosti Ministarstva prosvjete, ali nema informacija da su bilo kakvi podsticaji su obezbijeđeni za poslodavce da se uključe u organizaciju praktičnog obrazovanja, niti da su odvojena budžetska sredstva za poslodavce koji učenicima pružaju mogućnost praktičnog obrazovanja.

Zaključak: Podsticanje poslodavaca može da se vrši na materijalni i nematerijalni način – poreskim olakšicama, subvencijama, ali i pozivanjem na društvenu odgovornost i konsultacijama. Akcioni plan nije predvidio ni jednu od tih opcija, pa je ova mjera ostala samo lijepa namjera. **Stepen implementacije ove mjere je 0%.**

Trinaesta mjera prvog zadatka tj. *razvijanje i implementiranje partnerskih sporazuma između organizatora stručnog obrazovanja i privrede* je prilično nejasna. U svakom slučaju nije bilo partnerskih sporazuma ove vrste.

Zaključak: Potrebno je definisati koji su ciljevi partnerskih sporazuma, aktivnosti, izvijestiti o broju potpisanih sporazuma i o njihovom sprovođenju. **Implementacija ove mjere je 0%.**

Prioritet 2, Zadatak 1:

Prva mjera	50%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	50%

Peta mjera	100%
Šesta mjera	100%
Sedma mjera	0%
Osma mjera	100%
Deveta mjera	7%
Deseta mjera	0%
Jedanaesta mjera	20%
Dvanaesta mjera	0%
Trinaesta mjera	0%
Zbirna ocjena	(527 od 1300) – 48.2%

Drugi zadatak drugog prioriteta glasi: **Promovisati značaj profesionalne orijentacije, promovisati tražena zanimanja i uspješna preduzeća i poslodavce.** Za ovaj zadatak predviđene su dvije mjere.

Za prvu mjeru drugog zadatka, koja glasi *priprema i prezentovanje publikacija kojima škole predstavljaju svoje aktivnosti Organizovanje „Dana otvorenih vrata“ u stručnim školama – za učenike osnovnih škola* – nema podataka o njenoj realizaciji. U 28 škola se svake godine održava „Dan otvorenih vrata“ za učenike devetih razreda i njihove roditelje.

Zaključak: Mjera se može ocijeniti sa 100% realizacije. Treba intenzivirati mjere karijernog savjetovanja za učenike završnih razreda osnovnih škola, što može imati bolji efekat na učenike, imajući u vidu njihove sklonosti, sposobnosti, kao i stanje na tržištu rada. U toku izvještavanja za sljedeću strategiju potrebno je prikupljati podatke o tome koliko predviđenih publikacija je objavljeno (po godinama), u koliko škola je održan „Dan otvorenih vrata“ itd.

Za drugu mjeru, koja je predviđala *organizovanje kampanje na nivou države i lokalne zajednice o značaju profesionalne orijentacije za roditelje i učenike*, nema podataka o tome koliko lokalnih zajednica je održalo ove kampanje, koliko informativnih materijala je izrađeno i distribuirano na državnom i lokalnom nivou, niti koliko medijskih priloga je bilo posvećeno ovoj temi. Na nivou države o značaju profesionalne orijentacije za roditelje i učenike, u protekle 4 godine, u okviru kampanje o značaju profesionalne orijentacije organizovana je samo jedna obuka 17 nastavnika/ca iz 5 osnovnih škola na temu „Profesionalna orijentacija“. Izrađen je Portfolio profesionalne orijentacije za učenike osnovnih škola. Održana je završna konferencija IPA projekta o sprovedenim aktivnostima na polju Karijerne orijentacije. Organizovana je promocija cjeloživotnog učenja i razvoja karijere za predstavnike pedagoško-psihološke službe iz 23 srednje stručne škole.²⁰

Zaključak: Na državnom nivou su sprovedene neke aktivnosti, međutim nema evidencije o aktivnostima na lokalnom nivou. **Mjera je realizovana u stepenu 50%.** Takođe, za naredne akcione planove, neophodno je razviti indikatore po godinama i po opštinama, i pratiti implementaciju ovih aktivnosti.

²⁰ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 5

Prioritet 2, Zadatak 2:

Mjera 1	0%
Mjera 2	50%
Opšta ocjena	

Treći zadatak u okviru drugog prioriteta : *Ustanovljavanje fondova za stipendiranje učenika koji se obrazuju po obrazovnim programima deficitarnih zanimanja i utvrđivanje načina za obezbjeđivanje sredstava za tu namjenu*, ima predviđene dvije mjere:

Prva mjera *promocija kvalifikacija potrebnih tržištu rada kroz saradnju osnovnih i srednjih škola*, ne posjeduje konkretne indikatore već predviđa usvakjanje izvještaja o promotivnim aktivnostima. Nema podataka o postojanju ovih izvještaja i njihovim rezultatima.

Zaključak: Implementacija ove mjere se mora ocijeniti sa 0% realizacije pošto nema dokaza o njenom sprovođenju. Zbog nejasne formulacije mjere i nedostatka svrhe, nije jasno zašto se ovakva mjera uopšte nalazi u Akcionom planu. Predlažemo da ovakve mjere ubuduće ne čine sastavni dio Akcionih planova.

Druga mjera, koja predviđa *Ustanovljavanje fondova za stipendiranje učenika za deficitarne profile* je u potpunosti implementirana. U skladu sa Pravilnikom o bližim kriterijumima i uslovima za dodjelu stipendija talentovanim učenicima osnovnih i srednjih škola («Službeni list CG», broj 41/12) i Konkursom za dodjelu stipendija talentovanim učenicima, Ministarstvo od školske 2012/2013. godine, dodjeljuje stipendije učenicima srednjih škola koji se obrazuju za obrazovni profil za deficitarnu kvalifikaciju. Deficitarne kvalifikacije, utvrđuje Ministarstvo na prijedlog Centra za stručno obrazovanje i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. U skladu sa Konkursom, Ministarstvo dodjeljuje 15 stipendija učenicima srednjih škola koji se obrazuju za obrazovni profil za deficitarne kvalifikacije.

Školske 2013/2012. godine, za stipendiju su aplicirala tri učenika srednjih škola koji se obrazuju za obrazovni profil za deficitarnu kvalifikaciju tehničar kulinarstva, i svi su ostvarili pravo na stipendiju.

Školske 2014/2013. godine, za stipendiju je apliciralo sedam učenika srednjih škola koji se obrazuju za obrazovni profil za deficitarnu kvalifikaciju (pet tehničara kulinarstva, jedan instalater u građevinarstvu i jedan poljoprivredni tehničar), i svi su ostvarili pravo na stipendiju.

Školske 2015/2014. godine, za stipendiju se prijavilo šest učenika srednjih škola koji se obrazuju za obrazovni profil za deficitarnu kvalifikaciju (četiri tehničara kulinarstva, jedan avio tehničar i jedan poljoprivredni tehničar), i svi su ostvarili pravo na stipendiju.²¹

Zaključak: Step implementacije mjere je 100%. Ovo je primjer mjere za koju postoji detaljna evidencija po godinama i po broju učenika koji primaju stipendije.

²¹ Odgovor od MP, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 8.06.2015.godine

Priortitet 2, zadatak 3:

Mjera 1	0%
Mjera 2	100%
Ukupna ocjena zadatka	(100 od 200)50%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz drugog strateškog prioriteta:

Zadatak 1	48.2%
Zadatak 2	25%
Zadatak 3	50%
Ukupna ocjena realizacije oblasti	41.06%

3.3. Prioritetna oblast: decentralizacija

Za ovu prioritetnu oblast, strateški cilj je bio *unapređivanje procedura u načinu donošenja odluka koje su strateški važne za ukupan razvoj stručnog obrazovanja (u oblasti finansiranja, upravljanja i rukovođenja, razvoju kvalifikacija, obezbjeđivanju kvaliteta, upisnoj politici, izdavanju udžbenika)*. Kako bi se dostigao ovaj cilj postavljena su dva zadatka: 1) *Stvaranje uslova da izborne module obrazovnog programa pripremaju škole, zajedno sa socijalnim partnerima, radi njegovog prilagođavanja potrebama lokalne zajednice i 2) Podsticanje lokalne zajednice za uključivanje u planiranje potreba za inicijalnim i kontinuiranim obrazovanjem*

Za ispunjavanje prvog zadatka formulisana je jedna mjera. Ta mjera je glasila: *Osposobljavanje nastavnika škole za pripremu izbornih modula obrazovnog programa i školskog kurikulumu*

Svi službenici Odjeljenja za standarde zanimanja i kurikulume²² (sada Sektor za istraživanje i razvoj kvalifikacija programa)u Centru za stručno obrazovanje, njih 12, su prošli obuke za pripremu izbornih modula obrazovnog programa i školskog kurikulumu. Oni su, nakon prođenih obuka, su vršili obuku nastavnika i uprave škole za implementaciju cijelog obrazovnog programa, pa samim tim i izborne nastave. Nije moguće dobiti podatak da li su škole same pripremile i pokrenule realizaciju bar jednog izbornog modula. Cilj aktivnosti je bio da škole same nastave da donose module koje su potrebni njihovoj zajednici, međutim ovo se nije pratilo.

Zaključak: Ova mjera je uspješno realizovana kroz saradnju radnika Centra za stručno obrazovanje, nastavnika i uprave škola. **Stepen realizacije mjere je 100%**. U narednom Akcionom planu je neophodno uvrstiti indikator koliko je izbornih modula izrađeno od strane svake škole i koliko je ovih modula usklađeno sa potrebama zajednice.

Prioritet 3, Zadatak 1

Prva mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

²² Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 206/15, dana 20.05.2015.godine

Drugi zadatak je takođe predviđao samo jednu mjeru: *Izrada projekcija potreba za kvalifikacijama za mlade i odrasle na nivou lokalne zajednice za srednjoročni period*

Iako je Strategijom i Akcionim planom predviđena izrada projekcije potreba za kvalifikacijama za mlade na lokalnom nivou, koja bi doprinijela uključivanju lokalne zajednice u inicijalno i kontinuirano obrazovanje, ova mjera nije sprovedena, niti je su opštine i škole o njoj izvještavale kako je to bilo predviđeno. **Stoga, stepen realizacije ove mjere je 0%**. U okviru IPA 2008 dodijeljena su značajna sredstva za stvaranje lokalnih partnerstava za zapošljavanje i razvoj, u okviru kojih je trebala da se realizuje i ova aktivnost.

Prioritet 3, Zadatak 1

Prva mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

Na osnovu ispunjenih mjera i ocjena ispunjenosti zadataka, kvantitativna ocjena ispunjenosti prioriteta decentralizacije je

Prvi zadatak	100%
Drugo zadatak	0%
Ukupna ocjena realizacije oblasti	50%

3.4. Prioritetna oblast: Povezivanje stručnog obrazovanja sa tržištem rada

Ova prioritetna oblast je nakompleksnija oblast Akcionog plana i podrazumijeva 5 podoblasti sa sopstvenim strateškim ciljevima: 1) nacionalni okvir kvalifikacija 2) Sektorske kvalifikacije 3) Standardi zanimanja, standardi kvalifikacije 4) obrazovni programi 5) priznavanje neformalnog i informalnog učenja.

3.4.1. Nacionalni okvir kvalifikacija

Strateški cilj ove podoblasti je *Uspostaviti Nacionalni okvir kvalifikacija, koji će povećati konzistentnost kvalifikacija kroz jasno definisanje nivoa kroz znanja, vještina i kompetencija i omogućiti razvrstavanje kvalifikacija prema ishodima učenja, omogućiti vrednovanje neformalnog i informalnog učenja i podstaći cjeloživotno učenje; učiniti postupak sticanja kvalifikacija transparentnim i razviti mehanizme za obezbjeđivanje kvaliteta.*

Kako bi se dostigao ovaj strateški cilj, bilo je neophodno ispuniti zadatak *Uvođenje sistema transfera kredita u stručno obrazovanje; promocija dokumenata Europass*, koji je podrazumijevao 3 aktivnosti.

Prva mjera, *Usvajanje metodologije za razvoj kvalifikacija (zaključno sa nivoom V)* je realizovana u skladu sa planom. U 2012, usvojene su Smjernice za razvoj kvalifikacija I-V nivoa, zasnovane na evropskim standardima za razvoj kvalifikacija. Sve stručne kvalifikacije i kvalifikacije nivoa obrazovanja od 2012 godine se rade u skladu sa ovim smjernicama. **Ocjena realizacije mjere je 100%**.

Druga mjera, koja se odnosila na *primjenu usvojene metodologije (smjernica) za razvoj kvalifikacija u najmanje dva sektora*, realizovana je ujednačeno od 2012. **Treća mjera** *primjena usvojene*

metodologije (smjernica) za razvoj kvalifikacija u ostalim sektorima je neposredno vezana za drugu te se informacije o realizaciji druge aktivnosti odnose i na nju.

U periodu 2012-2014, Metodologija za razvoj kvalifikacija primijenjena je u 11 od 15 sektora, na sljedeći način:

Naziv sektora	Usvojeno inicijativa za razvijanje kvalifikacija nivoa i stručnih kvalifikacija do nivoa V	Razvijeno kvalifikacija nivoa i stručnih kvalifikacija do nivoa V
Turizam, trgovina i ugostiteljstvo	16	5 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 3 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Rudarstvo, metalurgija i hemijska industrija	16	2 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 3 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Poljoprivreda, prehrana i veterina	12	1 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 2 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Saobraćaj i komunikacije	11	0 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 2 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Informacione tehnologije	2	0
Zdravstvo i socijalna zaštita	2	2 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 4 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Pravo i ekonomija	12	1 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 2 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Inženjerstvo i proizvodne tehnologije	16	0 javno važećih obrazovnih programa - u redovnom školovanju 4 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija
Građevinarstvo i uređenje prostora	8	0
Obrazovanje i osposobljavanje	3	0 javno važećih obrazovnih programa- u redovnom školovanju 33 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju ključnih vještina, ali ne i stručnih kvalifikacija
Usluge	8	0

Kao što vidimo iz tabele, od početka svoga rada 2011. godine Savjet za kvalifikacije

razmatrao je 96 prijedloga za razvijanje novih ili reviziju postojećih kvalifikacija. Savjet je dao pozitivno mišljenje o prijedlozima za razvijanje kvalifikacija za 83 kvalifikacije i to: za 56 stručnih kvalifikacija (nivoi II-V), dvije stručne kvalifikacije za nivo VI, 12 kvalifikacija nivoa obrazovanja iz oblasti stručnog obrazovanja (nivoi II-V) i 13 kvalifikacija nivoa obrazovanja iz oblasti visokog obrazovanja (nivoi VI-VIII). Prijedlozi za svaku od ovih kvalifikacija sadržali su osnovni opis kvalifikacije odnosno ishode učenja, obrazloženje potreba tržišta rada za tom kvalifikacijom i međunarodnu uporedivost. Na osnovu ovih prijedloga razvijena je 31 kvalifikacija do nivoa V, u 11 sektora uključujući javno važeće obrazovne programe u redovnom školovanju, kao i programe za odrasle koji vode sticanju stručnih kvalifikacija. Takođe, usvojeno je i 33 programa obrazovanja za odrasle koji vode sticanju ključnih vještina, ali ne i stručnih kvalifikacija.²³

Zaključak: Na osnovu predstavljenih podataka možemo da zaključimo da je **stepen realizacije druge mjere 100%**, kako je predviđala razvoj kvalifikacija za najmanje 2 sektora, a da je stepen realizacije treće mjere koja je predviđala razvoj kvalifikacija u svom ostalim sektorima 73.3%, kako su razvijene samo kvalifikacije za 11 od 15 sektora. Proces usvajanja kvalifikacija u svim sektorima nije okončan, i nužno je usvojiti inicijative i za razvoj kvalifikacija u preostala četiri sektora, kao i da je potrebno ubrzati proces razvoja kvalifikacija za koje su inicijative već usvojene.

Prioritet 4.1., Zadatak 1

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Treća mjera	73.3%
Ukupna ocjena zadatka	91.1%
Ukupna ocjena podoblasti	91.1%

Učinkovitost ovih mjera je najbolje oslikana činjenicom da je Nacionalni okvir kvalifikacija u 2014 Nakon usvajanja Izvještaja o referenciranju Crnogorskog okvira kvalifikacija sa Evropskim okvirom kvalifikacija za cjeloživotno učenje i Okvirom kvalifikacija za Evropski prostor visokog obrazovanja i dodatnog sagledavanja procedura svrstavanja kvalifikacija u nivoe i podnivoe i načine upravljanja Okvirom kvalifikacija, na 27. sjednici održanoj 6. i 7. novembra 2014. godine u Briselu, Savjetodavna grupa za Evropski okvir kvalifikacija Evropske komisije (EQF Advisory Group) donijela je odluku o usaglašenosti Crnogorskog okvira kvalifikacija sa Evropskim okvirom kvalifikacija.²⁴

3.4.2. Sektorske kvalifikacije

Ova podoblast ima za cilj da se *urade koherentni profili kvalifikacija za sve sektore, i u skladu sa njima, razvijati sektorske kvalifikacije.* Kako bi se dostigao ovaj cilj, postavljen je jedan zadatak „Izrada stručnih podloga za razvoj kvalifikacionih okvira sektora“ sa **samo jednom mjerom**, „U okviru sektorskih komisija, izrada profila sektora, sa odgovarajućim preporukama, na osnovu: sakupljanja i analize relevantnih dokumenata država EU i okruženja; analize iskustava i problema u pripremi kvalifikacionih okvira u periodu 2003- 2011; strateških dokumenata sektora, usvojenih na nacionalnom nivou“

U periodu 2010-2014 od 15 sektora, urađena su **2 profila sektora**, i to: 1) poljoprivreda, prehrana

²³ „Izvještaj o referenciranju nacionalnog okvira kvalifikacija Crne Gore sa Evropskim okvirom kvalifikacija“, Ministarstvo prosvjete, 2014

²⁴ <http://www.mps.gov.me/rubrike/nacionalni-okvir-kvalifikacija/143648/Saopstenje-Crnogorski-okvir-kvalifikacija-usaglasen-sa-Evropskim-okvirom-kvalifikacija.html>

i veterina i 2) turizam, trgovina i ugostiteljstvo.²⁵

Zaključak: Kao je indikator ove mjere bio „urađeni profili **sektora kvalifikacija**“, a **izrađena su samo profili za 2 od 15 sektora, stepen realizacije ove mjere**, ujedno i zadatka, ujedno i strateške podoblasti je **13.3%**.

Prva mjera	13.3%
Ukupna ocjena zadatka	13.3%
Ukupna realizacija podoblasti	13.3%

3.4.3. Standardi zanimanja standardi kvalifikacije

Strateški cilj ove podoblasti je *Razvijati standarde zanimanja za zanimanja koja su potrebna tržištu rada, u saradnji sa socijalnim partnerima, na osnovu cjelovite analize stanja u sektoru i perspektive njegovog razvoja, kao i upoređenja sa drugim zemljama.* Za dostizanje ovog cilja potrebno je *ispuniti dva zadatka: 1) Priprema standarda zanimanja i standarda kvalifikacije i 2) Analiza urađenih standarda zanimanja.*

U okviru prvog zadatka definisane su 4 mjere. **Prva mjera** je predviđala „*definisanje prioritenih kvalifikacija u sektorima*“. U skladu sa svojim nadležnostima, a prateći strateške pravce razvoja Crne Gore izražene kroz strateška dokumenta, Centar za stručno obrazovanje je u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje, Ministarstvom, privredom i socijalnim partnerima, utvrdio prioritetne područja: turizam, poljoprivreda, energetika i građevinarstvo. Iz ovih sektora su prvi revidirani standardi zanimanja, standardi kvalifikacija i urađeni modularizovani obrazovni programi.²⁶ U turizmu i energetici je definisano po 16 prioriteta za koje su već usvojene inicijative za razvoj kvalifikacija, u poljoprivredi 12 i u građevinarstvu 8. U još 7 sektora su definisani prioriteti razvoja kvalifikacija što čini 11 od 15 sektora.

Zaključak: Na osnovu raspoloživih podataka možemo da zaključimo da je mjera u donekle realizovana, tj. Da su Centar za stručno obrazovanje, Nacionalni savjet za kvalifikacije i Sektorske komisije definisale prioritetne kvalifikacije u 11 od 15 oblasti, što znači da je stepen realizacije mjere %73.3.

Druga mjera *Osposobljavanje radnih grupa za izradu standarda zanimanja i standarda kvalifikacija* je urađena za one radne grupe koje su radile na izradi standarda zanimanja i standarda kvalifikacija. Po kvalifikaciji odnosno obrazovnom programu se angažuje oko 50 saradnika iz škola i privrede, koji se upoznaju sa metodološkim dokumentima, ciljevima i aktivnostima, od strane predstavnika CSO. Dakle, obuke su rađene, ali nije vođena precizna evidencija o broju članova radnih grupa koji su prošli ovu obuku po godinama.

Zaključak: Na osnovu informacija koje nam je dostavio CSO²⁷, tj. da je za svaki standard kvalifikacije i zanimanja bilo angažovano oko 50 ljudi, možemo da zaključimo da je za 31 radnu grupu obučeno oko 150 ljudi, te da je **stepen implementacije ove mjere 100%**. Međutim, neophodno je voditi evidenciju o sastavu svake grupe, o pregledu institucija i kompanija i organizacija koje čine ovu radnu grupu i o broju ljudi koji prolaze obuku po godinama, kako bi imali jasne kvantitativne pokazatelje efekata obuka.

²⁵ Dedović V. „Kvalitet stručnog obrazovanja u Crnoj Gori – Nacionalni okvir kvalifikacija“, Juventas 2015

²⁶ Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

²⁷ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 7

Treća mjera koja predviđa *Izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacija, u skladu sa definisanim prioritetima*, je realizovana u kontinuitetu. Na osnovu ovih razvijenih kvalifikacija do nivoa V do sada je urađen 31 standard zanimanja i 31 standarda kvalifikacija.²⁸

Naziv sektora	Usvojeno inicijativa za razvijanje Standarda zanimanja	Razvijeno standarda zanimanja	Usvojeno inicijativa za razvijanje Standarda kvalifikacija	Razvijeno standarda kvalifikacija
Turizam, trgovina i ugostiteljstvo	7	7	7	7
Rudarstvo, metalurgija i hemijska industrija	9	9	10	10
Poljoprivreda, prehrana i veterina	5	5	5	5
Saobraćaj i komunikacije	0	0	2	2
Informacione tehnologije	0	0	0	0
Zdravstvo i socijalna zaštita	6	6	2	2
Pravo i ekonomija	4	4	5	5
Inženjerstvo i proizvodne tehnologije	0	0	0	0
Građevinarstvo i uređenje prostora	0	0	0	0
Obrazovanje i osposobljavanje	0	0	0	0
Usluge	0	0	0	0

Zaključak: na osnovu dostavljenih informacija, možemo da **zaključimo da je mjera realizovana u 6 od 15 sektora što čini 40% realizacije**. U odnosu na razvijene kvalifikacije neophodno je uraditi i standarde zanimanja i kvalifikacija za sektore inženjerstva i proizvodnih tehnologija, građevinarstva i uređenja prostora, obrazovanja i osposobljavanja i usluga, za koje su razvijene kvalifikacije do V nivoa, ali ne i standardi zanimanja i kvalifikacija.

Četvrta mjera predviđa *usvajanje standarda zanimanja i standarda kvalifikacija od nadležnog savjeta* i njeni indikatori se poklapaju sa trećom mjerom, tako da neće biti tretirana posebno.

Prioritet 4.3, Zadatak 1

Prva mjera	73.3%
Druga mjera	100%
Treća mjera	40%
Četvrta mjera	40%
Ukupna ocjena zadatka	63.3%

²⁸ Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

Drugi zadatak u okviru prioriteta 4.3 „Analiza urađenih standarda zanimanja“ predviđa 4 mjere za njegovo ispunjavanje. **Prva mjera** predviđa izradu „Analiza sadržaja standarda zanimanja koji su stariji više od 5 godina, u skladu sa definisanim prioritetima“, dok **druga mjera** predviđa izradu smjernica i preporuka za promjenu i osavremenjavanje sadržaja standarda zanimanja. Nema informacija da su ovi dokumenti izrađeni. Prije svrstavanja u Crnogorski kvalifikacioni okvir, svi standardi zanimanja su revidirani od strane sektorskih komisija. Za kvalifikacije gdje nije došlo do tehničko-tehnoloških promjena nije bilo potrebe vršiti promjene.²⁹ Ukupno, u četvorogodišnjem trajanju Strategije, revidirano i izmijenjeno je svega 5 standarda zanimanja, tri iz oblasti turizma i dva iz oblasti poljoprivrede.³⁰ Uzimajući u obzir da nisu rađene analize standarda zanimanja starijih od 5 godina, kao ni smjernice i preporuke za njihovo revidiranje, postavlja se pitanje na bazi kojih nalaza je rađeno revidiranje standarda.

Po riječima predstavnika Centra za stručno obrazovanje, inputi za osavremenjivanje standarda zanimanja trebaju da dođu iz privrede, međutim takvih zahtjeva nije bilo.

Zaključak: Pošto predviđeni dokumenti, tj. analize sadržaja standarda zanimanja starijih od 5 godina, kao i smjernice i preporuke za osavremenjivanje standarda zanimanja nisu rađeni, **obje mjere su ocijenjene sa stepenom 0% realizacije.**

Apsurdno, iako nisu rađene analize i preporuke za osavremenjavanje, 5 standarda zanimanja je revidirano čime su sljedeće **dvije mjere:** 1. „Po potrebi dopuna ili izrada novih standarda zanimanja (revizija standarda zanimanja)“ i 2. „Usvajanje standarda zanimanja i kvalifikacija od strane nadležnog savjeta“ **realizovane u stepenu 100%.**

Zaključak: U izvještajima nadležnih institucija nedostaju podaci koji bi mogli da ukažu na učinkovitost ovih promjena u standardima zanimanja, kao što su: broj preporuka za izmjene, broj izmjena, vrsta izmjena, rezultati izmjena. Za kvalitativnu realizaciju strateških dokumenata esencijalno je da se prate detalji implementiranih aktivnosti, kao i njihovi rezultati u praksi, kako bi moglo da se kaže da li je data mjera imala učinka ili ne. Na osnovu samog podatka da je revidirano i izmijenjeno 5 standarda zanimanja, donekle je moguća kvantitativna, ali ne i kvalitativna procjena implementacije.

Prioritet 4.3, Zadatak 2

Prva mjera	0%
Druga mjera	0%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	50%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 4.3.:

Prvi zadatak	63%
Drugi zadatak	50%
Ukupna ocjena podoblasti	56.5%

PREPORUKA: Tri podoblasti: Nacionalni okvir kvalifikacija, standardi zanimanja i standardi kvalifikacija i sektorske kvalifikacije, zbog srodnih mjera, zadataka i ciljeva bi trebali u narednom Akcionom planu da čine jednu oblast sa jasnijim ciljnim pokazateljima- koliko

²⁹ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

³⁰ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

kvalifikacija treba razviti za određeni vremenski period, koliko standarda zanimanja i standarda kvalifikacija treba usvojiti u tačno određenom periodu i za koje sektore. Na ovaj način, lakše bi bilo pratiti implementaciju akcionog plana, ali i ocijeniti njegovu učinkovitost.

3.4.4. Obrazovni programi

Ova podoblast ima nekoliko strateških ciljeva: **1)** *Poboljšati fleksibilnost i odgovor obrazovnih programa na potrebe tržišta rada kroz pripremu modularizovanih, na kompetencijama baziranih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila, za niže, srednje i više obrazovanje, koji omogućavaju izbornost i postepeno sticanje nivoa obrazovanja.* **2)** *Povezati opšta, stručno-teorijska i praktična znanja, sa jasno definisanim rezultatima učenja kroz usvojene stručne i ključne kompetencije. Strukturirati obrazovne programe tako da učenici koji rano napuste obrazovanje kroz njih mogu steći osnovnu stručnu kvalifikaciju.* **3)** *Podsticati razvojnu ulogu škole i autonomiju škole kroz izradu okvirnog obrazovnog programa na nacionalnoj ravni i njegovu razradu na nivou škole (školski kurikulum) i izradu otvorenog dijela obrazovnog programa u skladu sa potrebama lokalne sredine (do 20%).* **4)** *Uvažiti verifikovana neformalno stečena znanja u postupku sticanja nivoa obrazovanja.* **5)** *Predvidjeti da se kod svih obrazovnih programa dio praktičnog obrazovanja realizuje kod poslodavaca, u realnom radnom okruženju. Ovi ciljevi trebaju da se dostignu kroz ispunjavanje 4 zadatka i niza mjera.*

Prvi zadatak „Izrada obrazovnih programa“ u prvoj i drugoj mjeri predviđa izradu i usvajanje obrazovnih programa za 2012/2013. Ove mjere nemaju preciznu odrednicu na koje se obrazovne programe misli, a u Izvještaju od Ministarstva prosvjete za 2012/2013 se u odgovor na ovu mjeru navodi broj usvojenih standarda kvalifikacija, čije je usvajanje **već predviđeno** mjerama u predthodnom cilju i broj izrađenih i usvojenih kreditno vrednovanih modularizovanih programa, čije je usvajanje već predviđeno mjerom 7 ovog cilja.

Zaključak: Kako nije jasno na koje obrazovne programe se misli u Akcionom planu, jer je usvajanje standarda kvalifikacije i modularizovanih obrazovnih programa već predviđeno drugim mjerama, ove mjere postaju izlišne i predlažemo njihovo uklanjanje iz Akcionog plana, ili preciznije definisanje. **Uzimajući u obzir da nije moguće izvijestiti o njihovoj realizaciji, mjere neće biti ocijenjene i biće izostavljene iz finalne ocjene zadatka.**

Treća mjera je predviđala *Određivanje prioriteta u izradi obrazovnih programa za školsku 2013/2014. Godinu.* Ovi prioriteti nisu definisani, usvojeni ni dostupni javnosti. Iz razgovora sa predstavnicima CSO³¹, saznali smo da će se programi izrađivati u skladu sa opštim strateškim prioritetima Crne Gore, tj razvijanjem sektora Turizam, Poljoprivreda, Energetika i Drvoprerada. Ostali prioriteti bi trebali biti razvijeni na osnovu konsultacija sa predstavnicima privrede, međutim tpo nije urađeno.

Zaključak: Kako nije bilo posebnih prioriteta ni za 2010/2011, ni za 2012/2013, ni za 2013/2014, na osnovu ovih informacija možemo da zaključimo da je **stepen realizacije mjere 0%.**

Četvrta mjera *Definisanje koncepta uključivanja ključnih kompetencija u obrazovne programe i izrada odgovarajućih smjernica* nije realizovana u skladu sa Akcionim planom. Ključne kompetencije definisane međunardnim aktima i deklaracijama su bile obavezujući segment u izradi obrazovnih programa u stručnom obrazovanju, međutim Smjernice za uključivanje ključnih kompetencija u obrazovne programe nisu razvijene, kako je to predviđeno. Nova metodologija izrade obrazovnih programa u stručnom obrazovanju posebno tretira dio koji se odnosi na ključne kompetencije sa njihovim utvrđivanjem i opisom, međutim ne reguliše način na koji će one biti uvrštene u obrazovne programe.

---

31 Intervju sa predstavnicima Centra za stručno obrazovanje, 16.06.2015.

Zaključak: Na bazi dostupnih informacija zaključujemo da je **kvantitativni stepen realizacije ove mjere 0%**, tj da nije definisan koncept kako se ključne kompetencije uključuju u obrazovne programe.

Peta mjera, *Izrada Metodologije za modularizaciju i kreditno vrednovanje obrazovnih programa, baziranih na ishodima učenja* je realizovana uz podršku projekta LuxDEvelopment MNE011. Formirana je radna grupa i urađena Metodologija za modularizaciju i kreditno vrednovanje obrazovnih programa, baziranih na ishodima učenja. Metodologiju je u 2012 usvojio Nacionalni savjet za obrazovanje.³²

Zaključak: Usvojena Metodologija, izrađena uz ekspertsku podršku, u saglasnosti je sa važećim standardima u ovoj oblasti. **Stepen realizacije mjere je 100%**.

Šesta mjera u okviru ove podoblasti je *Osposobljavanje radnih grupa za izradu modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa*. U četvorogodišnjem periodu Održano je 26 obuka za članove radnih grupa na kojima je prisustvovalo 578 učesnika. Takođe, urađen je priručnik „Planiranje školskog kurikuluma“.³³

Zaključak: Mjera je implementirana u stepenu 100%.

Sedma mjera predviđa izradu modularizovanih, na kompetencijama baziranih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila. Za prve dvije godine implementacije strategije ne postoje informacije o izradi ili usvajanju ovih programa. Tokom 2011. i 2012. godine Centar se bazirao na obuku za izradu modularizovanih obrazovanih programa, kao i na izradu Metodologije za izradu programa u stručnom obrazovanju, dok su za školsku 2013/2014. godinu urađena i počelo se sa implementacijom pet modularizovanih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa.³⁴

Zaključak : Kako nije bio definisan kvantitativni indikator kojem se teži u realizaciji ove dvije mjere, tj. nije bilo određeno koliko je planirano da se u četiri godine trajanja strategije uradi i usvoji modularizovanih, na kompetencijama baziranih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa, na bazi podatka da su usvojena 5 ovakvih programa, možemo zaključiti da je **mjera realizovane u stepenu 100%**. Međutim, diskutabilno je da li je ovaj broj dovoljan za 4 godine sprovođenja Strategije i preporučuje se da se u naredni Akcioni plan uvrsti tačan broj programa za koje se planira da budu razvijeni i usvojeni.

Osma mjera *Izrada modela prilagođavanja obrazovnog programa obrazovanju odraslih* nije realizovana. Prilagođavanje **stručnih** obrazovnih programa obrazovanju odraslih, na osnovu Zakona o obrazovanju odraslih bi i dalje trebalo da se vrši u skladu sa Zakonom i Polaznim osnovama za prilagođavanje izvođenja obrazovnih programa obrazovanju odraslih u stručnom obrazovanju, koje je donio nadležni Savjet za obrazovanje odraslih 2003 .

Planirani model nije izrađen, a iako postojeća Metodologija daje dobar osnov za prilagođavanje, organizatori obrazovanja odraslih često ne prate uputstva iz ovog dokumenta. Na osnovu Metodologije, prilagođavanje programa se vrši na planu: organizacije obrazovanja, vremena trajanja obrazovanja, načina ocjenjivanja i načina napredovanja. Prilagođavanje obrazovnih programa stručnog obrazovanja vrše stručne škole koje realizuju programe.³⁵

---

32 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 8

33 Odgovor Centra za stručno obrazovanje na Zahtjev za slobodan pristup informacijama

34 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 8

35 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 215/15, dana 20.05.2015.godine

Zaključak: Mjera, u svom planiranom obliku, nije realizovana, već se posljednjih 12 godina vrši na osnovu istog dokumenta. **Stepen realizacije mjere je 0%**. U novom Akcionom planu bi bilo korisno razmotriti potrebu za osavremenjavanjem modela prilagođavanja, kao i načina na koji je vrši monitoring sprovođenja metodoloških osnova za prilagođavanje. Izmjenama i dopunama zakona o obrazovanju odraslih treba dati mogućnost usvajanja novog modela i predvidjeti mehanizam kontrole, koji bi osigurao da svi organizatori obrazovanja odraslih poštuju model prilagođavanja.

Deveta mjera i deseta mjera predviđaju *Izradu i usvajanje prilagođenih obrazovnih programa za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama* su sprovedene u skladu sa Akcionim planom. U četiri godine sprovođenja Strategije izađena su 3, a usvojena su 2 obrazovna programa za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama: Automehaničar i Prodavač, i to u školskoj 2011/2012.³⁶ U proteklih 2 godine nije usvojen više ni jedan prilagođeni obrazovni program za učenike sa obrazovnim potrebama.

Zaključak: Iako su **obje mjere realizovane u skladu sa Akcionim planom u stepenu 100%**, ovo je velikim dijelom rezultat činjenice da nije bio propisan ciljni indikator – tj. broj prilagođenih obrazovnih programa koji je trebao da se usvoji u četvorogodišnjem trajanju Strategije.

Prioritet 4.4, Zadatak 1

Prva mjera	/
Druga mjera	/
Treća mjera	0%
Četvrta mjera	0%
Peta mjera	100%
Šesta mjera	100% (uslovno)
Sedma mjera	100%
Osma mjera	0%
Deveta mjera	100%
Deseta mjera	100%
Opšta ocjena zadatka	50%

Drugi zadatak, u okviru prioriteta 4.4. obrazovni programi, je ***Stručna podrška školama u realizaciji obrazovnih programa***. Za dostizanje drugog zadatka, programirano je 6 aktivnosti.

Prva mjera *Priprema škola za realizaciju obrazovnog programa prije početka školske godine (školama koje ga prvi put realizuju)*, nije realizovana. U četvorogodišnjem periodu, realizovano je 25 obuka na temu “Implementacija modularizovanih obrazovnih programa”. Na obukama je učestvovalo 564 nastavnika.

Zaključak: Iako ne postoje indikatori po godinama o broju škola i polaznika obuhvaćenih obukama, na osnovu dostavljenih podataka možemo da zaključimo da je **mjera realizovana u punom obimu 100%**.

³⁶ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str.49

Druga mjera, *stručna pomoć školama kod izrade godišnjih i operativnih planova*, je realizovana, ali nema detaljnih podataka o broju obuka po godinama, broju škola i broju učesnika. Zborni podaci pokazuju da je U protekle 4 godine izvršeno deset obuka za izradu godišnjih i operativnih planova, na poziv škola i tri veće radionice za nastavnike 13 škola koje su počele implementaciju modularizovanih obrazovnih programa iz sektora Turizma i Poljoprivrede.³⁷

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 100%. U novi akcioni plan je neophodno uvrstiti broj predviđenih obuka po godinama, broj škola u kojima se planiraju obuke i broj nastavnika koji će pohađati obuke, kako bi se mogla lakše pratiti i ocjenjivati implementacija i planirati sredstva koja će biti izdvojena iz budžeta ili prikupljena za ovu namjenu.

Treća mjera *Saradnja stručnih aktiva na nivou Crne Gore* je realizovana od strane Centra za stručno obrazovanje. Stručne službe Centra su dostupne nastavnicima i upravama u bilo kom momentu da u neposrednoj komunikaciji daju instrukcije ili se organizuje radionica na kojoj se daju jasne smjernice upravi i nastavnicima za realizaciju nastave. Ovakvih radionica je bilo, na poziv škola 6, na kojima je učestvovalo oko 15 nastavnika i stručnih službi škola.³⁸ Nema evidencije da je bilo drugih, samoinicijativnih sastanaka stručnih aktiva različitih škola, niti je od škola traženo da kvartalno (kako bi u skladu sa Akcionim planom trebalo) izvještavaju o ovoj aktivnosti.

Zaključak: U novom Akcionom planu je potrebno formulisati jasnije indikatore za ovu mjeru i obavezati škole da obavještavaju MP i CSO o održanim sastancima i saradnji u oblasti realizacije obrazovnih programa. Na osnovu podataka o održanim seminarima od strane CSO, možemo da zaključimo da je **mjera realizovana 100%**, ali i da je broj od 6 radionica za četiri godine izuzetno mali.

Četvrta mjera *Organizacija susreta škola i seminara radi razmjene iskustava, predstavljanje primjera dobre prakse* je praktično ista kao i treća, i uzimajući u obzir da jedan isti pokazatelj ne možemo da koristimo za obje mjere, mjera će biti izuzeta iz izvještaja i evaluacije.

Peta mjera koja je trebala da doprinese realizaciji obrazovnih programa je *Organizacija takmičenja učenika u skladu sa usvojenim organizacionim uputstvom. U 2011. uspostavljena godišnja praksa održavanja takmičenja u sljedećim sektorima: Turizam i ugostiteljstvo, Mašinstvo i obrade metala i Pravo i ekonomija (Preduzeće za vježbu)*.³⁹ Ova takmičenja se održavaju godišnje do danas.

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%. Kako bi se unaprijedila procjena učinkovitosti, preporučuje se da se za naredne godine napravi pregled broja škola koje učestvuju na svakom od takmičenja tokom godina.

Šesta mjera *Izrada projekata opremanja škola u sklopu planova razvoja škola* je počela sa sprovođenjem 2011, kada je Ministarstvo prosvjete i nauke usvojilo Instrukcije za pisanje razvojnih planova škole. Jedan dio razvojnih planova treba da bude posvećen materijalnim i tehničkim resursima škole, gdje se pod napomenom nalaze potrebe daljeg opremanja.⁴⁰

Zaključak: Ministarstvo prosvjete ne prikuplja statističke podatke koliko škola ima projekte opremanja u svojim razvojni planovima, ali zakonski uslovi za njihovu izradu postoje. Dok u Srbiji i Bosni razvojni planovi svih škola se nalaze na njihovim internet stranicama, u Crnoj

---

37 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 211/15, dana 20.05.2015.godine

38 Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama, dana 05.06.2015.godine

39 Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str 50

40 Instrukcije za pisanje razvojnog plana škole, Ministarstvo prosvjete i nauke, strana 8, 2011

Gori, jedino srednja stručna škola „Bećo Bašić“ ima razvojni plan dostupan na njihovoj web stranici i projekat opremanja je sastavni dio tog razvojnog plana.

Zaključak: Ne možemo procijeniti stepen realizacije bez informacije koliko razvojnih planova škola sadrži projekte njihovog opremanja. U narednom Akcionom planu bi trebalo predvidjeti indikator broj škola, od ukupnog broja srednjih stručnih škola koje posjeduju plan opremanja kao integralni dio plana razvoja škole.

Prioritet 4.4, Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	/
Peta mjera	100%
Šesta mjera	/
Ukupna ocjena zadatka	100% (uslovno)

Treći zadatak u okviru ovog cilja je ***Sistematično prikupljanje informacija o realizaciji obrazovnih programa u školama.*** Ovaj zadatak predviđa dvije srodne mjere, koje je moguće zajedno ocijeniti

- 1) Priprema plana evaluacije obrazovnih programa za školsku 2012/2013. godinu i školsku 2013/2014. godinu
- 2) Evaluacija obrazovnih programa, u skladu sa utvrđenom Metodologijom za evaluaciju obrazovnih programa

Plan evaluacije se donosi i evaluacije se sprovode od 2010. U 2012 i 2013 je bila u toku izrada nove Metodologije za eksternu evaluaciju, zbog čega je broj evaluacija manji u tim godinama, a nakon usvajanja nove Metodologije ovaj broj je značajno povećan. U periodu 2010-2014 sprovedeno je ukupno 53 eksterne evaluacije u 2 ciklusa (drugi i treći, prvi je sproveden prije 2010), a 4 evaluacije su sprovedene u prvih 6 mjeseci 2015.⁴¹

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	Do juna 2015
Broj eksternih evaluacija	10	11	3	1	18	10

Zaključak: Mjere su sprovedene u stepenu 100%. Izvještaji o eksternoj evaluaciji sadrže značajne kvantitativne i kvalitativne pokazatelje kvaliteta realizacije nastave u školama.

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Opšta ocjena zadatka	100%

⁴¹ http://www.cso.gov.me/biblioteka/izvjestaji_eksterna

Četvrti zadatak prioriteta 4.4. je **Podizanje kvaliteta vrednovanja znanja i vještina: uvođenje u obrazovni proces novih načina provjeravanja i ocjenjivanja znanja učenika; podizanje kvaliteta ispita na završetku obrazovanja, uz uvođenje eksternosti na završnom ispitu kod trogodišnjih škola**

Prva mjera *Priprema stručnih podloga za određivanje minimalnih standarda znanja* nije realizovana. Akcionim planom nije definisano šta čini stručne podloge za određivanje minimalnih standarda znanja, nije izvještavano o implementaciji ove mjere.

Zaključak: stepen implementacije mjere je 0%.

Druga mjera *Osposobljavanje nastavnika za određivanje minimalnih standarda znanja* je realizovana u okviru obuka koje smo pominjali u prethodnom zadatku. Naime u 25 obuka na temu "Implementacija modularizovanih obrazovnih programa", jedan dio je bio posvećen i određivanju minimalnih standarda znanja. Na obukama je učestvovalo 564 nastavnika, koji su, između ostalog obučeni za određivanje minimalnih standarda znanja.⁴²

Zaključak: Mjera je realizovana u kontinuitetu. **Stepen implementacije mjere je 100%.**

Treća mjera je predviđala *Određivanje minimalnih standarda znanja za sve djelove programa (predmete, module) u katalogima znanja (na nacionalnom nivou)* Umjesto modela određivanja minimalnih standarda, u skladu sa novom metodologijom izrade obrazovnih programa, od 2013. godine u okviru kataloga znanja se utvrđuju standardi znanja - zakonom definisani kao minimalni nivo znanja koje učenik treba da usvoji kao bi sa uspjehom završio modul. Na ovim osnovama je urađeno 8 obrazovnih programa.⁴³

Zaključak: Iako je **stepen implementacije predviđene mjere 0%**, zbog toga što modeli određivanja nisu urađeni na način na koji je to planirano Akcionim planom, način utvrđivanja minimalnih standarda je ipak urađen kroz njihovo direktno unošenje u obrazovne programe, što je možda i sigurniji način da se izbjegne subjektivnost predmetnog nastavnika pri ocjenjivanju.

Četvrta mjera predviđa *Izradu plana organizacije dopunske i dodatne nastave u svim školama i svim obrazovnim programima*. Iako Centar za stručno obrazovanje vrši utvrđivanje kvaliteta koje realizuju stručno obrazovanje, i u okviru evaluacije ocjenjuje kako planiranje tako i realizaciju dopunske i dodatne nastave, ne postoje zbirni podaci o broju škola koje imaju planove za dopunsku i dodatnu nastavu. Do sada je izvršeno 53 evaluacije, ali neposrednim uvidom u svaki od izvještaja o eksternoj evaluaciji ne možemo precizno utvrditi koliko škola posjeduje planove dopunske i dodatne nastave, analizu efekata dopunske i dodatne nastave, u koliko ne, a u koliko slučajeva je slučajno zaboravljena ta informacija. Sa druge strane, u izvještajima o internoj evaluaciji, od 18 škola čiji je izvještaj interne evaluacije dostupan na sajtu Centra za stručno obrazovanje u 11 škola je naznačeno da postoji plan dopunske i dodatne nastave po predmetima.⁴⁴

Zaključak: Obavezan dio eksterne evaluacije bi trebala biti evidencija sve potrebne dokumentacije koju škola treba da ima i da da na uvid (checklist), kao što su razvojni planovi, planovi dopunske i dodatne nastave, analiza efekata dopunske i dodatne nastave i sl. U skladu sa dobijenim podacima iz internih izvještaja, gdje 11 od 18 škola ima planove dodatne i dopunske nastave, ocjena realizacije mjere je **61.1%**

---

42 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

43 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

44 Izvještaji o internoj evaluaciji, dostupni na sajtu CSO, za više podataka pogledati tabelu u Annex-u I ovog izvještaja

Kod **pete mjere** - *Organizacija dopunske i dodatne nastave* predviđena su 2 indikatora: broj škola koje organizuju dopunsku i dodatnu nastavu i analiza efekata dopunske i dodatne nastave. U djelimičnom odgovoru, koji smo dobili od Ministarstva prosvjete stoji „ U svakoj školi tokom svake školske godine organizuje se dopunska i dodatna nastavu za sve zainteresovane učenike. U sklopu priprema za eksterni stručni ispit, škole organizuju i pripremnu nastavu za učenike četvrtog razreda stručnih škola koji se obrazuju po novim obrazovnim programima.“⁴⁵ Međutim, u izvještajima o internoj evaluaciji, nisu dostavljeni podaci za planiranje i realizaciju dopunske i dodatne nastave u 7 škola. Što još više zabrinjava, u 6 slučajeva nema podataka da je dopunska ili dodatna nastava uopšte bila organizovana, ali je ocijenjena sa „zadovoljava“ ili „uspješno“. ⁴⁶

Zaključak: Jasno je da postoji problem da se dodatna i dopunska nastava ocijeni kao nezadovoljavajuća, ako nema potrebe za njom pa se ne održava, ali to treba izmijeniti u Metodologiji eksterne evaluacije, a ne davati ocjene za nešto što ne postoji. Kako u 11 od 18 škola postoji evidencija o organizovanoj dopunskoj i dodatnoj nastavi, ocjena realizacije mjere je **61.1%**

Podoblast 4.4., Zadatak 4

Prva mjera	0%
Druga mjera	100%
Treća mjera	0%
Četvrta mjera	61.1%
Peta mjera	61.1%
Ukupna ocjena zadatka	44.44%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 4.4.:

Zadatak 1	50%
Zadatak 2	100% (uslovno)
Zadatak 3	100%
Zadatak 4	44.44%
Ukupna realizacija podoblasti 4.4.	73.61%

3.4.5. Priznavanje neformalnog i informalnog učenja

Ova podoblast ima za ciljeve da: **1) Promoviše koncept cjeloživotnog učenja, učini cjeloživotno učenje i mobilnost pojedinca mogućim i stvarnim i da 2) Razvije mehanizme za povezivanje formalnog obrazovanja sa neformalnim učenjem.** Za dostizanje ovih ciljeva predviđeno je ispunjavanje dva zadatka.

Prvi zadatak je bio jačanje kapaciteta u institucijama koje će sprovoditi Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama i stvaranje uslova za njegovu primjenu. Ovaj zadatak se sprovodio kroz dvije aktivnosti.

⁴⁵ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str 50

⁴⁶ Za više podataka pogledati ANNEX I

Prva mjera *Izrada ispitnih kataloga* je kontinuirano realizovana od 2010. Ispitni katalog je sastavni dio obrazovnog programa i usvaja se usvajanjem obrazovnog programa za kvalifikacije nivoa obrazovanja. Za sve stručne kvalifikacije urađeni su ispitni katalogi u skladu sa Zakonom.⁴⁷

Zaključak: Mjera je implementirana u skladu sa Akcionim planom u stepenu 100%

Druga mjera *Osposobljavanje odgovarajućih službi u ključnim institucijama (obrazovanja), u skladu sa njihovim nadležnostima u procesu sertifikiranja kvalifikacija* je realizovana od strane Ispitnog centra. Centar vrši obuku u skladu sa programom osposobljavanja za ispitivača u postupku sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija. U periodu 2012-2015. godina organizovano je 8 obuka koje je pohađalo oko 110 ocjenjivaca za programe frizer, kozmetičar, rafter, rukovalac građevinskim mašinama, bageista, utovarivač, kuvar, konobar, kondukter, mašinovođa, planinski vodič, turistički vodič. Kandidati se biraju putem javnog oglasa, a nakon završene obuke se organizuje ispit. Za period 2010/2012 nema podataka.

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 50%, uzimajući u obzir da se mjera sprovodi u polovini perioda za koji je bila predviđena.

Prioritet 4.5., Zadatak 1

Prva mjera	100%
Druga mjera	50%
Ukupna ocjena zadatka	75%

Drugi zadatak ove podoblasti je bio *Promovisanje kulture cjeloživotnog učenja na nivou društva i među odraslom populacijom*, a za njegovo ispunjavanje predviđene su 3 aktivnosti

Prva mjera „*Podizanje svijesti o značaju ulaganja u ljudske resurse kroz uspostavljanje partnerstava između lokalne samouprave, onih koji pružaju obrazovanje i obuku i preduzeća: Promovisanje prednosti cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom: zaposlenima, poslodavcima, organizatorima obrazovanja*“ je realizovana u 2012 i 2014. Tokom 2012. godine potpisan je sporazum o realizaciji profesionalne prkase za turističko-ugostiteljska zanimanja između CSO, PKCG, UPG i CTU-a. Realizovana Promocija cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom za predstavnike pedagoško-psiholoških službi iz 23 srednje stručne škole u Crnoj Gori, na kojoj su predstavljeni: priručnici, brošure, podaci o obukama i značaju pravovremenog usmjeravanja učenika u cilju izbora daljeg školovanja/zanimanja. Centar za stručno obrazovanje je realizovao projekat Lobiranje u obrazovanju odraslih koji je finansirao DVV- International iz Njemačke u toku oktobra i novembra 2012. godine. Tokom 2012. godine takođe je održana prezentacija Nacionalnog izvještaja CONFINTEA VI u akciji i 2 prezentacije: Obrazovanje odraslih u Sloveniji i primjeri dobre prakse i Prezentacija Strategije za uvođenje cjeloživotnog učenja na Univerzitetu Crne Gore.⁴⁸

Centar za stručno obrazovanje je uz podršku Ministarstva prosvjete i Ministarstva rada i socijalnog staranja organizovao manifestaciju XIII „**Dani obrazovanja i učenja odraslih**“ od 15. do 30 oktobra 2014 g. Kojom se promovise koncept cjeloživotnog učenja i različiti oblici neformalnog obrazovanja odraslih.⁴⁹

47 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 212/15, dana 20.05.2015.godine

48 Izvještaj o sprovođenju Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa u2012. Godini.

49 Akcioni plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2015. godinu

Zaključak: Mjera se realizuje u kontinuitetu, sa **stepenom implementacije 100%**. Potrebno je uključiti kvantitativne indikatore kao što su broj protokola na loklnom nivou, broj pobuhvaćenih opština, broj i vrsta promotivnih materijala, itd.

Druga mjera Širenje mreže licenciranih organizatora obrazovanja odraslih u cilju osiguranja kvaliteta sa posebnim akcentnom na sjeverni region Crne Gore je ostvarena u skladu sa Akcionim planom. Posljednji podaci licenciranih organizatora obrazovanja odraslih u Crnoj Gori⁵⁰, ukazuju da je **86 organizatora obrazovanja odraslih**, koji nude **95 programa obrazovanja** koji vode sticanju stručnih kvalifikacija (koje je pripremio Centar za stručno obrazovanje) i **72 akreditovana programa** (koji vode sticanju ključnih vještina i razvoju ključnih kompetencija)⁵¹.

Međutim u pogledu širenja mreže na Sjeveru Crne Gore, možemo da primijetimo da napredak nije postignut. Od 10 opština na sjeveru, 4 uopšte nemaju programe obrazovanja odraslih.

1.	Podgorica	40
2.	Nikšić	10
3.	Cetinje	0
4.	Danilovgrad	3
5.	Budva	5
6.	Bar	0
7.	Ulcinj	1
8.	Kotor	2
9.	Tivat	0
10.	Herceg Novi	2
11.	Berane	4
12.	Kolašin	0
13.	Bijelo Polje	11
14.	Pljevlja	3
15.	Mojkovac	1
16.	Plav	1
17.	Rožaje	2
18.	Plužine	0
19.	Šavnik	0
20.	Žabljak	1
21.	Andrijevica	0

Konačno, što se tiče osiguranja kvaliteta pri licenciranju, načinjen je znatan pomak. Naime, nakon završenog procesa licenciranja i dobijanja licence ne postoje definisane procedure za produžavanje licence niti vremensko ograničenje trajanja licence. Zakonom o obrzovanju odraslih niti Pravilnikom o postupku licenciranja ustanova u oblasti vaspitanja i obrazovanja u načinu vođenja registra licenciranih ustanova nisu predviđeni uslove pod kojima

50 Podaci Centra za građansko obrazovanje (CGO) prikupljeni u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama u prvom kvartalu 2015.

51 Odgovor Centra za stručno obrazovanje na zahtjev za slobodan pristup informacijama CGO-u, Rješenje br. 01 – 125/2, od 05.03.2015.

organizatori mogu da izgube licencu, međutim posebnim Pravilnikom o načinu postupka izdavanja i oduzimanja licenci za rad ispitivača, kao i obliku i sadržaju licence za rad ispitivača je ovo pitanje regulisano za licencirane ispitivače.⁵² Uzimajući u obzir da do sada nisu vršene kontrole kvaliteta nije bilo ni oduzimanja licenci organizatorima obrazovanja odraslih. Međutim od 2015. god. Centar za stručno obrazovanje je počeo sa kontrolom kvaliteta što će rezultirati kako unapređenjem kvaliteta kod licenciranih organizatora, tako i gubitkom licence kod onih koji više ne zadovoljavaju propisane kriterijume.

Zaključak : Druga mjera je realizovana u nekoliko dijelova. Iako njenu realizaciju možemo da ocijenimo **sa 100%** na osnovu indikatora datih u Akcionom planu, za sljedeći akcioni plan je neophodno definisati indikatore koji bi na adekvatniji način oslikavali njenu učinkovitost. Za **prvi dio** mjere širenje mreže organizatora odraslih potrebno je uporediti podatke iz narednih godina sa ovom godinom, kao nultom tačkom. Za drugi dio mjere širenje mreže organizatora obrazovanja odraslih na sjeveru, treba postaviti procenat uvećanja broja organizatora odraslih u odnosu na 2015 kao indikator. Konačno za **treći dio** tj. osiguranje kvaliteta kroz licenciranje – neophodno je postaviti indikatore: definisane procedure za oduzimanje licence; broj utvrđenih nepravilnosti i broj oduzetih licenci.

Treća mjera je *Implementacija programa osposobljavanja kadrova koji rade kod organizatora obrazovanja odraslih i pružaocima obuka*. Zakon propisuje da svi nastavnici **moraju** biti andragoški osposobljeni.⁵³ U Strategiji obrazovanja odraslih 2015 – 2025. navodi se da je andragošku obuku prošlo blizu 200 nastavnika i stručnih saradnika, zaposlenih u institucijama/organizacijama za obrazovanje odraslih.⁵⁴ Centar za stručno obrazovanje je u navedenom periodu realizovano 35 obuka (11 obuka i 24 seminara) za kadrove koji rade kod organizatora obrazovanja odraslih . Obuke su realizovane za sledeće teme: Vještine prezentacije; Usklađivanje obrazovne ponude sa potrebama tržišta rada ; Promovisanje obrazovne ponude organizatora obrazovanja odraslih; Problemi obrazovanja u verzi sa pristupanjem Crne Gore Evropskoj Uniji i Strategija podunavskog regiona; Trening za javno zagovaranje u oblasti unapređenja obrazovanja odraslih; E-učenje; Karijerni menadžment; Savremeni modeli obrazovanja i učenja odraslih - Umjetnost i umjetničke metode u obrazovanju odraslih; Savremeni modeli obrazovanja I učenja odraslih; Specifičnosti u obrazovanju odraslih, Komunikacija u obrazovanju odraslih i planiranje i programiranje u obrazovanju odraslih; Uvodni andragoški seminar za realizaciju programa elementarnog funkcionalnog opismenjavanja; 24 seminara prema Programu andragoškog osposobljavanja kadra. Kroz ove obuke ukupno je prošlo 349 lica.⁵⁵

Zaključak: Treća mjera je implementirana u stepenu 100%. Ipak, bilo bi poželjno voditi evidenciju o broju obuka i broju polaznika po godinama, kao i o broju organizatora obrazovanja odraslih koji su slali svoj kadar na obuke.

Prioritet 4.5., Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

⁵² M. Popović „Kvalitet stručnog obrazovanja u Crnoj Gori – Cjeloživotno obrazovanje“, Podgorica 2015

⁵³ Zakonu o obrazovanju odraslih, Službeni list br. 20/11, čl. 21, stav 2.

⁵⁴ Strategija obrazovanja odraslih 2015-2025

⁵⁵ Centar za stručno obrazovanje - Odgovor na Zahtjev za slobodan pristup informacijama od 18.06.2015

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 4.5.:

Prvi zadatak	75%
Drugi zadatak	100%
Ukupna ocjena podoblasti	87.5%

Kvantitativni pregled realizacije Strateškog prioriteta 4: „Povezivanje stručnog obrazovanja sa tržištem rada“

Podoblast 1- Nacionalni okvir kvalifikacija	91.1%
Podoblast 2 – Sektorske kvalifikacije	13.3%
Podoblast 3 – Standardi zanimanja	56.5%
Podoblast 4 - Obrazovni programi	73.61%
Podoblast 5 – Priznavanje neformalnog i informalnog učenja	87.5%
Ukupni stepen realizacije prioriteta 4 (292.81 od 500)	64.4%

3.5. Prioritetna oblast: dostupnost obrazovanja

Ova prioritetna oblast se sastoji od 4 podoblasti, sa posebnim strateskim ciljevima, zadacima i aktivnostima: 1) upisna politika; 2) mreža škola, opremljenost škola, 3) profesionalna orijentacija 4) socijalna inkluzija

3.5.1 Upisna politika

Strateški cilj ove podoblasti je *Upisna politika orijentisana prema potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima razvoja Crne Gore*. Za dostiznanje ovog cilja predviđena su dva zadatka.

Prvi zadatak je: *1) Ostvarivanje saradnje između Ministarstva prosvjete i sporta i partnera u cilju sagledavanja potreba za kadrovima i definisanja upisne politike u skladu sa potrebama tržišta rada i strateškim planovima lokalnog, regionalnog i državnog razvoja kao i 2) Definisanje kriterijuma upisa učenika u obrazovne profile u četvorogodišnjem trajanju*. Za ispunjavanje ovog zadatka predviđene su dvije mjere..

Prva mjera je predviđala *Usaglašavanje stavova u vezi sa kriterijumima za upis učenika u obrazovne profile u četvorogodišnjem trajanju*. Kriterijumi za upis učenika u srednju stručnu školu, u trogodišnjem ili četvorogodišnjem trajanju, nisu mijenjani, iako je to predviđeno Strategijom i Akcionim Planom, već se i dalje vrši na osnovu Pravilnika o vrednovanju kriterijuma za upis učenika u stručnu školu (Sl. List RCG 21/05), iz 2005.⁵⁶ Ovaj Pravilnik ne sadrži nikakva uputstva za razmatranje potreba za kadrovima pri upisu u srednje škole, te je veza sa tržištem rada pri upisu učenika potpuno zanemarena.

Zaključak: Kako nije bilo predviđenog mijenjanja kriterijuma za upis učenika u škole u četvorogodišnjem trajanju u periodu od 2010-2014, **stepen implementacije ove mjere je 0%**.

⁵⁶ Intervju sa predstavnicima CSO, održan 23.04. 2015.

Druga mjera, Planiranje upisa učenika u stručno obrazovanje u skladu sa srednjoročnim projekcijama tržišta rada i strateškim planovima razvoja Crne Gore je sprovedena dvojako: U skladu sa Akcionim planom, za školsku 2012/2013. i 2013/2014. Godinu Ministarstvo prosvjete i ZZZCG su pripremili analize koja su obuhvatile uporednu analizu broja učenika koji završe osnovno obrazovanje po opštinama i koji se upišu na programe u toj opštini, interesovanje učenika, odnos ponude i tražnje za te profile i dr. Na osnovu toga pripremljeni su konkursi za upis učenika u prvi razred srednjih škola.⁵⁷ Dodatno, neke od škola vrše godišnje konsultacije sa organizatorima profesionalne prakse i predstavnicima lokalne samouprave (što je opisano u okviru prioritete oblasti 3.1 jačanje socijalnog partnerstva), gdje je jedna od tema konsultacija i upisna politika.

Zaključak: Na osnovu dostupnih podataka zaključujemo da je mjera sprovedena u stepenu 100%

Podoblast 5.1., Zadatak 1

Prva mjera	0%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	50%

Drugi zadatak, Praćenje učenika nakon završetka obrazovanja, predviđa 4 aktivnosti : izradu baze podataka, praćenje učenika nakon završetka obrazovanja, izradu analiza praćenja učenika nakon završetka obrazovanja, izradu interaktivnih sajtova za komunikaciju sa učenicima i podsticanje učenika da nastave komunikaciju sa školom nakon završetka obrazovanja.

Prva aktivnost Izrada baze podataka o učenicima na nivou škole (koja uključuje i kontakt podatke) nije sprovedena. Kao što ćemo vidjeti u narednim mjerama, sa učenicima se kontaktira prvenstveno putem socijalnih mreža, anketnih listića i dr, a sveobuhvatnih baza sa kontaktima svih učenika koji završe školovanje, nema.

Zaključak: Stepen sprovođenja mjere je 0%. Neophodno je definisati način na koji se vodi i popunjava ova baza, kao i načini na koje škola prikuplja podatke o učenicima koji završe školovanje, kako bi imali ujednačene i uporedive podatke na nivou Crne Gore.

Druga aktivnost Praćenje učenika nakon završetka školovanja se odvija neujednačeno na nivou države. Ne postoji propisana forma baze koja bi se ispunjavala podacima o učenicima koji završavaju školovanje, ne postoje utvrđeni načini kako bi se prikupljali ovi podaci. Uzimajući u obzir da je praćenje indikatora destinacije učenika nakon završetka obrazovanja i obuke (godinu dana nakon završetka programa), formalno preporučeno od 2010. godine, škole sprovode određene aktivnosti u tom smjeru.

Od 2014. u Izveštaje o kvalitetu ustanova formalnog sistema obrazovanja i kod organizatora obrazovanja odraslih, uključeni su i indikatori „Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju“ sa podindikatorom „Diplomirani učenici/polaznici koji su dobili sertifikat/diplomu prate se i bilježe podaci o njima (destinacije učenika).“⁵⁸

Ne postoji cjelovita evidencija na nacionalnom nivou o broju škola koje prate učenike nakon završetka obrazovanja, o broju praćenih učenika na nacionalnom nivou, niti su rađene predviđene analize rezultata učenika nakon završenog školovanja. Ovo su konstatovale i

⁵⁷ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 9

⁵⁸ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 204/15, dana 20.05.2015.godine

same škole u njihovim izvještajima o kvalitetu „Na sajtu MPS,CSO, ZZZP Crne Gore ne postoje podaci o mobilnosti učenika nakon završenog srednjeg stručnog školovanja, kao ni podaci o stopi zapošljavanja po završetku obrazovanja.“⁵⁹

Pojedinačno- škole, na osnovu preporuka iz priručnika prate se kroz jedan od ključnih kvantitativnih indikatora „destinacija učenika nakon završetka obrazovanja i obuke“, ali i kroz kvantitativne indikatore „procenat učenika koji su nakon završetka obrazovanja nastavili školovanje“ i „procenat učenika koji je u roku od 12 mjeseci nakon završetka školovanja dobio zaposlenje“ koji su sadržani u internim izvještajima kvaliteta obrazovnih ustanova na sajtu Centra za stručno obrazovanje.⁶⁰

Od 15 izvještaja o internoj samoevaluaciji kvaliteta koji su objavljeni u 2014. (12 srednjih stručnih škola, jedna gimnazija i 2 resursna centra) ovi podaci su se nalazili u samo 4 izvještaja. Pri tome, u samo dva slučaja je prati i nastavak školovanja i dobijanje zaposlenja, dok se u druga dva slučaja prati samo podatak da li su učenici nastavili školovanje. Ni u jednom izvještaju o internoj evaluaciji nije sadržan podatak na koji način se učenici prate nakon završenog obrazovanja, samo je u slučaju SSSŠ „Spasoje Raspopović“ istaknuto da je rađena eksperimentalna metoda praćenja i anketiranja jednog odjeljenja od 30 učenika nakon završetka školovanja.⁶¹

Zahtjevi za slobodan pristup informacijama⁶² su dali malo bolje rezultate. Od 24 škole koje su odgovorile na pitanje o praćenju učenika, 12 je odgovorilo da prati učenike nakon završenog školovanja. Nije odgovoreno na koji način se praćenje vrši i da li se prati i nastavak školovanja i nastavak obrazovanja ili samo jedna od te dvije kategorije.

Škola:	Praćenje nakon završetka školovanja
JU Srednja mješovita škola - Andrijevića	Da
SSŠ "Spasoje Raspopović" - Podgorica	Da
SSŠ "Marko Radević" - Podgorica	Da
JU Stručna medicinska škola - Podgorica	Ne
Srednja mješovita škola "17. septembar" - Žabljak	Da
JU Srednja medicinska škola "Dr Branko Zogović" - Berane	Da
JU Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić" - Mojkovac	Da
JU SSŠ "Vukadin Vukadinović" - Berane	Da
JU Srednja Elektro-ekonomska škola - Bijelo Polje	Ne
Srednja mješovita škola "Danilo Kiš" - Budva	Ne
JU Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić" - Herceg Novi	Ne
JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" - Plav	Da
SSŠ "Sergije Stanić" - Podgorica	Ne
JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola - Bar	Ne
SSŠ Cetinje	Ne
JU Srednja poljoprivredna škola - Bar	Ne
Srednja ekonomska škola "Mirko Vešović" - Podgorica	Ne

59 Izvještaj interne evaluacije kvaliteta JUSSŠ „Spasoje Raspopović“, str.65

60 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 215/15, dana 20.05.2015.godine

61 Izvještaj interne samoevaluacije kvaliteta SSŠ „Spasoje Raspopović“

62 Zahtjevi za slobodan pristup informacijama 300/15-330/15 upućeni srednjim stručnim školama u Crnoj Gori

<i>Srednja pomorska škola Kotor</i>	Da
<i>SLŠ "Petar Lubarda" Cetinje</i>	Da
<i>Elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić" – Podgorica</i>	Ne
<i>JU Prva srednja stručna škola - Nikšić</i>	Da
<i>Srednja ekonomsko ugostiteljska škola - Nikšić</i>	Ne
<i>JU resursni centar "1. Jun" - Podgorica</i>	Da
<i>SSŠ "Ivan Uskoković" - Podgorica</i>	Ne
<i>Ukupno</i>	12/50%

Zaključak: Ako za relevantne uzmemo podatke iz odgovora na zahtjev za slobodan pristup informacijama, realizacija ove mjere je 50%. Kao što smo gore istakli, neophodno je izraditi metodologiju praćenja, načina komuniciranja sa učenicima koji su završili školovanje i analize rezultata dobijenih praćenjem.

Treća mjera: *Analiza praćenja učenika nakon završetka obrazovanja* nije realizovana ni u školama u kojima je vršeno praćenje. Naime, samo je konstatovano koliko učenika je našlo zapošljenje, a koliko je nastavilo školovanje.

Zaključak: U toku kreiranja sljedećeg Akcionog plana, treba predvidjeti izradu metodologije za Analizu praćenja učenika, kao i za sam postupak praćenja učenika i Analizu uključiti u izvještaje o eksternoj i internoj evaluaciji kvaliteta. **Stepen sprovođenja ove mjere je 0%.**

Četvrta mjera je predviđala *izradu interaktivnih sajtova u školama za komunikaciju sa učenicima koji su završili obrazovanje*. Ni jedna škola do sada nije uspostavila interaktivne sajtove za komunikaciju sa učenicima koji su nastavili obrazovanje. Škole imaju mogućnost da u okviru svojih internet stranica postavljavaju link za komunikaciju sa učenicima koji su završili obrazovanje, ali mi u jednom od izvještaja nije evidentirano da se ova mogućnost koristi.⁶³

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 0%. Zbog značajnih sredstava koje je potrebno izdvojiti za izradu interaktivnih sajtova, za naredni Akcioni plan mi možda realističnije bilo predvidjeti tačan način na koji se mogu prikupljati podaci o učenicima preko socijalnih mreža, koje su daleko posjećenije od sajtova škola.

Peta mjera je predviđala *Podsticanje učenika da nastave komunikaciju sa školom i nakon završetka obrazovanja* kroz izradu planova komunikacije sa učenicima nakon završetka školovanja. Na osnovu informacija iz procesa eksterne procjene kvaliteta škole na različite načine organizuju aktivnosti na prikupljanju informacija o destinacijama učenika nakon završetka obrazovanja i obuke. Uglavnom se time bave pedagozi ili odjeljenjske starješine, rjeđe pomoćnici direktora škola ili nastavnici. Još uvijek ne postoji sistematski pristup ili jasne procedure za ove aktivnosti.⁶⁴

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 0%. Za sljedeći Akcioni plan potrebno je definisati koje su to podsticajne mjere za komunikaciju sa učenicima i osmisliti jednoobrazni plan komunikacije sa učenicima, koji bi se primjenjivao na nivou cijele države.

⁶³ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 204/15, dana 20.05.2015.godine

⁶⁴ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 215/15, dana 20.05.2015.godine

Podoblast 5.2, Zadatak 2

Prva mjera	0%
Druga mjera	50%
Treća mjera	0%
Četvrta mjera	0%
Peta mjera	0%
Opšta ocjena zadatka	10%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 5.1:

Prvi zadatak	50%
Drugi zadatak	10%
Ukupna ocjena podoblasti	30%

3.5.2 Mreža škola, opremanje škola

Strateški ciljevi ove podoblasti su 1) *Uspostaviti školsku mrežu orijentisanu prema tržištu rada u skladu sa teritorijalnom pripadnošću, strateškim pravcima razvoja opštine kojoj pripadaju, regionalnom razvoju i državnim interesima. 2)* *Uspostaviti školsku mrežu koja materijalnim, kadrovskim i prostornim kapacitetima odgovara savremenoj nastavi i standardima definisanim obrazovnim programom u cilju stvaranja kompetentnog i konkurentnog kadra na tržištu rada.*

Prvi zadatak *Usklađivanje školske mreže sa upisnom politikom* podrazumijevao je implementaciju dvije mjere: izradu evidencije o materijalnim uslovima za izvođenje nastave u školama i usaglašavanje upisne politike na nivou regije. Ni jedna od ove dvije mjere još uvijek nije realizovana.

Prva mjera *Izrada evidencije o materijalnim uslovima za izvođenje nastave u školama* je donekle pokrivena pregledima materijalnih uslova u okviru internih evaluacija. Takođe, u okviru eksternih evaluacija se radi procjena za izvođenje teoretske i praktične nastave.

Nacionalna baza podataka o materijalnim uslovima za izvođenje nastave još uvijek nije urađena, međutim MEIS aplikacija će omogućiti da se napravi baza opreme kojom raspolažu škole. Svaka škola za sebe radi

Zaključak: Još uvijek nije urađena nacionalna baza podataka o materijalnim uslovima za izvođenje nastave u školama a, kao što je prethodno pomenuto, nije poznato koliko razvojnih planova škola sadrži planove opremanja. **Stoga, stepen implementacije mjere je 0%.**

Druga mjera *Podsticanje škola da usaglašavaju upisnu politiku na nivou regije* takođe nije realizovana. Pri definisanju plana upisa, MP daje preporuku za konsultacije sa lokalnom zajednicom, poslodavcima i slično, ali i pored nekoliko dobrih primjera usaglašavanja upisne politike između škola na nivou opština, ne postoje primjeri usaglašavanja upisne politike na nivou regije.

Zaključak: Nivo implementacije mjere je 0% od predviđenog. U narednom periodu neophodno je uvesti periodične regionalne sastanke škola, na kojima bi se, između ostalih aktivnosti, radilo na usaglašavanju regionalnih upisnih politika.

Prioritetna podoblast 5.2, Zadatak 1

Prva mjera	0%
Druga mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

Drugi zadatak predviđa Izradu minimalnih standarda opreme za sve obrazovne profile, kroz dvije etape: **Prva mjera** Izrada minimalnih standarda opreme u sektorima elektrotehnika, građevinarstvo, mašinstvo, poljoprivreda, saobraćaj i turizam i **druga mjera** Izrada minimalnih standarda opreme u ostalim sektorima. Obje mjere se realizuju kontinuirano, jer je izrada i usvajanje minimalnih standarda opreme, dio usvajanja obrazovnih programa.

Zaključak: Svaki obrazovni program usvijen u periodu 2012-2014 ima definisan set minimalnih standarda opreme. **Mjera je realizovana u stepenu 100% od predviđenog.** Prilikom izdavanja licence za realizaciju programa komisija Ministarstva prosvjete kontroliše da li su ispunjeni uslovi propisani obrazovnim programom. Ono što je prepoznato kao problem od strane škola, je nedovoljno precizno definisan minimum standarda opreme. U narednom periodu se treba obratiti pažnja da prilikom usvajanja obrazovnih programa standardi opreme budu ipak malo specifičniji, kako bi škole mogle da prepoznaju šta im od materijala nedostaje i u kojim količinama mogu da ih potražuju kada prave planove opremanja.

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Treći zadatak: Poboljšanje opremljenosti škola: kabineta za stručno-teorijske predmete i radionica i laboratorija za praktičnu nastavu, kabineta za strane jezike, kompjuterskih učionica i dr

Prva i jedina aktivnost Izrada plana opremanja škola prema utvrđenim standardima se odvija uz poteškoće i ne na način planiran Akcionim planom

Svaka škola priprema spiskove nedostajuće opreme. Međutim ovi spiskovi se pripremaju u trenutku kada se sredstva obezbijede za opremanje škola, kroz budžet ili projekte. Iako bi proces trebao da ide u obrnutom smjeru, tj. da škole sa projektima opremanja konkurišu za sredstva iz budžeta ili kod donatora.⁶⁵ Standardi opreme razvijeni u okviru obrazovnih programa, nekada nisu dovoljno precizno definisani kako bi olakšali školama da naprave liste neophodnih stvari.

Zaključak: Mjeru je potrebno implementirati kroz sistemski pristup : preciznije definisanje standarda u svim obrazovnim programima, zatim izrada planova za svaku školu i konačno opremanje u skladu sa dostupnim sredstvima, **Trenutni stepen implementacije mjere je 0%.**

Podoblast 5.2, Zadatak 3

Prva mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

Četvrti **zadatak** ove podoblasti, *Izrada nastavnih sredstava na nivou škola* predviđa samo jednu, istoimenu aktivnost:

⁶⁵ Intervjui sa predstavnicima CSO i MP, održani 17.06.2015. i 03.07.2015.

Prva mjera „Izrada nastavnih sredstava na nivou škola“ koja je podrazumijevala organizaciju radionica za nastavnike i izradu sredstava po školama nije realizovana od strane institucija na državnom nivou. Međutim, svaka škola i svaki predmet u toku eksterne evaluacije se procjenjuju i na bazi upotrebe nastavnih sredstava i na bazi uslova za rad na koje nastavnik može da utiče, tj vrši se procjena da li „nastavnik sam, ili zajedno sa učenicima redovno osmišljava i izrađuje nastavna sredstva i didaktički materijal (pisani materijal, skice, sheme, modele, fotografije, poster, paneli za simulaciju, panoi,...) i time doprinosi savladavanju zahtjeva savremene nastave.⁶⁶ U okviru procjene kvaliteta predmeta, grupa predmeta i praktične nastave, vršena je procjena kvaliteta i angažovanja nastavnika samostalno, i njihovo angažovanje učenika na izradi nastavnih sredstava.⁶⁷

Zaključak: Iako se evaluira izrada nastavnih sredstava na nivou škole, nisu rađene radionice za nastavnike, kako je to planirano. **Stepen implementacije ove mjere je 0%.**

Prva mjera	0%
Ukupna ocjena implementacije zadatka	0%

Peti zadatak, Razvoj višeg stručnog obrazovanja, planiran je kroz sprovođenje 4 aktivnosti

Prva mjera je bila *Analiza potreba za odgovarajućim kvalifikacijama na nivou V u svim sektorima.* U toku četvorogodišnjeg trajanja Strategije, utvrđena je potreba za izradu obrazovnih programa za više stručno obrazovanje u prioritetnim sektorima, definisanih strateškim planovima razvoja Crne Gore, Turizmu i ugostiteljstvu, Građevinarstvo i dva obrazovna programa za potrebe Policijske akademije na njihovu inicijativu.⁶⁸ Sprovođenje ove aktivnosti, koje je u nadležnosti sektorskih komisija i Savjeta za kvalifikacije, trebalo je da sadrži konkretnu procjenu potreba za V nivoom kvalifikacija za svaki od sektora, međutim bez urađene analize su utvrđeni prioriteti razvoja višeg nivoa kvalifikacija za u 3 od 15 obrazovnih sektora u skladu sa strateškim prioritetima Crne Gore. Nije jasno koji kriterijumi su korišteni za odabir ovih sektora a ne postoji analiza ili plan koji ukazuju za koje sektore će naknadno biti razvijen V nivo kvalifikacija ni vremenska odrednica.

Zaključak: Kako ne postoji ni jedna Analiza potreba za odgovarajućim kvalifikacijama na nivou V, možemo zaključiti da mjera nije uopšte implementirana.

Druga mjera *Izbor, u saradnji sa sektorskim komisijama, programa za više stručno obrazovanje,* je realizovana na način što je u 3 od 15 sektora donešena odluka (bez analize potreba, već na osnovu strateških prioriteta) za razvijanje V nivoa kvalifikacija.

Zaključak: Stepen realizacije ove mjere je 20%.

Treća i četvrta mjera *Izrada odgovarajućih standarda zanimanja i standarda kvalifikacije i Izrada odgovarajućih obrazovnih programa* su realizovane za odabrane sektore. U protekle 4 godine, za više stručno obrazovanje urađena su četiri standarda zanimanja i četiri obrazovna programa, dok je u fazi izrade peti obrazovni program iz oblasti građevinarstva: Viši geodetski tehničar.⁶⁹

Zaključak: U prethodnom Akcionom planu, kao što smo već pomenuli, nedostaju konkretni indikatori. Pri formulaciji mjera neophodno je postaviti jasnu kvantitativnu i kvalitativnu odrednicu njihove realizacije. Tako i u mjeri izrada odgovarajućih standarda zanimanja i

66 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 203/15, dana 20.05.2015.godine

67 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 203/15, dana 20.05.2015.godine

68 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 202/15, dana 20.05.2015.godine

69 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 202/15, dana 20.05.2015.godine

standarda kvalifikacije za više stručno obrazovanje je neophodno definisati polaznu tačku, tj. koliko je standarda usvojeno do momenta propisivanja mjere, kao i koliko standarda se planira usvojiti u periodu koji pokriva Akcioni plan. Na bazi podatka da su izrađena 4 standarda zanimanja i 4 obrazovna programa, možemo zaključiti da su **mjere realizovana u procentu od 100%**, isto tako bi bila realizovana da je usvojen samo jedan, ili da su usvojeni svi. Za naredni Akcioni plan, potrebno je identifikovati ciljni indikator – koliko standarda kvalifikacije za V nivo kvalifikacija treba da se usvoji u predviđenom periodu.

Peta mjera „Izrada obrazovnih programa za više stručno obrazovanje“ se u potpunosti poklapa sa četvrtom mjerom, te ćemo je izostaviti iz razmatranja.

Podoblast 5.2, Zadatak 5

Prva mjera	0%
Druga mjera	20%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	100%
Peta mjera	-
Ukupna ocjena zadatka	44%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 5.2:

Prvi zadatak	0%
Drugi zadatak	100%
Treći zadatak	0%
Četvrti zadatak	0%
Peti zadatak	44%
Ukupna ocjena podoblasti	28.8%

3.5.3 Profesionalna orijentacija

Strateški ciljevi ove podoblasti su *1) Razviti i uspostaviti mehanizme profesionalne orijentacije. 2) Formirati odgovarajuće mehanizme djelovanja na politiku profesionalne orijentacije. 3) Povećati mogućnosti za profesionalno osposobljavanje i motivisanje psihološko-pedagoških službi u školama i drugim ustanovama za rad u oblasti profesionalne orijentacije. 3) Povećati svijest o značaju profesionalne orijentacije i podsticati profesionalno vaspitanje kod mladih.* Dostizanje ovih ciljeva je planirano kroz tri zadatka.

Prvi zadatak je *Osposobljavanje pedagoško-psiholoških službi, nastavnika i rukovodećeg kadra u školama iz oblasti profesionalne orijentacije, savjetovanja i informisanja, koji je trebao da bude ispunjen kroz dvije aktivnosti.*

Prva i druga aktivnost 1) *Osposobljavanje pedagoško-psiholoških službi u stručnim školama, u skladu sa odgovarajućim Akcionim planom sprovođenja Nacionalne strategije cjeloživotne karijerne orijentacije; 2) Osposobljavanje nastavnika u stručnim školama, u skladu sa odgovarajućim Akcionim planom sprovođenja Nacionalne strategije cjeloživotne karijerne orijentacije* su sprovedene u izuzetno malom obimu kroz zajedničke obuke za nastavnike i p-p službe.

U četiri godine sprovođenja Akcionog plana, organizovana je jedna obuka kroz dva seminara

u trajanju od 7 radnih dana.⁷⁰Obuka nastavnika za sprovođenje Programa za razvoj karijere realizovana je za nastavnike iz 8 stručnih škola i 1 gimnazije. Obuci su prisustvovali po 3 nastavnika i 1 predstavnik pedagoško-psihološke službe iz 7 škola i 1 predstavnik Srednje medicinske škole (ukupno 8 predstavnika p-p službe –za stručne škole).

Zaključak: Kako ne postoji ciljni indikator koliko obuka je trebalo da bude organizovano po godinama, sprovođenje ove **mjere se ocjenjuje sa 100%**, iako je jedna obuka i mali broj učesnika daleko od učinkovitog sprovođenja mjere.

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Drugi zadatak: *Unaprjeđivanje aktivnosti iz oblasti profesionalne orijentacije, savjetovanja i informisanja u stručnim školama* je bio ispunjen kroz samo jednu aktivnost *Sprovođenje različitih modela programa karijerne orijentacije u stručnim školama*.

Ova aktivnost je sprovedena u 7 stručnih škola u Crnoj Gori u kojima su formirani su timovi za sprovođenje Programa za razvoj karijere. Tokom perioda 2010-2014 obuci je prisustvovalo oko 2400 učenika.⁷¹

Zaključak: Ova mjera je realizovana u stepenu 100%, sa značajnim brojem učesnika. Međutim, neophodno je nastaviti realizaciju ove aktivnosti i uključiti i ostale škole u njeno sprovođenje.

Prva mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Treći zadatak u okviru ove prioritetnepodoblasti predviđa *Uvođenje anketiranja učenika završnih razreda osnovnih škola, u smislu izbora željenog obrazovnog profila i uspostavljanje elektronske obrade podataka u cilju blagovremenog informisanja učenika o mogućnostima upisa na željeni profil*. Aktivnost koja je predviđena za ispunjavanje ovog zadatka nije potpuno usklađena sa ciljem.

Naime **prva (i jedina) mjera** za ispunjavanje ovog zadatka predviđa *Pripremu modela za elektronsku obradu podataka o upisu učenika u srednje škole*, a ne softvera za prikupljanje podataka o izboru željenog profila za učenike završnih godina osnovne škole. U praksi, sprovode se ankete o interesovanju učenika, što je početni korak u ispunjenju zadatka ali softver za upis učenika, još nije urađen. Model softvera nije uvrđen.

Zaključak: U svakom slučaju, predviđeni indikator, tj. definisani zahtjevi za sadržaj softvera, nije postignut te je **stepen implementacije ove mjere 0%**.

Podoblast 5.3., Zadatak 3

Prva mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

70 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

71 Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 5.3:

Prvi zadatak	100%
Drugi zadatak	100%
Treći zadatak	0%
Ukupna ocjena podoblasti	66.6%

3.5.4. Socijalna inkluzija

Strateški ciljevi za ovu podoblast su: **1)**Uključiti što veći procenat djece sa posebnim potrebama u stručno obrazovanje i stvoriti adekvatne uslove u školama za njihov kvalitetan rad i obuku iz kojih će proisteći znanje i vještine propisane određenim standardima znanja. **2)**Unaprijediti bazično obrazovanje nastavnika za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama. **3)**Promovisati srednje obrazovanje i usmjeriti više pažnje i aktivnosti ka stručnom obrazovanju, koje može afirmisati ranjive grupe i pružiti im priliku za aktivno osposobljavanje za život i rad.**4)**Stvaranje uslova za primjenu Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, koji će ranjivim grupama omogućiti sticanje stručne kvalifikacije. Ova izuzetno kompleksna oblast sadrži 5 zadataka.

Prvi zadatak je Izrada baze podataka za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama i predviđa dvije mjere izradu baze na nivou škola i objedinjavanje podataka iz škola na nacionalnom nivou.

Prva mjera Izrada baze podataka na nivou škola o djeci sa posebnim obrazovnim potrebama je implementirana kroz razvoj individualnih obrazovnih programa. U periodu 2011.godine sprovedene su aktivnosti u kojima se prijedlog komisije o usmjeravanju dostavlja školi koja vodi evidenciju o kadrovskim, prostornim, materijalnim i drugim uslovima koje mora obezbijediti i donijeti individualni obrazovni program za svako dijete.⁷² Na ovaj način se podaci o broju djece sa posebnim potrebama i vrstama smetnji, kao i posebnim materijalima i didaktičkim pomagalima koja su ima potrebna nalaze u evidenciji škola.

Zaključak: Mjera je implementirana u stepenu 100%.

Druga mjera: Objedinjavanje podataka na nivou države za stručne škole se sprovodi od 2011. U 2011. Odjeljenje ICT Ministarstva prosvjete i sporta je priremilo Upitnik za vaspitno-obrazovne ustanove na osnovu koga je napravljena sveobuhvatna baza podataka sa brojem djece sa posebnim obrazovnim potrebama u srednjim školama.⁷³ Ova baza podataka se redovno ažurira od strane svih stručnih škola.

Zaključak: Ocjena sprovođenja mjere je 100%

Podoblast 5.4, Zadatak 1

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Drugi zadatak Osposobljavanje kadra za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama

⁷² Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str 54

⁷³ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013

sadrži dvije srodne mjere 1) *Osposobljavanje pedagoško-psiholoških službi za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama* i 2) *Osposobljavanje nastavnog kadra za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama* koje su sprovedene kroz zajedničke aktivnosti. Ove aktivnosti su realizovane uz podršku eksperata i donatora iz Kultur Kontakta, EU (IPA 2010) i Nacionalne organizacije slijepih Španije.

U 2011. je organizovan susret crnogorskih i austrijskih eksperata u cilju razvijanja glavnih tema i sadržaja za planiranu seriju seminara za 7 uključenih škola. Dva modula su održana u Plavu i u Miločeru. Škole su posjetili eksperti iz Austrije, kako bi pružili pomoć nastavnicima u svakodnevnom praktičnom radu sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama.⁷⁴ Nema podataka o broju nastavnika koji su učestvovali u ovim seminarima,

U periodu 2012 i 2013 su organizovana su još dva seminara i Petrovcu i u Podgorici, u saradnji crnogorskih i austrijskih eksperata. Kako bi se pružila dodatna pomoć nastavnicima u svakodnevnom radu sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, u okviru Projekta je organizovana još po jedna ekspertska posjeta za istih 7 škola. Takođe trodnevni seminar za direktore, nastavnike i PP službe iz 7 srednjih stručnih škola iz Podgorice i 3 resursna centra iz Podgorice i Kotora. Seminar se odnosio na promovisanje inkluzije, pripremanje i djelovanje kampanje, a realizovao ga je španski ekspert iz organizacije ONCE (Nacionalna organizacija slijepih Španije).⁷⁵ Škole su dobile opremu koja je namijenjena unaprijeđenju kvaliteta rada sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, u vrijednosti od 40.000EUR. Za 2014. Godinu nema podataka.

Zaključak: Ovakve mjere bi trebale da budu podržane i iz državnog budžeta, a ne da u potpunosti zavise od projektne podrške. Takođe, neophodno je proširiti obim učesnika i škola koje su uključene u realizaciju ovih obuka. Obuka nastavnika i p-p službi za sedam škola i tri resursna centra, samo iz Podgorice i Kotora, nije zadovoljavajući rezultat. Potrebno je obučiti nastavnike i psihološko pedagoške službe manje opremljenih škola sa sjevera i juga, i omogućiti adekvatne uslove učenja za djecu koja su u tim školama u većem riziku od socijalne isključenosti, nego djeca iz Podgorice i Kotora. Ipak, u skladu sa indikatorima, **procenat realizacije obje mjere je 100%.**

Podoblast 5.4., Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Treći zadatak *Ispunjavanje standarda u pogledu arhitektonske prilagođenosti škola* predviđa dvije mjere: 1) Sagledavanje stanja i izradu baze o stanju u školama 2) Izradu projektne dokumentacije sa troškovima

Prva mjera je sprovedena na način što su prikupljeni podaci o elementima arhitektonske prilagođenosti u svakoj od škola⁷⁶:

⁷⁴ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013 str. 55

⁷⁵ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 11

⁷⁶ Podaci Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, dobijeni Zahtjevom od Ministarstva prosvjete

Opština	Škola	Rampa	Toalet	LIFT
Andrijevisa	Srednja mješovita škola	Ne	ne	ne
Bar	Gimnazija "Niko Rolović"	Da	da	da
Bar	Srednja poljoprivredna škola	Ne	ne	ne
Bar	Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola	Da	da	ne
Berane	Srednja medicinska škola "dr Branko Zogović"	Da	da	da
Berane	Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović"	Ne	ne	ne
Berane	Srednja stručna škola	Ne	ne	ne
Berane	Gimnazija "Panto Mališić"		ne	ne
Bijelo Polje	Gimnazija "Miloje Dobrašinović"	Ne	ne	ne
Bijelo Polje	Srednja stručna škola	Ne	ne	ne
Bijelo Polje	Srednja elektro-ekonomska škola	Ne	ne	ne
Budva	Srednja mješovita škola "Danilo Kiš"	Da	ne	ne
Cetinje	Gimnazija	Ne	ne	ne
Cetinje	Srednja stručna škola	Ne	ne	ne
Cetinje	Srednja likovna škola "Petar Lubarda"	Ne	ne	ne
Danilovgrad	Gimnazija "Petar I Petrović Njegoš"	Da	ne	ne
Herceg Novi	Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić"	da -	da	ne
Kolašin	Srednja mješovita škola "Braća Selić"	Ne	ne	ne
Kotor	Srednja pomorska škola	Da	ne	ne
Kotor	Skola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje "Vida Matijan"	Ne	ne	ne
Kotor	Gimnazija	Da	ne	ne
Mojkovac	Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić"	Ne	ne	ne
Nikšić	Gimnazija "Stojan Cerović"	Ne	ne	ne
Nikšić	Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola	Da	ne	ne
Nikšić	Srednja stručna škola	Ne	ne	ne
Nikšić	Prva srednja stručna škola	Da	ne	ne
Plav	Srednja mješovita škola "Bećo Bašić"	Da	da	ne
Pljevlja	Gimnazija "Tanasije Pejatović"	Da	ne	ne
Pljevlja	Srednja stručna škola	Ne	ne	ne
Plužine	Srednja mješovita škola			ne
Podgorica	Gimnazija "Slobodan Skerović"	Da	ne	ne
Podgorica	Srednja stručna škola "Sergije Stanić"	Da	da	ne
Podgorica	Srednja elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić"	Da	da	ne
Podgorica	Umjetnička škola muzičkog i baletskog obrazovanja "Vasa Pavić"	Ne	ne	ne
Podgorica	Srednja stručna škola "Ivan Uskoković"	Da	ne	ne
Podgorica	Srednja građevinsko-geodetska škola "Inž. Marko Radević"	Da	da	ne
Podgorica	Srednja ekonomska škola "Mirko Vešović"	Da	da	da

Podgorica	Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović"	Da	ne	ne
Podgorica	Srednja medicinska škola	Da	da	da
Podgorica/ Tuzi	Srednja mješovita škola "25.maj"	Da	ne	ne
Rožaje	Gimnazija "30 septembar "			ne
Rožaje	Srednja stručna škola	Da	ne	ne
Šavnik	Obrazovni centar	Ne	ne	ne
Tivat	Srednja mješovita škola "Mladost"	Da		ne
Ulcinj	Srednja mješovita škola "Bratstvo jedinstvo"	Da	ne	ne
Žabljak	Srednja mješovita škola "17. septembar"	Ne	ne	ne

Zaključak: Na osnovu kvantitativnih pokazatelja **ova mjera je realizovana u procentu 100%**. Međutim, neophodno je uraditi uvid u situaciju na terenu, jer na osnovu podataka od učenika, saznajemo da je nagib pojedinih rampi prevelik da bi bila omogućena pristupačnosti, da pored postojanja rampe, na ulazu u škole postoje pragovi i druge arhitektonske barijere.

Druga mjera tj., *Izrada projektne dokumentacije* sa troškovima je realizovana u dijelu škola. Kao što se može primijetiti iz tebele iznad, od 46 škola 21 škola nema ni jedan element arhitektonske prilagođenosti. Od ove 21 škole, 8 nije uradilo plan arhitektonskog prilagođavanja⁷⁷, 3 su uradile a za 10 nema podataka. **Tako da je procenat škola kojima je neophodan plan arhitektonskog prilagođavanja, i koje su ga napravile 14.28%, što je i procenat realizacije ove mjere.**

Podoblast 5.4, Zadatak 3

Prva mjera	100%
Druga mjera	14.28%
Ukupna ocjena zadatka	57.14 %

Četvrti zadatak je *Uspostavljanje saradnje među institucijama radi razmjene i protoka informacija između relevantnih ustanova.*

U okviru ovog zadatka kao **prva mjera** propisana je *Obaveza vođenja ličnog kartona učenika od vrtića, i prosljeđivanje školama*, o kojoj nema dostupnih informacija. O ključnim dostignućima o oblasti inkluzivnog obrazovanja, predstavljenim u novoj Strategiji inkluzivnog obrazovanja 2014-2018, je istaknuto da su učinjeni prvi koraci ka je operacionalizaciji saradnje osnovnih sa srednjim školama, srednjih škola i tržišta rada. Razvijen je „individualni tranzicioni plan“. Tim koji saraduje u pripremi i izvođenju ITP-a i pružanju usluga čine: učenik, roditelji, nastavnici, stručni saradnici, pružaoci dodatne stručne pomoći i podrške i dr. Radnu grupu čine predstavnici MPS, ZzŠ, CSO, osnovnih i srednjih škola. ITP se sprovodi u dvije faze: na kraju osnovne škole (uključuje elemente profesionalne orijentacije) i na kraju srednjoškolskog obrazovanja (fokusira se na pripremu za zapošljavanje i vještine za nezavisan život). Sadrži informativni dio: svrha i uloga ITPa; Uloge i zaduženja članova ITP tima i aktera; Uvodne informacije (Opis smetnje/teškoće u razvoju, sposobnosti i vještine djeteta), Plan podrške tokom izbora obrazovnog programa (odgovornosti/zadaci/vremenski

⁷⁷ Odgovor Ministarstva prosvjete na Zahtjev za slobodan pristup informacijama br UPI-163/2 od 22.04.2015.

okvir), listu poželjnih zanimanja, mogućnosti koje učenik/ca može ostvariti u okviru ovog zanimanja i za zapošljavanje, prijedlog i pretpostavka za podršku koja je djetetu potrebna u toku obrazovanja za konkretno zanimanje. Organizovana je obuka timova osnovnih i srednjih škola i komisije za usmjeravanje u Podgorici o ITP.⁷⁸

Zaključak: Razvoj ITP je neophodan korak naprijed u povezivanju ključnih institucija za inkluzivno obrazovanje. U narednim Akcionim planovima, neophodno je pratiti njegovu primjenu i širiti mrežu škola koje ga primjenjuju (broj timova za pripremu i izvođenje ITP, broj škola koje imaju timove za ITP, broj obuhvaćenih učenika od ukupnog broja učenika sa posebnim potrebama, broj nastavnika koji su prošli obuke za sprovođenje ITP po godinama, itd). Međutim, informacije o ličnom kartonu učenika ne postoje, što ukazuje da ova mjera nije realizovana na način kako je to planirano Akcionim planom. Takođe je primijećeno da nema dostupnih izvještaja o Strategiji za razvoj inkluzivnog obrazovanja na internet stranici ministarstva. **Stepen implementacije mjere je 0% od onoga što je predviđeno Akcionim planom.**

Za drugu mjeru – Formiranje zajedničkih timova škole, zdravstvenih ustanova i socijalnih ustanova i komisija za usmjeravanje – je u okviru ključnih dostignuća u sprovođenju Strategije za inkluzivno obrazovanje konstatovano da su formirani timovi za obuku i podršku inkluzivnom obrazovanju u stručnim školama. Nije istaknuto koliko timova i u kojim školama, kao ni ko čini. Program obuke nastavnika – nastao u saradnji austrijskih i crnogorskih stručnjaka iz oblasti inkluzivnog obrazovanja je u fazi usvajanja. Grupa od 20 nastavnika i stručnih saradnika iz 7 stručnih i mješovitih škola je prošla obuku.

Zaključak: Iako ne znamo o kom broju timova se radi, na osnovu indikatora u Akcionom planu možemo zaključiti da je mjera u potpunosti realizovana. Međutim, u narednom periodu je neophodno napraviti jasan indikator – postojanje timova u svim školama.

Podoblast 5.4, Zadatak 4

Prva mjera	0%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	50%

Peti zadatak: *Povezivanje sa posebnim ustanovama u smislu realizovanja tzv. "djelimične inkluzije"* se realizovao kroz transformaciju resursnih centara i vođenje evidencije o učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama unutar sistema stručnog obrazovanja.

Prva mjera u okviru ovog zadatka *Ažuriranje baze podataka posebnih ustanova i škola koje obrazuju djecu sa posebnim obrazovnim potrebama* –se redovno sprovodi, na način što sve škole dostavljaju podatke o upisanoj djeci sa posebnim obrazovnim potrebama i ovi podaci se unose u bazu na nacionalnom nivou u Ministarstvu prosvjete. U školskoj 2013/2014 bilo je 117 djece sa posebnim obrazovnim potrebama koja su se školovala u srednjim stručnim školama.⁷⁹

Zaključak: Mjera je implementirana u stepenu 100% od predviđenog.

Druga mjera *Intenziviranje saradnje škola sa posebnim ustanovama* se nadovezuje na mjere iz Strategije za inkluzivno obrazovanje. U okviru sprovođenja ove Strategije, posebne ustanove su transformisane u resursne centre. U Crnoj Gori postoje: JU „Resursni centar za sluh i

⁷⁸ Informacija dostavljena od T. Milić preuzeto iz Strategije za inkluzivno obrazovanje 2014-2018

⁷⁹ Torino izvještaj o stanju u stručnom obrazovanju u Crnoj Gori

govor“, Kotor, 2) JU Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1.jun“, Podgorica; 3) JU Resursni centar „Podgorica“ za tjelesne i smetnje vida. Profesionalci resursnih centara se angažuju kao podrška redovnom obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju. Odlazeći u redovne škole, primjenjuju: pomoć u izradi IROP-a; individualni rad sa djecom; obuke, instrukcije za rad nastavnicima, stručnim službama; uputstva roditeljima. Vaspitno-obrazovnu funkciju orijentišu ka djeci sa težim, teškim i kombinovanim smetnjama.⁸⁰

Zaključak: Iako je jasno da se u okviru Strategije za inkluzivno obrazovanje sprovodi ova mjera na svakom nivou obrazovanja, za potrebe analize u stručnom obrazovanju, neophodno je uvesti indikatore u koliko srednjih stručnih škola profesionalci iz resursnih centara pružaju podršku redovnom obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju i koliko je učenika srednjih stručnih škola i nastavnika koji su korisnici ove podrške.

Podoblast 5.4, zadatak 5

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena realizacije zadatka	100%

Šesti **zadatak** ove podoblasti je glasio „U okviru individualnog obrazovnog programa za pojedino dijete određivanje oblika vaspitno-obrazovnog rada za vaspitnoobrazovne oblasti, način izvođenja dodatne stručne pomoći, prilagođavanje u organizaciji, provjeri, ocjenjivanju znanja, postignuća i napredovanja“ U okviru ovog cilja predviđena je samo jedna mjera koja je glasila *Osposobljavanje nastavnika za rad sa učenicima po individualnom obrazovnom programu.*

Sprovođenje ove mjere je izvršeno u okviru sprovođenja prve i druge mjere prvog zadatka u ovoj podoblasti. U Izvještaju Ministarstva prosvjete⁸¹ Navode se ista četiri seminarra za sedam škola i tri resursna centra.

Zaključak: Kao što smo istakli i okviru prethodnih mjera, zahvaljujući neodređenim indikatorima, **procenat sprovođenja ove mjere je 100%**, što ni iz daleka ne znači da je dovoljno obučiti nastavnike iz samo 7 stručnih škola iz 2 grada.

Podoblast 5.4, zadatak 6

Prva mjera	100%
Ukupna ocjena realizacije zadatka	100%

Kvantitativni pregled ispunjenosti zadataka iz strateške podoblasti 5.4

Zadatak 1	100%
Zadatak 2	100%
Zadatak 3	57.14%
Zadatak 4	50%

⁸⁰ Informacija dostavljena od T. Milić, savjetnice za inkluzivno obrazovanje

⁸¹ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. Godinu, str. 11 - 12.

Zadatak 5	100%
Zadatak 6	100%
Ukupna ocjena podoblasti	75.4%

Kvantitativni pregled realizacije Strateškog prioriteta 5: „Dostupnost obrazovanja“

Podoblast 1- Upisna politika	30%
Podoblast 2 – Mreža škola, opremljenost škola	28.8%
Podoblast 3 – Profesionalna orijentacija	66%
Podoblast 4 – Socijalna inkluzija	75.4%
Ukupni stepen realizacije prioriteta 5	50.05%

3.6. Prioritetna oblast: Kvalitet stručnog obrazovanja

Ova oblast Akcionog plana se dijeli na dvije podoblasti: 1) Osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju 2) Proces nastave i učenja

3.6.1 Osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju

Strateški cilj ove podoblasti je *Uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju na nacionalnom nivou i nivou škola*. Kako bi se dostigao ovaj cilj, potrebno je bilo izvršiti šest kompleksnih zadataka

Prvi zadatak: *Razviti metodološki okvir koji podržava uspostavljanje i implementaciju sistema osiguranje kvaliteta na nacionalnom nivou i nivou škola* je predviđao tri aktivnosti.

Prva mjera *Analiza: postojećeg stanja, mehanizama za osiguranje kvaliteta, rada odbora za kvalitet i eksternog utvrđivanja kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada* je izvršena u 2011. Naime, tada je urađena analiza eksternog utvrđivanja kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada, koja obuhvata.⁸² Analizom se došlo do zaključka da je neophodno usvojiti novu metodologiju za evaluaciju, čiji indikatori bi bili usklađeniji sa Evropskim referentim okvirom za osiguranje kvaliteta.

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%. Kako bi se unaprijedila transparentnost i povećalo uključivanje stručne javnosti u reformske procese, ovakve dokumente bi ubuduće trebalo učiniti dostupnim javnosti, putem objavljivanja na internet stranici nadležnog ministarstva.

Druga mjera *Usaglašavanje okvira za osiguranje kvaliteta, uz poštovanje preporuka Evropskog referentnog okvira za osiguranje kvaliteta*, je sprovedena usvajanjem Metodologije za obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih i Metodologije za eksterno utvrđivanje kvaliteta provajdera stručnog obrazovanja, koja je Ministarstvu prosvjete predložena od strane Centra za stručno obrazovanje, a usvojena na Nacionalnom savjetu za obrazovanje. Centar za stručno obrazovanje će III ciklus eksterne procjene kvaliteta IVET i CVET provajdera realizovati na bazi unaprijedene metodologije koja sadrži indikatore koji su u velikoj mjeri uporedivi

⁸² Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013 str. 57

sa indikatorima EQAVET - a. Takođe u 2013, usvojen je Priručnik za razvoj stručnih škola procesom interne evaluacije, čiji cilj je bio stvaranje koherentnog sistema interne evaluacije baziranog na objektivnim, mjerljivim i standardizovanim pokazateljima. Ovaj sistem je istovremeno ključna alatka za kontinuirano preispitivanje kvaliteta rada škole i planiranje njegovog stalnog poboljšanja.

Zaključak: Druga mjera je **implementirana u stepenu 100%** usvajanjem Metodologije za eksterno utvrđivanje kvaliteta provajdera stručnog obrazovanja, Metodologije za obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitanog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, kao i Priručnika za razvoj stručnih škola procesom interne evaluacije.

Treća mjera je predviđala *Razvoj nacionalnih indikatora za procjenu kvaliteta obrazovanja u skladu sa preporukama Evropskog referentnog okvira za osiguranje kvaliteta*. Usvojene metodologije definišu ključne oblasti kvaliteta: (i) Upravljanje i organizacija; (ii) Nastava/učenje i obuka – izvođenje VET programa; (iii) Postignuća učenika/polaznika stručnog obrazovanja; (iv) Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju; (v) Usklađenost rada sa zakonskim propisima; (vi) Kvalitet nastavnika, trenera i saradnika (drugog osoblja); (vii) Upravljanje kvalitetom; (viii) Materijalni resursi; (ix) Dokumentacija i procedure i (x) Provjera kompetencija. Svaka od ključnih oblasti sadrži tri do pet podindikatora koji se procjenjuju na četiri nivo: (I) Izvrstan; (II) Uspješan u ključnim segmentima; (III) Zadovoljava i (IV) Potrebna podrška. Za kvalitativne indikatore su definisani deskriptori na svim nivoima procjene kvaliteta, koji će se periodično revidirati i usklađivati sa izmjenama programa, nastavne prakse, tehničko-tehnološkog razvoja i sl. Eksterno utvrđivanje kvaliteta se bazira na kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima kako bi se njihovom kombinacijom odredio napredak i procijenila ustanova. Metodologija je u primjeni od školske 2014/2015. godine.⁸³ Svaki izvještaj o eksternoj evaluaciji sadrži **60 kvantitativnih i 45 kvalitativnih** indikatora.

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%.

Podoblast 6.1, Zadatak 1

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Drugi zadatak je glasio *Redovno vrednovati rad obrazovnih ustanova od strane nadležnih institucija i definisati mehanizme i procedure za poboljšanje procesa rada, u skladu sa rezultatima vrednovanja*.

Prva mjera u okviru drugog zadatka je predviđala *Vrednovanje kvaliteta rada obrazovnih ustanova na osnovu usvojenog metodološkog okvira*.

U tabeli ispod predstavljamo pregled eksternih evaluacija u toku godina.⁸⁴

⁸³ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 06.04.2015.godine

⁸⁴ Intervju sa predstanicima Centra za stručno obrazovanje 16.06.2015.

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	Do juna 2015
Broj eksternih evaluacija	10	11	3	1	18	10

Zaključak : Na osnovu pregleda, primijetan je značajan porast eksternih evaluacija u periodu nakon usvajanja metodološkog okvira. Kako Akcionim planom nije predviđeno da se u ovom periodu obuhvate sve škole, možemo zaključiti da je **stepen implementacije ove mjere 100%**. Za naredni period neophodno je postaviti tačan broj eksternih evaluacija koje će biti sprovedene u narednom periodu, kao ciljni indikator.

Druga mjera unaprjeđivanje mehanizama i procedura za poboljšanje kvaliteta rada škola u skladu sa utvrđenim stanjem još uvijek nije u potpunosti implementirana, jer je Metodologija za eksternu evaluaciju provajdera stručnog obrazovanja usvojena tek u 2014. i od tada se počinje sa sveobuhvatnom analizom stanja u školama i iznošenjem preporuka. **Zaključak:** Kako su izvještajima o eksternoj evaluaciji date preporuke za unaprjeđenje postojećeg stanja, ali još uvijek nije izvještavano o primjeni ovih preporuka, **stepen implementacije ove mjere je 50%**.

Treća mjera, analiza izvještaja o internoj procjeni kvaliteta rada ustanova, gdje je trebalo uspostaviti tabelu uporednih pokazatelja kvantitativnih indikatora, još uvijek nije urađena. Ova tabela će biti završena nakon što sve stručne škole predaju izvještaje o internoj evaluaciji. Do tada, **stepen implementacije mjere je 0%**.

Podoblast 6.1, zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	50%
Treća mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	50%

Treći zadatak, Unapređivati postupke i mjerila samoevaluacije obrazovnih ustanova i njihovo sprovođenje, je predviđao implementaciju dvije mjere: sprovođenje interne evaluacije i obuku internih evaluatora.

Prva mjera Sprovođenje postupaka i mjerila interne evaluacije obrazovnih ustanova je obavezno za sve škole u skladu sa Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju⁸⁵ odnosno izmjenama i dopunama iz 2013. Godine. Naime u skladu sa članom 17. Zakona "Obezbjeđivanje i unaprjeđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada obavlja ustanova (samoevaluacija) svake godine po pojedinim oblastima, a svake dvije godine u cjelini." Međutim, usljed nedostatka propisanih sankcija za nepoštovanje pove odredbe, sve škole nisu dostavile u predviđenim rokovima izvještaje o internoj evaluaciji.

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	Do juna 2015
Broj internih evaluacija	0	0	11	6	14	1

85 ("Sl. list RCG", br. 64/02 od 28.11.2002, 31/05 od 18.05.2005, 49/07 od 10.08.2007 i "Sl. list Crne Gore", br. 04/08 od 17.01.2008, 21/09 od 20.03.2009, 45/10 od 04.08.2010, 40/11 od 08.08.2011, 45/11 od 09.09.2011, 36/13 od 26.07.2013, 39/13 od 07.08.2013),

Zaključak : Od ukupnog broja 43 stručne škole u Crnoj Gori, samo 17 škola je dostavilo Centru za stručno obrazovanje izvještaj o internoj evaluaciji za II ciklus, što čini procenat od 39.5%. Međutim, kako opet Akcionim planom nije predviđeno da sve škole za ovaj period moraju da urade izvještaj interne evaluacije, procenat sprovođenja **ove mjere je 100%**. Za naredni akcioni plan potrebno je definisati ciljni indikator kao što je: „Dostavljeni i objavljeni izvještaji o internoj evaluaciji svih stručnih škola na nivou Crne Gore.“ Sprovođenje ove mjere treba ojačati uvođenjem disciplinskih sankcija za osobe u školi odgovorne za pripremanje izvještaja o internoj evaluaciji, kao i finansijske sankcije za školu u Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju.

Druga mjera *Obuka evaluatora u ustanovama koje realizuju programe stručnog obrazovanja*, je izvršena u skladu sa Akcionim planom.

U periodu 2010-2014. godine planirane su i realizovane obuke za: (i) odbore za kvalitet i interne evaluatore) i (ii) eksterne evaluatore u skladu sa novom Metodologijom za procjenu kvaliteta u ustanovama formalnog sistema i odraslih koje realizuju programe stručnog obrazovanja. Obuke za odbore za kvalitet i interne evaluatore i eksterne evaluatore realizovane su sa dva modula. U periodu 2010-2013. godine realizovano je 16 obuka za eksterne evaluatore i odbore za kvalitet, a u periodu novembar 2014 – mart 2015. godine realizovane su četiri obuke za eksterne evaluatore, na kojima je prisustvovalo 70 evaluatora koji se nalaze na listi Centra za stručno obrazovanje.⁸⁶

Zaključak: Mjera je sprovedena u stepenu 100%. Kao što je primijećeno i kod svih ostalih mjera koje uključuju obuke, neophodno je napraviti pregled broja obuka po godinama i broja učesnika na ovim obukama, što do sada nije rađeno.

Podoblast 6.1, Zadatak 3

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Četvrti zadatak je glasio *Utvrđiti metodologiju za evaluaciju obrazovanih programa; izraditi instrumentarij za evaluaciju obrazovnih programa, sprovođenje evaluacije i analize, kao i preporuke školama, nadležnim organima i tijelima.* Ovaj zadatak je u velikoj mjeri komplementaran sa prvim zadatkom ove podoblasti tj. razvijanjem metodološkog okvira za osiguranje kvaliteta na nacionalnom nivou i na nivou škola.

Prva mjera *Izrada metodologije i definisanje indikatora za procjenu kvaliteta implementacije obrazovnih programa stručnog obrazovanja i razrada evaluacije grupa opšteobrazovnih predmeta, stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave,* kao što smo naglasili kod implementacije treće mjere prvog zadatka u ovoj podoblasti, je implementirana usvajanjem metodološkog okvira za osiguranje kvaliteta. Najznačajnija za implementaciju ove mjere je Metodologija za eksterno utvrđivanje kvaliteta provajdera stručnog obrazovanja, koja obuhvata kompleksan set kvantitativnih i kvalitativnih indikatora za eksternu evaluaciju obrazovnih programa.

Zaključak: Ova mjera je sprovedena u stepenu 100%.

Druga mjera *Evaluacija sadržaja kataloga obrazovnih programa u stručnom obrazovanju i definisanje indikatora kvaliteta* još uvijek nije sprovedena. Naime, na osnovu usvojenog

⁸⁶ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 201/15, dana 20.05.2015.godine

metodološkog okvira radi se redovna evaluacija sprovođenja programa, ali ne i njihovog sadržaja. Još uvijek nije razvijen ni metodološki okvir na osnovu kojeg bi se vršila procjena kvaliteta sadržaja obrazovnih programa, niti su uspostavljeni indikatori kvaliteta. Postoje unutrašnji sistemi kontrole kvaliteta, gdje se povremeno predlažu ispravke za uočene nedostatke, ali nema utvrđene procedure ni konkretnih indikatora.⁸⁷

Zaključak: Stepen realizacije mjere je 0%. Neophodno je definisati indikatore kvaliteta za sadržaj programa, načine evaluacije sadržaja obrazovnih programa i vremenske rokove u kojima će ova evaluacija biti vršena.

Treća mjera *Evaluacija obrazovnih programa*, se sprovodi uprkos nedostatku metodološkog okvira. Evaluacija se vrši kroz intezivnu komunikaciju stručne službe Centra sa školama i nastavnicima. Nakon uvođenja obrazovnog programa, nakon završetka svake školske godine, nastavnici koji su implementirali program, dostavljaju Centru dopis sa predlogom izmjena i dopuna, ukoliko ih ima. Stručna služba procjenjuje opravdanost inicijative i na osnovu toga pokreće inicijativu prema Nacionalnom savjetu za obrazovanje za izmjenu i dopunu obrazovnog programa.

Izmjene su vršene u nekoliko navrata, npr. kad je strateškim dokumentima definisano da Preduzetništvo bude obavezan dio obrazovnih programa ili se procijeni da sadržaji i ciljevi nijesu adekvatno postavljeni u odnosu na potrebe tržišta rada. Takve izmjene su vršene u obrazovnim programima: Turistički tehničar, Poljoprivredni tehničar, Menadžer kulinarstva, Dizajner enterijera, Ekonomski tehničar.⁸⁸

Zaključak: Iako je kvantitativna **ocjena ispunjenosti ove mjere 100%**, neophodno je usvajati izvještaje o evaluaciji i omogućiti redovnu eksternu evaluaciju sadržaja obrazovnih programa bez inicijative škola.

Podoblast 6.1, Zadatak 4

Prva mjera	100%
Druga mjera	0%
Treća mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	66.6%

Peti zadatak ove podoblasti predviđa *razvijanje stručnih podloga za unapređivanje i podizanje kvaliteta vrednovanja znanja učenika i kvaliteta procesa nastave.*

Prva mjera ovog zadatka je predviđala definisanje indikatora i istraživanje o načinima, oblicima, alatima i meotoda za procjenu postignuća i znanja učenika i kvaliteta procesa nastave. U periodu važenja strategije, od 2010-2014 nije sprovedeno istraživanje o načinima, oblicima, alatima i meotoda za procjenu postignuća i znanja učenika i kvaliteta procesa nastave. Međutim, istraživanje koje se tiče nastave i profesionalnog razvoja nastavnika u stručnim školama je počelo u maju 2015. godine, u saradnji sa ETF-om. Istraživanjem će biti obuhvaćeni svi nastavnici stručnih predmeta i praktične nastave iz svih stručnih škola u Crnoj Gori, a rezultati istraživanja biće predstavljeni na konferenciji u Podgorici, koja će biti organizovana u novembru 2015. godine.⁸⁹

⁸⁷ Intervju sa predstavnicima CSO, 16.06.2015.

⁸⁸ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 216/15, dana 17.04.2015.godine

⁸⁹ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 216/15, dana 17.04.2015.godine

Zaključak: Mjera nije realizovana u vremenskom okviru koji je predviđen Akcionim planom. **Stepen realizacije je 0%.**

Druga mjera ovog zadatka *Razvijanje okvira preporuka za unapređenje metoda i postupaka za vrednovanja znanja učenika* je realizovana uz pomoć projekta Lux Developmet MNE011. Naime, u okviru ovog projekta, 2014. godine urađen je Priručnik za ocjenjivanje u srednjim stručnim školama, koji je dostavljen školama koje nastavu realizuju po modularizovanim programima i izvršena obuka svih nastavnika u ovom prosecu nastave.⁹⁰ Priručnik je nastao u okviru procesa reforme stručnog obrazovanja, a za potrebe ocjenjivanja ishoda učenja u modularizovanim obrazovnim programima, čija implementacija je počela septembra 2013. godine u područjima turizma i poljoprivrede.⁹¹

Zaključak: Usvojeni priručnik predstavlja dobru polaznu osnovu za unaprjeđenje metoda i postupaka vrednovanja znanja učenika, ali je njegova primjena ograničena na modularizovane, kreditno vrednovane, obrazovne programe, kojih u Crnoj Gori ima vrlo malo. Za period sprovođenja nemodularizovanih obrazovnih programa, neophodno je razviti stručne podloge za unaprjeđenje načina ocjenjivanja i vrednovanja znanja. U skladu sa navedenim, **stepen realizacije mjere je 50%.**

Treća mjera *Definisanje indikatora kvaliteta nastave u stručnom obrazovanju (stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave) i razvijanja stručnih podloga za unapređivanje i podizanje kvaliteta procesa nastave* je realizovana djelimično kako smo to napomenuli ranije, kroz usvajanje metodologija za internu i eksternu evaluaciju implementacije obrazovnih programa.

Zaključak: Treća mjera u prvom zadatku ove podoblasti, druga mjera u četvrtom zadatku i treća mjera u petom zadatku su gotovo identične. Ova mjera međutim dodatno predviđa razvijanje stručnih podloga za podizanje kvaliteta procesa nastave, što nije urađeno. U skladu sa navedenim, **stepen implementacije ove mjere je 50%.**

Podoblast 6.1, Zadatak 5

Prva mjera	0%
Druga mjera	50%
Treća mjera	50%
Ukupna ocjena zadatka	33.3%

Šesti zadatak ove podoblasti je *razvijanje stručnih podloga za podizanje kvaliteta praktičnog obrazovanja*.

Prvom mjerom je predviđena *Evaluacija područja praktičnog obrazovanja* koja se obavlja u okviru redovne eksterne evaluacije kvaliteta škola. Dodatno, škole imaju mogućnost i kroz razmatranje realizacije godišnjih planova i progama na nastavničkom ivjeću i školskom odboru da prezentiraju nivo realizacije i kvaliteta, između ostalog, i praktične nastave. Kao što smo rpehodno istakli u periodu 2010-2014 sprovedeno je ukupno 53 eksterne evaluacije u 2 ciklusa (drugi i treći, prvi je sproveden prije 2010), a 4 evaluacije su sprovedene u prvih 6 mjeseci 2015.⁹²

Zaključak: Primjena metodologije je neujednačena u eksternim evaluacijama različitih škola

90 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 200/15, dana 20.05.2015.godine

91 Ispitni centar „Priručnik za ocjenjivanje u srednjim stručnim školama”, Podgorica 2014

92 http://www.cso.gov.me/biblioteka/izvjestaji_eksterna

i različitih predmeta. Iako su indikatori jasno definisani, postoji razlika u obuhvatu evaluacija, strukturi izvještaja i subjektivnoj procjeni evaluatora, kao između evaluacije predmeta u istoj školi tako između različitih škola. Ovakav način evaluacije otežava primjenu uporedne analize i procjenu kvaliteta obrazovanja na nacionalnom nivou. Potrebno je dalje obučiti evaluatore i ujednačiti način izvještavanja po kvalitativnim i kvantitativnim kriterijumima, kako bi se omogućila sveobuhvatna analiza i poređenje različitih škola. Poseban problem je evaluacija profesionalne prakse koja se obavlja kod poslodavca. Naime, izvještaji o eksternoj evaluaciji jako rijetko sadrže informacije o uslovima rada kod poslodavca, opremi koja stoji učenicima na raspolaganju, broju poslodavaca koji imaju potpisan ugovor sa školom itd. Ove informacije se češće nalaze u internim izvještajima o evaluaciji, ali je neophodno uspostaviti eksternu kontrolu kvaliteta i nad ovim, najvažnijim segmentm praktičnog obrazovanja. Dakle, **kako se eksternim procesom evaluacije detaljno prati samo praktična nastava, a procesom interne evaluacije i praktična nastava i profesionalna praksa, možemo da zaključimo da je stepen implementacije ove mjere 75%.**

Druga mjera, koja je glasila „*Priprema pisanog dokumenta - vodiča o planiranju, organizaciji i izvođenju praktičnog obrazovanja kod poslodavca, u skladu sa modelom iz sektora turizma*“ je sprovedena u 2011, kada je pripremljen je Priručnik dobre prakse o učešću poslodavaca u obrazovanju, a organizovano je i takmičenje za stručne škole na temu Inovativni pristup saradnji sa poslodavcima.⁹³ Dodatno, sve škole su dobile saglasnost na sistematizovano radno mjesto koordinator praktičnog obrazovanja u cilju unapređenja kvaliteta praktične nastave i kvalitetnije saradnje sa privredom. Sadržaj i obim praktičnog obrazovanja, kao i preporuke za njeno izvođene su sastavni dio obrazovnih programa.⁹⁴

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%. U narednom Akcionom planu bi pažnju trebalo obratiti na primjenu definisanih standarda za poslodavce, definisanju podsticajnih mjera ili sankcija u slučaju ne prilagođavanja propisanim standardima.

Treća mjera: *Razvoj stručnih podloga za unapređivanje kvaliteta nastave praktičnog obrazovanja koja se realizuje u školi i kod poslodavca* nije realizovana. Nema evidencije da su urađene stručne podloge za unaprjeđivanje kvaliteta nastave praktičnog obrazovanja u školi kod poslodavca.

Zaključak: Stepenn implementacije mjere ie 0%.

Četvrta mjera *Sprovođenje eksternog stručnog ispita za učenike koji se obrazuju po novim obrazovnim programima*, je sprovedena u kontinuitetu od 2011. U periodu 2010-2014 sprovedeno je 5 eksternih stručnih ispita. U 2011 godini eksterni stručni ispit je polagalo 3227 učenika četvorogodišnjih stručnih škola koji se obrazuju po novim obrazovnim programima, u 2012 godini 3356, u 2013 godini 5609 učenika a u 2014 godini 4824 učenika.⁹⁵

Zaključak: Stepenn implementacije mjere je 100%.

Peta mjera *Izrada izvještaja o uspjehu učenika na eksternom stručnom ispitu za učenike koji se obrazuju po novim obrazovnim programima* se sprovodi u kontinuitetu, Izvještaj o uspjehu učenika na eksternom stručnom ispitu po predmetima i školama, podnosi godišnje Ispitni centar i dostavlja se Ministarstvu prosvjete, Zavodu za školstvo i Centru za stručno obrazovanje.

⁹³ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013

⁹⁴ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 202/15, dana 20.05.2015.godine

⁹⁵ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str.59 i Odgovor Ispitnog centra od 03.07.2015.

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 100%.

Šesta mjera ove podoblasti predviđa *Izradu Analize rezultata stručnog ispita i izrada preporuka za nadležne institucije, ustanove i tijela*. Do sada nije rađena analiza rezultata eksternog stručnog ispita, niti su preporuke upućivane školama od strane Ispitnog centra.

Zaključak: **Stepen implementacije mjere je 0%**. Neophodno je raditi na analiziranju rezultata eksternih ispita, koji su vid završne evaluacije i učenika i sadržaja obrazovnih programa koje su pohađali i kvaliteta ustanove koja ih je obučavala, kako bi se definisale jasne preporuke za unaprjeđenje kvaliteta u onim školama i programima gdje je to najpotrebnije.

Podoblast 6.1, Zadatak 6

Prva mjera	75%
Druga mjera	100%
Treća mjera	0%
Četvrta mjera	100%
Peta mjera	100%
Šesta mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	62.5%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadataka iz podoblasti 5.3:

Prvi zadatak	100%
Drugi zadatak	50%
Treći zadatak	100%
Četvrti zadatak	66.6%
Peti zadatak	33.3%
Šesti zadatak	62.5%
Ukupna ocjena podoblasti	68.7%

3.6.2. Proces nastave i učenja

Ova podoblast ima za **strateški cilj** *Stvoriti uslove da u nastavnoj praksi dominiraju aktivnosti učenika (kao što su rješavanje problema, projektni rad, istraživački rad i dr.) za poboljšanje kvaliteta znanja, njegove trajnosti i primjenjivosti*. Za ispunjavanje ovog cilja predviđena su tri zadatka.

Prvi zadatak je *Osposobljavanje nastavnika za primjenu interaktivne nastave je predviđao dvije mjere*.

Prva mjera *Osposobljavanje nastavnika za primjenu interaktivnih metoda u nastavi, diseminacija primjera dobre prakse je djelimično sprovedena u saglasnosti sa Akcionim planom. Krajem 2013. i početkom 2014. godine 400 nastavnika u dvije test grupe je prošlo šestomodularnu obuku za nastavnike stručnih predmeta i praktične nastave koji u toku studija nijesu izučavali metodiku i psihologiju. Program je podjeljen u 6 dvodnevnih seminara. Dio ovog programa (tri modula) je prošao znatan broj VET nastavnika. Ukupno 360 nastavnika je u septembru 2014. godine prošao obuku iz jednog od ova tri modula.*⁹⁶

⁹⁶ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 197/15, dana 17.04.2015.godine

Zaključak: Nema podataka za sprovođenje ove mjere u 2011. i 2012. godini, a Akcionim planom nije bilo precizno definisano koliko obuka je potrebno odžati i koliko nastavnika obuhvatiti. Što se tiče implementacije drugog dijela mjere, tj. diseminacije primjera dobre prakse, nije bilo informacija da li je ovo urađeno i na koji način. Nema evidencije o distribuciji informativnog materijala vezanog za interaktivno sprovođenje nastave. **Stoga, stepen implementacije ove mjere je 50% od predviđenog.**

Druga mjera *Izrada Analize postignuća učenika u različitim periodima, analize odsustvovanja i vladanja i predlaganje preventivnih mjera*, se sprovodi u kontinuitetu. Od 2011.godine odnosno svi stručni aktivni u školi, sprovode analizu postignuća učenika i analizu odsustvovanja učenika i, u skladu sa tim, pripremaju odgovarajuće prijedloge mjera za unapređivanje stanja.⁹⁷ U okviru procesa interne evaluacije, takođe se mjere kvantitativni indikatori postignuća, odsustvovanja i razvijaju se preporuke za unaprjeđenje stanja.

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100% od predviđenog.

Podoblast 6.2, Zadatak 1

Prva mjera	50%
Druga mjera	100%
Ukupan stepen realizacije zadatka	75%

Drugi zadatak u okviru ove oblasti je *Uvođenje kontinuiranog i razvojno-analitičkog sagledavanja napredovanja učenika*

Prva mjera *Sagledavanje primjene u nastavi u stručnim školama primjene savremenih metoda i oblika rada* se sprovodi od strane Centra za stručno obrazovanje. Centar za stručno obrazovanje prati primjenu savremenih metoda i oblika rada, praćenjem osposobljavanja nastavnog kadra za korišćenje ovih metoda. Jedan od načina praćenja ovog procesa jeste analiza planova za profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole (PRNŠ-planova) i samoevaluacionih školskih izvještaja o realizaciji PRNŠ planova (za dvogodišnje cikluse). Urađena je analiza školskih PRNŠ planova i samoevaluacionih izvještaja za period 2011-2013. Slijedi prikupljanje samoevaluacionih školskih izvještaja za period 2013-15, nakon čega će isti biti analizirani u narednom periodu. Analiza dostavljenih školskih PRNŠ planova (2011-2013) i grupisanje planiranih ciljeva po oblastima pokazuje da je 41,67% planiranih ciljeva u oblasti Primjena savremenih metoda i oblika rada dostignuto. Dobijeni rezultati su u skladu sa kvalifikacionom strukturom nastavnika koji realizuju obrazovanje i obuku u srednjem stručnom obrazovanju.⁹⁸

Zaključak: Mjera se kontinuirano sprovodi sa **stepenom realizacije 100% od planiranog**

Druga mjera *Sprovođenje periodičnih provjera postignuća učenika iz stručno-teorijskih predmeta* je u nadležnosti škola. Centar za stručno obrazovanje nije prikupljao podatke o broju urađenih periodičnih provjera postignuća učenika iz stručno teorijskih predmeta, niti su rađene uporedne analize postignutih rezultata na nacionalnom nivou, kako je to predviđeno Akcionim planom.

⁹⁷ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 59

⁹⁸ Analizom školskih samoevaluacionih izvještaja (2011-2013) o realizaciji PRNŠ planova (uzeti u obzir svi ciljevi) dobijeni su sledeći rezultati: 29% škola je realizovalo planirane ciljeve u procentu 90-100%; 50% škola je realizovalo planirane ciljeve u procentu 70-90%; 17% škola je realizovalo planirane ciljeve u procentu 50-70%; 4% škola je realizovalo planirane ciljeve u procentu ispod 50%.

Zaključak: Kako je svaka škola za sebe sprovodila periodične provjere znanja, taj dio mjere je u potpunosti ispunjen, ali u nedostatku prikupljanja podataka i analize na nacionalnom nivou, što je bio drugi dio mjere, **ocjena implementacije mjere je 50% od predviđenog.**

Treća mjera: *Analiza stanja u svim školama: analiza izostanaka po klasifikacionim periodima za školsku 2011/2012, kontinuirano 2012/2013; analiza uspjeha učenika po klasifikacionim periodima za školsku 2011/2012, kontinuirano 2012/2013, djelimično je sprovedena u okviru procesa interne evaluacije, gdje se mjere kvantitativni indikatori postignuća, odsustvovanja i razvijaju se preporuke za unaprjeđenje stanja.*

Zaključak: Kako se ova mjera implementira isključivo kroz analize u okviru internih samoevaluacija škola, na osnovu dostupnih izvještaja interne evaluacije zaključujemo da od 43 škole 19 sprovodi analizu stanja po predviđenim oblastima. Mjera Akcionog plana je trebala da uključi **sve škole** u vremenu važenja Akcionog plana i Strategije, što znači da je **stepen realizacije mjere 44.1 %.**

Četvrta mjera *Sakupljanje podataka o broju učenika koji: rano napuste osnovnu školu; završe osnovnu, a ne nastave obrazovanje u srednjoj školi; rano napuste srednju školu. Centar za stručno obrazovanje je u okviru ove aktivnosti prikupljio su podaci o srednjim stručnim školama:*

Školska god.	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Napustili školu	526	795	Nema podataka	
% u odnosu na broj upisanih učenika	2.62	4,27	Nema podataka	4,83

Kriterijum prema kome su sakupljeni podaci je da su učenici po bilo kojem osnovu napustili ili isključeni iz škole, te da je nisu završili u predviđenom roku. Po sadašnjoj definiciji dropout-a – dropout je broj učenika koji nije završio u predviđenom vremenu školu.

U priloženim podacima nije uzeto u obzir da li su nakon toga učenici završili obrazovanje i stekli kvalifikaciju.⁹⁹

Zaključak: Iz pregleda po godinama, možemo da vidimo da se drop-out indikator uvećao za skoro 2 puta od početka primjene strategije. Neophodno je da se statistički podaci vode po ujednačenoj metodologiji za sve godine, kako bi bili uporedivi, kao i da se razdvoje kategorije učenika koji su ponavljali razred, učenika koji su se premjestili u drugu školu, nakon što su izbačeni, itd. Uzimajući u obzir da za školsku 2012/2013 nisu skupljeni podaci o dopoutu, **stepen realizacije mjere je 75%.**

Peta mjera je predviđala *Nastavak projekta „Smanjenje broja učenika koji napuštaju obrazovanje bez kvalifikacije“.* U toku primjene Strategije i Akcionog plana, na temu smanjenja broja učenika koji rano napuštaju srednje stručno obrazovanje održan je samo jedan seminar za stručne saradnike – psihologe i pedagoge iz srednjih stručnih škola. Nakon toga svi oni su održali prezentacije u svojim školama i sproveli naredne dvije godine dogovoreni sistem monitoringa ovog problema.

Osim ovog dvodnevnog seminara održane su i dvije konferencije, u Podgorici i Beranama, na

⁹⁹ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

kojima se sa prisutnim predstavnicima škola razgovaralo o dobijenim podacima, rezultatima i zaključcima, a sve sa ciljem podizanja svijesti o važnosti praćenja ranog napuštanja školovanja.¹⁰⁰ Seminaru je prisustvovalo 26 predstavnika škola, a takođe i 6 predstavnica radne grupe, koje su takođe iz srednjih stručnih škola, a koje su učestvovala u organizaciji i vođenju seminara. Konferencijama je prisustvovalo više od 50 učesnika.¹⁰¹

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100% od predviđenog, ali 2 konferencije i seminar o monitoringu dropout-a nisu dovoljne aktivnosti za četvorogodišnji period, posebno ako uzmemo u obzir značajan porast u broju mladih koji napuštaju školu prije vremena.

Šesta mjera je predviđala *Kontinuiran rad u svim školama na prevenciji napuštanja obrazovanja bez kvalifikacija*. Kako iz pregleda možemo da uočimo, preporuke date u izvještajima o internoj evaluaciji, za smanjenje učenika koji rano napuštaju srednje stručne škole, nije dalo zadovoljavajuće rezultate.

Zaključak: Akcioni plan za implementaciju Strategije za razvoj stručnog obrazovanja kao indikator predviđa smanjen broj učenika koji rano napuštaju obrazovanje, a kako je ovaj broj skoro duplo uvećan, **stepen realizacije ove mjere je 0%**.

Neophodno je u sljedeći strateški dokument uvrstiti konkretne mjere koje će škole preduzimati u cilju smanjenja broja drop-out učenika i kvantitativne indikatore za njihovu realizaciju. Takođe neophodno je redovno prikupljati i analizirati da se podatke o realizaciji ovih mjera i njihovom učinku kontinuirano.

Podoblast 6.2, Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	50%
Treća mjera	44.1%
Četvrta mjera	75%
Peta mjera	100%
Šesta mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	61.51%

Treći zadatak u ovoj podoblasti je predviđao *Korišćenje udžbenika, priručnika i drugih nastavnih pomagala za nastavnike i učenike, koji zadovoljavaju kriterijume kvaliteta u sadržinskom i didaktičkom smislu*. Ovaj zadatak predviđa samo jednu mjeru.

Prva mjera je predviđala Sagledavanje trenutnog stanja korišćenja udžbenika, priručnika i drugih nastavnih pomagala. Dostupne informacije koje su dobijene zahtjevima i iz Izvještaja o sprovođenju Akcionog Plana ne daju adekvatan odgovor na pitanje da li je rađena procjena stanja udžbenika i priručnika, u odnosu na kriterijume kvaliteta, u protekle 4 godine. U okviru implementacije ove mjere, urađena je analiza sadržaja udžbenika stranih izdavača u funkciji razvoja sadržaja i strukture udžbenika u stručnom obrazovanju i obrazovanju odraslih. Izvršeno je unapređivanje obrazovno-vaspitnih i pedagoško-metodskih standarda udžbenika i priručnika.¹⁰²

100 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

101 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, dana 17.04.2015.godine

102 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 15.

Od 2011. godine izdavanje udžbenika za stručno obrazovanje je u nadležnosti Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva. Savjet za stručno obrazovanje odnosno Nacionalni savjet za obrazovanje usvojili su 10 udžbenika.¹⁰³

Zaključak: Na osnovu dostupnih informacija možemo da zaključimo da, i pored aktivnosti koje su sprovedene na usvajanju novih udžbenika i recenziranju stranih udžbenika, predviđeno utvrđivanje stanja u oblasti korišćenja udžbenika nije izvršeno. **Stepen realizacije ove mjere je 0%.**

Podoblast 6.2. Zadatak 3

Prva mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

Kvantitativna ocjena ispunjenja zadatka iz podoblasti 5.3:

Prvi zadatak	75%
Drugi zadatak	61.51%
Treći zadatak	0%
Ukupna ocjena podoblasti	45.5%

Kvantitativna ocjena ispunjenja strateškog prioriteta 6: „Kvalitet stručnog obrazovanja“

Podoblast 6.1	68.7%
Podoblast 6.2	45.5%
Ukupna ocjena strateškog prioriteta 6	57.1%

3.7. Prioritetna oblast: Nastavnici i uprava škola

Strateški cilj ove oblasti je *Uspostavljanje kvalitetnog sistema usavršavanja nastavnika*. U svrhu dostizanja ovog cilja bilo je neophodno ispuniti 7 zadataka

Prvi zadatak je predviđao *Promovisanje značaja stalnog stručnog usavršavanja na primjerima dobre prakse*. Za ovaj zadatak je planirana samo **jedna aktivnost** i to *Promovisanje stručnog usavršavanja na nivou škola, kroz seminare i pisane publikacije za podizanje svijesti i prezentovanje primjera dobre prakse*. U periodu 2010/14. godine, realizovana su tri seminara u cilju promovisanja modela-profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole, za direktore i PRNŠ koordinateure iz svih srednjih stručnih škola. Dva seminara su bila u organizaciji Zavoda za školstvo, a jedan u organizaciji Centra za stručno obrazovanje. Nije bilo izdatih publikacija u okviru ove mjere.

Zaključak: Kako Akcioni plan predviđa i održavanje seminara i objavljivanje publikacija, **stepen realizacije mjere je 50%.**

Prioritetna oblast 7, Zadatak 1

Prva mjera	50%
Ukupna ocjena zadatka	50%

¹⁰³ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str.60

Drugi zadatak je predviđao *Osposobljavanje rukovodne strukture u školama za nove načine rada i organizacije u školama.*

Prva mjera u okviru ovog zadatka je bila *Realizacija najmanje po jednog jednodnevnog seminara u polugođu za rukovodne strukture u školama.* Dva seminara koja su namjenski dizajnirana za stručne škole - Stručna škola u svom okruženju i Upravljanje finansijskim i materijalnim resursima škole, su organizovani za grupu direktora sa sjevera Crne Gore, a prosječno prisustvo po seminaru je 15 polaznika.¹⁰⁴ Komplementarno ovoj mjeri u skladu sa Knjigom promjena 2001. godine, Strateškim planom reforme obrazovanja 2007. godine, i Opštim zakonom o vaspitanju i obrazovanju (Član 79), ustanovljena je potreba profesionalnog osposobljavanja rukovodilaca vaspitno-obrazovnih ustanova. Program je proistekao iz potrebe uvođenja savremenog modela rukovođenja, i zamišljen je kao jedinstven za rukovodioce svih vaspitno-obrazovnih ustanova (predškolske ustanove, osnovne škole, gimnazije, stručne škole) za povećanje efikasnosti direktora kao rukovodioca vaspitno-obrazovne ustanove i vođe procesa kontinuiranog unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, odnosno osposobljavanje učesnika za povećanje efikasnosti u upravljanju i rukovođenju. U periodu od 2005 do 2012. godine ovu obuku uspješno je završilo 256 direktora vaspitno – obrazovnih ustanova. U drugoj polovini 2013. godine Program obuke je inoviran, i sadrži 6 osnovnih modula koji su zajednički za sve direktore svih vaspitno-obrazovnih ustanova, i 2 modula koji su specifični za direktore stručnih škola (iako mogu biti korisni i za ostale škole).¹⁰⁵

Zaključak: Iako je kvalitativno urađeno mnogo više obuka za rukovodioce škola, kao što se vidi iz predstavljenih informacija, konkretno seminara koji su planirani ovim dokumentom za nove načine rada i organizacije je održano samo 2 od predviđenih 8 za četvorogodišnji period, što je **stepen realizacije mjere 25% od predviđenog.**

Druga mjera *Realizacija seminara na temu „Školsko razvojno planiranje“ za predstavnike škola koji nijesu obuhvaćeni prvim ciklusom*

Zavod za školstvo je počeo sa primjenom ove mjere od 2013. U okviru Programa obuke za direktore i pomoćnike direktora u modulu Planiranje, programiranje, organizovanje i praćenje rada u školi obrađena je posebna tema Razvojno planiranje . Ukupno u periodu 2013-2015, ovaj seminar je pohađalo osam polaznika, četiri novoimenovana direktora i četiri pomoćnika direktora SSS, prošli su ovakav vid edukacije.¹⁰⁶

Zaključak: Kvantitativni stepen realizacije ove mjere je 100%, ali se treba nastaviti njeno sprovođenje u kontinuitetu kako bi bile obuhvaćene sve škole.

Treća mjera je predviđala *analizu, na osnovu ostvarenosti školskih razvojnih planova, njihovog uticaja na kvalitet rada škole,* koja se djelimično sprovodi od strane Zavoda za školstvo. Metodologijom eksterne evaluacije rada škola definisan je indikator Program razvoja, kojim se provjeravaju: Misija i vizija razvoja škole; Prioritetne oblasti razvoja škole sa aspekta razvoja uslova; procesa i ishoda; Razvojni ciljevi (konciznost, jasnost, specifičnost, osvarljivost i mjerljivost); Prepoznatost koraka, nosioca, aktivnosti i vremena realizacije; Nivo realizacije Programa razvoja. Svake godine Zavod za školstvo radi godišnji izvještaj o kvalitetu nadzorisanih ustanova, a čine ga dominantne konstatovane prednosti, nedostaci i preporuke za tu godinu.¹⁰⁷ Do sada je na ovaj način evaluirano 14 stručnih škola.¹⁰⁸

104 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 193/15 , dana 20.05.2015.godine

105 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, broj 193/15 , dana 20.05.2015.godine

106 Dopis Zavoda za školstvo od 02.07.2015.

107 Dopis Zavoda za školstvo od 02.02.1015,

108 <http://www.zzs.gov.me/naslovna/nadzor/izvjestaji/strucne/>

Četvrtom mjerom je predviđeno davanje preporuka školama radi unapređivanja školskog razvojnog planiranja što se sprovodi od strane Zavoda za školstvo kroz proces evaluacije kvaliteta. Za period od 2011 do 2014. godine nadzorano je 14 srednjih škola i napisano 7 preporuka. Utvrđivanje planiranja i realizacije preporuka eksterne evaluacije planiranih preko Akcionih planova škola je u toku i trajeće do septembra 2015. godine.

Zaključak: Nadzorom kvaliteta koji vrši Zavod za školstvo je obuhvaćeno sprovođenje i treće i četvrte mjere. U narednom Akcionom planu bi trebalo definisati indikator i utvrditi najmanji broj nadzornih izvještaja za godinu dana, čime bi se moglo efikasnije pratiti sprovođenje ovih mjera. U skladu sa trenutno važećim indikatorima, **stepen implementacije ove dvije mjere je 100%**.

Prioritetna oblast 7, Zadatak 2

Prva mjera	25%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	81.25%

Trećim zadatkom u ovoj oblasti je planirana *Izrada strateškog plana stručnog usavršavanja nastavnika u stručnom obrazovanju*. Ovaj zadatak se bazirao na dvije aktivnosti.

Prva mjera je predviđala *analizu koncepta stručnog usavršavanja nastavnika stručnog obrazovanja u Crnoj Gori*. Analiza kao pisani dokument nije urađena ali je dat niz preporuka za unaprjeđenje koncepta stručnog usavršavanja nastavnika stručnog obrazovanja u Crnoj Gori, kao što su: Podizanje kvaliteta inicijalnog stručnog obrazovanja, unapređenjem kvaliteta i kompetencija nastavnika, saradnika i uprave škola, uvođenjem fleksibilnih puteva između svih obrazovnih nivoa i podizanjem svijesti o mogućnostima koje nudi stručno obrazovanje; Omogućavanje i podsticanje obuke za nastavnike i saradnike u preduzećima; Stvaranje uslova da škole budu mjesta za profesionalni razvoj nastavnika – organizovanje obuka u školama; Stvaranje uslova i mogućnosti za fleksibine načine obuke (elektronsko učenje, platforme za razmjenu dobrih praksi i dr), kako bi promovisao pristup obukama u raznim radnim situacijama i prilagođavanje različitim potrebama; Stvaranje uslova za korišćenje EU fondova za prekograničnu saradnju u oblasti stručnog obrazovanja, sa ciljem jačanja veće mobilnosti nastavnika, saradnika i drugih profesionalaca u stručnom obrazovanju. Stvaranje uslova za sistematsko korišćenje i promovisanje evropskih instrumenata za transparentnost kao što su EQF, ECVET i Europass, kako bi unaprijedila mobilnost nastavnog kadra. Promovisanje mogućnosti za učenje jezika i za učenike i za nastavnike stručnog obrazovanja i obezbjeđivanje obuke na stranim jezicima koja je prilagođena konkretnim potrebama stručnog obrazovanja, sa posebnim akcentom na značaj stranih jezika za prekograničnu saradnju u oblasti stručnog obrazovanja i međunarodnu mobilnost. Takođe, zaključeno je da kontinuirana obuka treba da obuhvati sve vrste učenja, kao i učenje u okviru preduzeća i učenje koje se zasniva na radu i treba da bude podjednako dostupna svima.¹⁰⁹

Zaključak: Iako je aktivnost kvalitativno sprovedena, tj. date su preporuke za unaprjeđenje sistema stručnog usavršavanja nastavnika stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za srednjoročni period, nije urađena planirana Analiza ina osnovu koje bi se moglo djelovati i mijenjati planove stručnog usavršavanja nastavnika. Stoga, **kvantitativni stepen realizacije ove mjere je 0%**.

¹⁰⁹ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama, 30.04.2015.godine

Druga mjera tj. *Izrada koncepta i plana stručnog usavršavanja nastavnika stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za srednjoročni period* takođe nije realizovana. **Kvantitativna ocjena implementacije je 0%.**

Prioritet 7, Zadatak 3

Prva mjera	0%
Druga mjera	0%
Ukupna ocjena realizacije zadatka	0%

Četvrti zadatak u okviru ove oblasti je *Priprema novih programa - modula stručnog usavršavanja nastavnika* kojim se predviđaju tri aktivnosti.

Prva mjera *Izrada kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika* je počela sa realizacijom u 2014. Naime Od školske 2014/2015 Centar za stručno obrazovanje je po izrađuje Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika.¹¹⁰ U toku je izrada Kataloga za 2015/16.godinu.¹¹¹

Zaključak: Kako je ova mjera planirana za sve četiri godine, a realizovala se tek u posljednjoj godini implementacije Akcionog plana, **stepen njene realizacije je 25%.**

Drugom i trećom mjerom se predviđala *Izrada modula ocjenjivanja za nastavnike stručnih škola i Sprovođenje obuke nastavnika, u skladu sa pripremljenim modulima*, što nije realizovano. Nisu urađeni moduli ocjenjivanja, a u skladu sa tim nije ni bilo obuka nastavnika u četvorogodišnjem periodu trajanja strategije.

Prioritetna oblast 7, Zadatak 4

Prva mjera	25%
Druga mjera	0%
Treća mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	8.1%

Peti zadatak predviđa *Osposobljavanje instruktora praktičnog obrazovanja kod poslodavaca u smislu andragoško-pedagoških znanja i korišćenja savremenih metoda za prenošenja znanja mladim i odraslima* kroz tri aktivnosti. **Prva mjera** je predviđala *formiranje liste instruktora praktičnog obrazovanja, u sklopu aktivnosti formiranja baze podataka poslodavaca koji su uključeni u realizaciju obrazovnih programa*. **Drugom mjerom** je planirano da se uradi *Analiza potreba za dodatnim osposobljavanjem instruktora praktičnog obrazovanja i da se izradi plan osposobljavanja instruktora*. Konačno **treća mjera** je predviđala *sprovođenje osposobljavanja instruktora praktičnog obrazovanja*. Međutim, Lista instruktora praktičnog obrazovanja, koja je trebala da bude formirana u skladu sa Strategijom i Akcionim planom, nije još uvijek formirana, tako da nije urađena ni analiza potreba za njihovim dodatnim osposobljavanjem, niti je osposobljavanje vršeno u protekle 4 godine, što predviđaju ostale aktivnosti u cilju ostvarenja zadatka. Od nadležnih institucija je dobijen odgovor da još uvijek nije otpočeto sa obučavanjem instruktora praktičnog

110 Na osnovu člana 112 stav 2 Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju („Službeni list RCG“, br. 64/02, 31/05 i 49/07 i „Službeni list Crne Gore“, br. 45/10, 45/11, 36/13, 39/13 i 44/13), na predlog Centra za stručno obrazovanje, Nacionalni savjet za obrazovanje je donio Odluku o izboru programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2014/2015. godinu (br. 16-3402, od 22. jula 2014. godine).

111 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 194/15, dana 17.04.2015.godine

obrazovanja u skladu sa analizom potreba za dodatnim osposobljavanjem. Od tog koncepta se nije odustalo ali trenutno nijesu sazreli uslovi da se ovaj vid saradnje sa poslodavcima uspostavi i održava na jednom tako visokom nivou.¹¹²

Zaključak: Ni jedna od tri mjere u okviru ovog zadatka nije ispunjena. Kako bi se krenulo u realizaciju ovog predviđenog zadatka, neophodno je da škole dostave liste instruktora obrazovanja, kao i da se uspostavi bolja komunikacija sa poslodavcima i da se obezbijedi materijalna podrška za veliki obim obuka.

Prioritetna oblast 7, Zadatak 5

Prva mjera	0%
Druga mjera	0%
Treća mjera	0%
Ukupna ocjena zadatka	0%

Šesti zadatak u okviru ove oblasti je zahtijevao *Izradu baze podataka o stručnom usavršavanju nastavnika i drugog kadra koji radi u stručnom obrazovanju i obrazovanju odraslih*. Ovim zadatkom su planirane 4 mjere. **Prve dvije mjere:** 1) *prikupljanje podataka o već izvršenim oblicima usavršavanja nastavnika* i 2) *Ažuriranje baze podataka o već izvršenim oblicima usavršavanja nastavnika* su uspješno realizovane.

Kako bi se prikupili podaci o usavršavanju nastavnika, u 2011 je izrađena baza, u kojoj se pretraživanje vrši prema matičnom broju nastavnika. Pružaoci usluga obrazovanja redovno dostavljaju CSO podatke o svim održanim seminarima i radionicama, sa podacima o nastavnicima kao i trajanju seminara, te se ova baza redovno ažurira.¹¹³ U periodu 2012. i 2013. baza podataka o nastavnicima koji su prošli obuke u organizaciji Centra za stručno obrazovanje je finalizovana. Pretraživanje se vrši po imenu i prezimenu nastavnika.¹¹⁴

Godina	Broj obuka****	Broj učesnika
2011.	44	911
2012.	22	405
2013.	39	851
2014.	12	238

**** Paralelno sa CSO i MP drži bazu podataka o obukama, sa tom razlikom što MP uključuje i srednje mještovite škole u svoju statistiku a CSO ne.

Zaključak: Obje mjere su implementirane u stepenu 100% od predviđenog. Za potrebe dodatnog angažovanja nastavnika ili za planiranje narednih obuka i treninga, bilo bi korisno uvesti u ovu bazu u model pretrage po obuci, gdje za svaku obuku može da se dobije lista nastavnika koji su je pohađali sa njihovim kontakt podacima. Ovaj model pretrage bi takođe omogućio uvid u to koliko nastavnika nije prošlo određenu obuku, i bilo bi od koristi za planiranje narednih obuka.

112 Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 216/15, dana 17.04.2015.godine

113 *Akcionni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013*, str.62

114 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 16.

Druge dvije mjere, međutim: 3) *Izrada plana obuke nastavnika* ; i 4) *Realizacija obuke, u skladu sa planom* nisu realizovane na adekvatan način. Iako je baza podataka trebala da posluži kao osnova za identifikaciju potreba nastavnika, koje bi se kasnije pretočile u plan obuka, obuke se i dalje **realizuju samo u okviru odobrenih projekata ili na osnovu razvojnih planova škola, bez strateškog pristupa na nacionalnom nivou.**

Zaključak: Uzimajući u obzir da se obuke nastavnika realizuju, ali da nisu u skladu sa planom, kao i da plan obuka uopšte nije urađen, **stepen implementacije treće mjere je 0% a četvrte 25%. Početkom primjene PRNŠ, planovi usavršavanja nastavnika se rade na nivou škole a ne na nacionalnom nivou, čime je ova mjera izgubila na aktuelnosti.**

Prioritetna oblast 7, Zadatak 6

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Treća mjera	0%
Četvrta mjera	25%
Ukupna ocjena zadatka	56.25%

Sedmi i posljednji zadatak u okviru ove prioritetne oblasti je *Realizacija različitih oblika stručnog usavršavanja za nastavnike i drugi kadar, direktora i stručnih saradnika koji se povremeno angažuju u procesu stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih.*

Prva mjera u okviru ovog zadatka je *Imenovanje tima za PRNŠ na nivou škole, za škole koje to nijesu uradile.* U posljednje 4 godine timovi za PRNŠ su imenovani u sve 43 srednje stručne škole.¹¹⁵

Zaključak: Mjera je implementirana u stepenu 100% od predviđenog.

Druga mjera *Stručna podrška školskim koordinatorima i članovima tima u realizaciji PRNŠ*, se implementira od strane Centra za stručno obrazovanje i Zavoda za školstvo. U cilju kontinuiranog praćenja realizacije PRNŠ aktivnosti u stručnim školama, imenovan je nacionalni koordinator iz CSO. Nakon realizovanih obuka od strane PRNŠ koordinatora u okviru škola, uslijedila je procjena potreba nastavnika za stručnim usavršavanjem, i utvrđivanje prioriteta za istima, nakon čega su urađeni PRNŠ planovi na nivou škole za prvi ciklus. U organizaciji Centra, u toku prvog ciklusa realizovano je savjetovanje „Razmjena iskustava tokom prvog ciklusa implementacije PRNŠ modela u srednjim stručnim školama“, za sve PRNŠ koordinate.

Zaključak: Mjera je implementirana, ali nema informacija o predviđenim kvantitativnim indikatorima, tj. broju sastanaka sa koordinatorima članovima PRNŠ tima sa predstavnicima CSO i ZzŠ. Kako je iz priloženih informacija evidentno da je sastanaka bilo, a u Akcionom planu nije uspostavljen ciljni broj sastanaka ili ciljni broj obuhvaćenih škola, možemo da zaključimo da je **mjera implementirana u stepenu 100%**. Međutim, ovakve mjere treba dodatno precizirati, navesti koje su oblasti stručne podrške, utvrditi na koji način se daje i voditi detaljnu evidenciju o interakcijama CSO, ZzŠ i PRNŠ timova.

Treća mjera *Priprema nastavnika za vođenje portfolia o svom profesionalnom razvoju* se djelimično realizovala, realizacijom programa obuke “Profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole” za direktore i PRNŠ koordinate iz stručnih škola. Dalje je bila odgovornost

¹¹⁵ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 194/15, dana 17.04.2015.godine

škola da obuče nastavnike za izradu portfolia i da vode evidenciju o broju nastavnika koji izrađuje portfolio.¹¹⁶ Prilikom obilaska škola od strane Odsjeka za utvrđivanje kvaliteta vaspitno –obrazovnog rada u školama Zavoda za školstvo kroz indikator Profesionalni razvoj nastavnika, oblast: Kadrovske uslovi, utvrđuje se da li škola ima Plan profesionalnog razvoja na nivou škole (PRNŠ) i portfolio nastavnika. Portfolio sadrži Lični plan profesionalnog razvoja koji prati i utvrđuje direktor ustanove. Prema izvještajima nadzorne službe Zavoda za školstvo portfolio ima većina nastavnika, dok su lični planovi zastupljeni u manjem obimu kako za opšteobrazovne, tako i za stručne predmete.

Zaključak: Step implementacije ove mjere je 50%, jer nema odgovarajućih indikatora. Koordinator PRNŠ su obučeni za vođenje portfolia, ali nema evidencije koliko nastavnika je obučeno i koliko nastavnika vodi portfolio.

Četvrta mjera *Izrada LPPR za tekuću školsku godinu* je djelimično realizovana, tj. „Lični planovi profesionalnog razvoja su dostupni u manjem obimu u svim grupama predmeta“. U periodu od 2012. do 2014, Zavod za školstvo je utvrdio da lične planove imaju nastavnici u: JU Srednja stručna škola, Pljevlja, JU Srednja medicinska škola, Podgorica, JU Srednja stručna škola, Cetinje i JU Srednja stručna škola, Nikšić.

Zaključak: Uzimajući u obzir da se LPPR izrađuju, ali da ne postoji tačna evidencija koliko nastavnika i koliko škola ih posjeduje, ova mjera je kvalitativno samo djelimično realizovana, ali **kvantitativno je realizovana u iznosu 100%**.

O realizaciji pete mjere *Organizovanje dana posvećenih PRNŠ (koji su planirani u GPPRŠ)* – nemaraspoloživih podataka, te zaključujemo da mjera nije realizovana.

Šesta mjera *Osposobljavanje nastavnika koji realizuju nastavu predmeta Preduzetništvo* se realizuje od 2011. U periodu 2011.godine preduzete su aktivnosti u stručnim školama koje obrazuju učenike po obrazovnom programu Ekonomski tehničar formirano je 36 preduzeća za vježbu, u čiji rad je uključeno i obučeno 36 nastavnika i oko 1100 učenika.¹¹⁷ U periodu 2012 – 2014. održano je 15 obuka na kojim je učestvovalo 208 polaznika/nastavnika. U toku 2011/2012. godine Centar za stručno obrazovanje je, u okviru projekta MNE/011, izradio 4 priručnika od kojih jedan za nastavnike predmeta preduzetništvo, izrađena je Strategija cjeloživotnog preduzetničkog učenja; i usvojen program obrazovanja za sticanje preduzetničkih znanja i vještina. Školske 2011/12. funkcionisalo je 70 preduzeća za vježbu, a 2013/2014 62 PZV. Realizovan je niz studijskih posjeta za nastavnike predmeta Preduzetništvo, a opremljeni su preduzetnički centri u tri srednje stručne škole. U 2014. godini izrađeno je veći broj dokumenta za razvoj preduzetničkog učenja, a Centar za stručno obrazovanje je uz saglasnost i podršku Ministarstva prosvjete Crne Gore, 2014. godine postao nosilac aktivnosti i zvanični predstavnik Crne Gore u WorldSkills Europe asocijaciji. Tako je, u maju 2014. godine, na zvaničnoj Skupštini, Crna Gora postala 25. zemlja članica.

Zaključak: Mjera je implementirana u stepenu 100% od planiranog, a išlo se dosta dalje u razvoju koncepta preduzetništva u skladu sa Strategijom cjeloživotnog preduzetničkog učenja.

Sedma mjera *Regionalni seminari za nastavnike pojedinih stručnih aktiva* nije dovoljno precizno planirana. Nije jasno da li se misli na nastavnike predmeta preduzetništvo, koji su to pojedini stručni aktivni i na koju temu je trebalo realizovati seminare. Naravno da je regionalnih seminara bilo, ali nije moguće izvijestiti u skladu sa ovom mjerom.

¹¹⁶ Odgovor od CSO-a, na zahtjev za slobodan pristup informacijama 194/15, dana 17.04.2015.godine

¹¹⁷ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 63

Zaključak: Mjera se izdvaja iz evaluacije zbog nejasnih indikatora i nemogućnosti da se prikupe podaci.

Prioritetna oblast 7, Zadatak 7

Prva mjera	50%
Druga mjera	100%
Treća mjera	100%
Četvrta mjera	100%
Peta mjera	0%
Šesta mjera	100%
Sedma mjera	/
Ukupna ocjena zadatka	70.5%

Kvantitativni pregled ispunjenosti zadataka iz pripritetne oblasti 7 „ Nastavnici i uprava škola“

Prvi zadatak	50%
Drugi zadatak	81.25%
Treći zadatak	0%
Četvrti zadatak	8.1%
Peti zadatak	0%
Šesti zadatak	56.25%
Sedmi zadatak	70.5%
Ukupna ocjena oblasti	38.01%

3.8. Prioritetna oblast: Finansiranje stručnog obrazovanja

Osma prioritetna oblast ima za **strateški cilj**: *Postizanje koncezusa na državnom nivou i izrada modela finansiranja po učeniku urađenog u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima*

Za postizanje ovog cilja planirana su 2 zadatka.

Zadatak: Izrada modela finansiranja po učeniku na osnovu kojeg bi se radio Budžet Ministarstva prosvjete i sporta

Prva aktivnost *Izrada modela finansiranja po učeniku* je otpočela sa realizacijom u 2011. Urađena je analiza dokumenata o finansiranju po učeniku, koji je razvijan u okviru projekta CARDS 2. Pripremljen je nacrt modela finansiranja po učeniku.¹¹⁸ U maju 2012 Ministarstvo prosvjete je donijelo Prijedlog Decentralizacije finansiranja obrazovanja i Metodologiju za određivanje cijene koštanja obrazovanja učenika po modelu „per capita“. Ovim dokumentom je jasno predviđeno koji preduslovi su potrebni za razvijanje modela finansiranja po učeniku i zaključeno je da „Najveći broj preduslova koje je potrebno ispuniti kako bi se u praksi primijenilo finansiranje po modelu “Per Capita” ne zahtijeva dodatna sredstva i sprovođenje

¹¹⁸ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 63

posebnih mjera, već promjenu u načinu funkcionisanja i u značajnoj mjeri dosljedniju primjenu i praćenje primjene važećih normativa i standarda.“¹¹⁹

Takođe je istaknuto da će ministarstvo pripremiti Akcioni plan, koji će sadržati pregled svih aktivnosti, vremenske rokove, ali i precizno definisane nadležnosti institucija i organizacionih jedinica institucija čiji rad će biti od presudnog značaja za efikasno zaživljavanje novog sistema. Međutim, ovaj prijedlog nije usvojen, pa se nije ni predstavljao stručnoj javnosti, niti je pilotiran model finansiranja po učeniku u 4 škole, kao što je to bilo predviđeno **drugom i trećom mjerom** u okviru ovog zadatka.

Zaključak: Step implementacije **prve mjere je 100% a druge i treće** mjere 0%. Razlozi za neimplementaciju mogu biti strateške prirode, uzimajući u obzir da bi model finansiranja po učeniku mogao da ugasi programe u nekim školama na sjeveru koje imaju jako mali broj učenika po programu, ali zahtijevaju isti broj nastavnog kadra i slične uslove rada kao i velike škole. Prije uvrštavanja ovih mjera u Akcioni plan potrebno je preispitati da li je moguće u ovoj oblasti uskladiti praksu Crne Gore sa praksom mnogo većih i ekonomski razvijenijih država.

Piroritetna oblast 8, Zadatak 1

Prva mjera	100%
Druga mjera	0%
Treća mjera	0%
Ukupna ocjena realizacije zadatka	33.3%

Drugi zadatak u okviru ove prioritetne oblasti je: *Preuzimanje odgovornosti školskog menadžmenta za razvoj obrazovne institucije i podsticanje motivisanosti škola da dođu do sopstvenih sredstava*

Za ispunjavanje ovog zadatka predviđene su dvije mjere, uglavnom orjentisane na razvoj programa obrazovanja odraslih, kao jednog od sopstvenih izvora finansiranja škola.

Prva mjera *Podsticanje škola za organizovanje obrazovanja odraslih* je vršena kroz finansijsko podsticanje. Ustanovama za obrazovanje odraslih u periodu 2010/2014 dodijeljeno je 635,481.95 eura. U Crnoj Gori do sada je 25 javnih obrazovno-vaspitnih ustanova dobilo licencu za rad u obrazovanju odraslih od Ministarstva prosvete i to: 21 srednja škola i 4 osnovne škole.¹²⁰

Zaključak: Mjera se sprovodi kontinuirano, saglasno indikatorima iz Akcionog plana u **stepenu 100%**.

Druga mjera *Osposobljavanje škola za prilagođavanje obrazovnih programa odraslima i izradu programa obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije* je nastavak na osmu mjeru prioritetne oblasti 4, podoblasti 4.4., koja glasi „Izrada modela prilagođavanja obrazovnog programa obrazovanju odraslih“. Dakle, kao što je konstatovano i u toj mjeri - od 2003, metodologija prilagođavanja se nije mijenjala a organizatori obrazovanja odraslih često ne poštuju standarde propisane ovom metodologijom.

U pogledu stručne podrške školama Centar za stručno obrazovanje pruža podršku svim

¹¹⁹ Ministarstvo prosvjete i sporta “ Prijedlog Decentralizacije finansiranja obrazovanja i Metodologiju za određivanje cijene koštanja obrazovanja učenika po modelu „per capita“, maj 2012, strana 33

¹²⁰ Odgovor od Ministarstva prosvjete po zahtjevu 141/15, dana 22.04.2015.godine

obrazovnim institucijama koje rade u stručnom obrazovanju i obrazovanju odraslih, prije svega stručnu pomoć u izradi programa kako bi se isposštovala Metodologija za izradu programa obrazovanja, principi obrazovanja odraslih i specifičnosti odraslih u procesu učenja. U navedenom periodu CSO je realizovao 35 obuka za kadrove koji rade kod organizatora obrazovanja odraslih. Kroz ove obuke ukupno je prošlo 349 lica. Veliki broj nastavnog kadra iz stručnih škola bio je uključen u radne grupe koje su pisale programe obrazovanja odraslih, kao i u obuke koje su organizovane u prethodnom periodu. Sa druge strane, od 2015, CSO počinje sa evaluacijom sprovođenja programa obuke odraslih, što će znatno doprinijeti unaprjeđenju kvaliteta ovih programa i njihovoj usklađenosti sa predviđenim modelom.

Zaključak: Iako je stepen implementacije mjere 100%, neophodno je voditi indikatore u skladu sa Akcionim planom, po godinama, kao što smo istakli u srodnoj mjeri u podoblasti 4.5.

Prioritetna oblast 8, Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Kvantitativni pregled realizacije strateškog prioriteta 8

Prvi zadatak	33.3%
Drugi zadatak	100%
Ukupna ocjena realizacije prioritetne oblasti	66.6%

3.9. Prioritetna oblast : Međunarodna saradnja

Strateški ciljevi ove oblasti su 1) *Podsticati na nacionalnoj ravni međunarodnu saradnju i povezivanje institucija obrazovanja sa relevantnim međunarodnim institucijama.* **2)** *Obezbijediti kompetitivnost znanja koje stiču učenici u Crnoj Gori sa potrebama evropskog tržišta rada.* **3)** *Uvoditi multikulturalnost kao i promociju crnogorskog znanja i kulture.*

Prvi zadatak u okviru ove oblasti je *Koordinacija aktivnosti na nacionalnom nivou za koji je predviđena samo jedna mjera i to: Objedinjavanje podataka o aktivnostima međunarodnih organizacija koje podržavaju razvoj stručnog obrazovanja.* U Izvještaju o sprovođenju Akcionog plana za 2011 stoji da su sprovedene aktivnosti Odjeljenja za međunarodnu saradnju Ministarstva prosvjete i sporta, koje vodi urednu dokumentaciju o projektima međunarodnih organizacija koje podržavaju razvoj stručnog obrazovanja u Crnoj Gori.¹²¹

Zaključak: Mjera je sprovedena u stepenu 100%.

Prva mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Drugi zadatak predviđa *Unapređivanje saradnje i povezivanja institucija i tijela koje se bave stručnim obrazovanjem sa odgovarajućim institucijama i tijelima zemalja Evrope.*

¹²¹ Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str.64

Prva mjera Učešće u međunarodnim obrazovnim projektima je ispunjena u skladu sa Akcionim planom U periodu 2011.godine škole su učestvovala na međunarodnim sajmovima preduzeća za vježbu u Sloveniji i Bugarskoj.¹²² U periodu 2012. i 2013. godine na inicijativu CSO-a i uz podršku Inicijative za reformu obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi (ERISEE), osnovan je Klaster znanja na temu obuka nastavnika i održane su dvije konferencije na kojima su predstavnici institucija stručnog obrazovanja iz zemalja Zapadnog Balkana razmjenjivali iskustva u datoj oblasti.¹²³

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%.

Druga mjera: Studijske posjete obrazovnim institucijama i tijelima u zemljama Evrope je takođe realizovana od strane predstavnika Centra za stručno obrazovanje. U periodu 2012. i 2013. godine CSO je postao punopravan član Evropskog foruma za stručno obrazovanje i osposobljavanje (EfVET) što će mu pružiti brojne šanse za pronalaženje budućih partnera za osmišljavanje i realizaciju projekata koji će se finansirati iz sredstava novog programa „Erasmus for All 2014-2020“.

Godina	Broj posjeta	Institucija
2011	14 ^{****}	CSO
2012	9 ^{*****}	CSO
2013		
2014		

**** Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013

***** Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 17 - 18

Zaključak: Mjera je realizovana u stepenu 100%. Trebalo bi razmotriti da se studijske posjete omoguće za škole i nastavnike koje sprovode programe stručnog obrazovanja. Takođe potrebno je predvidjeti indikator za najmanji broj posjeta po godini i sredstva koja će iz budžeta biti opredijeljena za ovu namjenu.

Prioritetna oblast 9, Zadatak 2

Prva mjera	100%
Druga mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	100%

Treći zadatak: Povezivanje škola, razmjena učenika i nastavnika i zajedničko učešće u međunarodnim projektima. Razmjena iskustava i primjera dobre prakse se ispunjavao kroz tri mjere.

Prva mjera Organizovanje studijskih posjeta učenika stručnim školama iz regiona se realizovala samo kroz učešće na sajmovima. U periodu 2011.godine preduzeća za vježbu, odnosno učenici koji organizuju rad ovih preduzeća u okviru redovne nastave, koja su organizovana u školama koje obrazuju učenike po programu Ekonomski tehničar, učestvovala su na sajmovima u Celju (Slovenija) i Plovdiv (Bugarska). Učešće učenika na sajmovima omogućio je Kultur Kontakt.¹²⁴ Ukupno u četvorogodišnjem periodu trajanja Strategije oko 200 učenika učestvovalo je na 4 međunarodna sajma (Albanija, Slovenija, Bugarska, Hrvatska).¹²⁵

122 Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 64

123 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 17

124 Akcioni plan sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2012-2013, str. 65

125 Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 18

Zaključak: Kako mjera ne predviđa učešće na sajmovima, već studijske posjete školama, stepen implementacije ove mjere je 0%

Druga mjera organizovanje međunarodnih konferencija nastavnika nije realizovana. Nema evidentiranih podataka o realizaciji međunarodnih konferencija za nastavnike stručnog obrazovanje.¹²⁶

Zaključak: Stepen implementacije mjere je 0%

Treća mjera Učešće škola na međunarodnim sajmovima obrazovanja je u potpunosti sprovedena kako vidimo iz Izvještaja Ministarstva. Kao što je već rečeno, ukupno u četvorogodišnjem periodu trajanja Strategije oko 200 učenika učestvovalo je na 4 međunarodna sajma (Albanija, Slovenija, Bugarska, Hrvatska).¹²⁷

Zaključak: stepen implementacije mjere je 100%

Prioritetna oblast 9, Zadatak 3

Prva mjera	0%
Druga mjera	0%
Treća mjera	100%
Ukupna ocjena zadatka	33.3%

Kvantitativni pregled realizacije ocjena iz prioritetne oblasti 9 „Međunarodna saradnja“

Prvi zadatak	100%
Drugi zadatak	100%
Treći zadatak	33.3%
Ukupna ocjena realizacije oblasti	77.7%

Zaključak

Neosporno je da je Strategija za razvoj stručnog obrazovanja u Crnoj Gori u četvorogodišnjem periodu dala značajne rezultate. Međutim, sveobuhvatna projekta njenog učinka je izostala. Opšte primjedbe na Akcioni plan je da su indikatori u velikom broju slučajeva uopšteni, a da se pri izvještavanju nisu pratili. Takođe, veliki dio aktivnosti predviđenih strategijom se realizuje uz podršku donacija, što je pohvalno, ali aktivnosti projekata su samo dijelom komplementarne sa aktivnostima predviđenim strategijom, pa se može primijetiti nedostatak planskog pristupa.

Kod **prvog prioritetnog cilja**, jačanja zakonskog i institucionalnog okvira, bitno je istaći da je usvojen niz izmjena u Zakonu o stručnom obrazovanju, kao i niz podzakonskih akata koji doprinose razvoju ove oblasti. Međutim, Akcioni plan je izostavio da u indikatorima predvidi konkretne promjene koje su predviđene za dati period u zakonskim aktima. Takođe u okviru ovog cilja evidentno je da planirani mehanizam za praćenje i evaluaciju strategije

¹²⁶ Odgovor od CSO-a, na zahtjev slobodan pristup informacijama ,dana 05.06.2015.godine

¹²⁷ Informacija o realizaciji aktivnosti iz akcionog plana sprovođenja strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu, str. 18

nije proradio na predviđeni način. Usvojen je samo jedan izvještaj o sprovođenju Akcionog plana 2011-2012, parcijalne informacije je moguće dobiti od Ministarstva prosvjete i Centra za stručno obrazovanje za aktivnosti za koje su oni bili nadležni, međutim nije se radilo ništa na prikupljanju i evidenciji aktivnosti koje su sprovedene na lokalnom nivou od strane škola i lokalnih zajednica. Već uopšteni i teško mjerljivi indikatori koji su predviđeni Akcionim planom, nisu poštovani kada se radilo izvještavanje. Ovo je posebno vidljivo u slučaju obuka koje su planirane Strategijom, gdje su podaci rađeni zbirno, prema projektima koji su sprovedeni a ne prema aktivnostima iz Strategije i planu obuka.

U drugoj prioritetnoj oblasti – jačanje socijalnog partnerstva- značajno je istaći da je sklopljen sporazum o realizaciji profesionalne prakse kod poslodavca između CSO, Privredne komore, Crnogorskog turističkog udruženja i Unije poslodavaca u formi smjernica, koje znatno unaprjeđuju organizaciju profesionalne prakse. Takođe, Ministarstvo prosvjete je osnovalo fond za stipendiranje učenika deficitarnih profila i održan je niz rasprava i okruglih stolova sa ciljem sagledavanja stanja i otvorenih pitanja u realizaciji i organizaciji praktičnog obrazovanja. Konačno, u polovini škola je počela da funkcioniše praksa konsultacija sa lokalnom samoupravom i poslodavcima bar jednom godišnje. Mjere u okviru ove prioritetne oblasti, koje su dijelom u nadležnosti organizatora profesionalne prakse i škola su vidljivo slabije realizovane. Iako škole izvještavaju o primjeni Smjernica, ove informacije nisu sadržane ni u internim ni u eksternim izvještajima evaluacije škola. Nedostaju podaci o propisanoj evidenciji profesionalne prakse, o stepenu sprovođenja smjernica, i preporuke za unaprjeđenje sprovođenja ovih Smjernica. Registar poslodavaca koji vode škole, uglavnom sadrži podatke iz ugovora, ne i podatke o materijalnoj i kadrovskoj opremljenosti poslodavca, koji su po Akcionom planu trebali biti uključeni u registar. Nema evidencije da su realizovane mjere koje su predviđale podsticanje poslodavaca za učestvovanje u organizaciji praktične nastave i njihovo uključivanje u radne grupe za izradu kvalifikacionih okvira.

U trećoj prioritetnoj oblasti – decentralizacija, obučeni su nastavnici škola za pripremu izbornih modula obrazovnih programa, dok predviđena analiza potreba za kvalifikacijama mladih na lokalnom nivou nije urađena.

Najkompleksnija i najobimnija oblast akcionog plana - povezivanje stručnog obrazovanja sa tržištem rada- je ujedno i oblast u kojoj je preduzeto najviše mjera za unaprjeđenje. Uspostavljen je nacionalni okvir kvalifikacija i razvijeno niz kvalifikacija, standarda zanimanja i standarda kvalifikacija. Posebna analiza rada na nacionalnom okviru kvalifikacija sa preporukama je izrađena u okviru studije „Efekti reforme stručnog obrazovanja“ od strane radne grupe NVO Juventas, NVO CeMI i NVO SOS Telefon. Izrađeno je pet modularizovanih, na kompetencijama baziranih, kreditno vrednovanih programa širokih profila i usvojena su dva prilagođena programa za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, dok model prilagođavanja obrazovnog programa potrebama odraslih još uvijek nije usvojen a ne prati se na adekvatan način ni primjena postojećeg modela iz 2003. Stručna podrška školama je pružana u kontinuitetu, kroz obuke, saradnju stručnih aktiva i organizaciju seminara i susreta škola, a vrši se i sistematično prikupljanje informacija o realizaciji obrazovnih programa u školama kroz procese interne i eksterne evaluacije. Razvijena je i mreža organizatora obrazovanja odraslih i napravljen je pomak u kontroli kvaliteta licenciranih organizatora obrazovanja odraslih, kao i priznavanja neformalnih i informalnih vidova učenja. U ovoj oblasti neophodno je obratiti pažnju na aktivnosti koje se sprovode na nivou škola, kao što su interne evaluacije, planovi opremanja škola u okviru razvojnog planiranja i organizaciju dodatne i dopunske nastave. Akcioni plan je predviđao niz mjera koje su škole trebale da realizuju, ali se njihova realizacija ne prati u skladu sa propisanim indikatorima.

U oblasti dostupnosti obrazovanja, posebna pažnja je pobraćena na upisnu politiku i na

praćenje učenika nakon završenog srednjeg obrazovanja - Ministarstvo prosvjete i ZZZCG su pripremaju analize koja su obuhvatile uporednu analizu broja učenika koji završe osnovno obrazovanje po opštinama i koji se upišu na programe u toj opštini i na osnovu datih podataka raspisuju konkurse za upis učenika, a sa druge strane škole definišu i upisnu politiku kroz konsultacije sa lokalnom zajednicom. Što se praćenja učenika nakon završenog obrazovanja tiče, ono se vrši u malom broju škola i na neujednačene načine.

Takođe, u ovoj oblasti je predviđen niz mjera za omogućavanje inkluzije za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, koji se takođe tretiraju i Strategijom za razvoj inkluzivnog obrazovanja. Međutim, nedostaje praćenje sprovođenja mjera i njihovih rezultata u okviru srednjeg stručnog obrazovanja, već se uglavnom izvještava o mjerama sprovedenim na sva tri nivoa obrazovanja, bez posebne klasifikacije po nivoima i usmjerenjima.

Oblast **kvaliteta u stručnom obrazovanju** je značajno unaprijeđena donošenjem metodološkog okvira za internu i eksternu evaluaciju. Ključni problem u ovoj oblasti je jedan broj škola koji ne dostavlja izvještaje o internoj evaluaciji, iako im je to zakonska obaveza, kao i neujednačenost izvještaja koji zavise u velikoj mjeri od dokumentacije koju škola dostavi prilikom evaluacije. U oba procesa evaluacije, posebnu pažnju bi trebalo posvetiti evaluaciji profesionalne prakse, koja nije sadržana u svim izvještajima i za koju treba napraviti poseban niz indikatora.

Prioritetna oblast **nastavnici i uprava** škola je predvidjela niz aktivnosti kao što su razvojno planiranje na nivou škola, izrada ličnih portfolia i ličnih planova profesionalnog razvoja, ali primjena ovih mjera znatno varira od škole do škole. Neophodno je ujednačiti elemente i kvalitet razvojnih planova škola, i pružiti podršku nastavnicima i upravi pri formiranju ličnih portfolia i programa profesionalnog razvoja.

Prioritetna oblast **finansiranje stručnog obrazovanja** je predviđala uspostavljanje modela finansiranja po učeniku ali je za ovakvu reformu neophodno promijeniti više elemenata sistema finansiranja, obezbijediti saradnju lokalnih zajednica i osigurati da prelazak na ovaj model ne uzrokuje negativne posljedice, kao što su zatvaranje škola sa malim brojem učenika ili smanjivanje kvaliteta nastave u tim školama, zbog nedostatka sredstava.

Kroz devetu prioritetnu oblast – **međunarodna saradnja**, odžane su brojne studijske posjete, sajmovi obrazovanja i takmičenja.

Preporuke:

1. U narednom Akcionom planu uspostaviti konkretne indikatore promjene zakonskog okvira. (Npr. Ako mjera glasi Usvojiti izmjene i dopune zakona o stručnom obrazovanju, indikator treba da sadrži nabrojane sve promjene koje Zakon treba da donese da bi efekti promjena bili vidljiviji)
2. Pri uspostavljanju kvantitativnih indikatora (npr. Broj usvojenih obrazovnih programa) definisati i ciljni indikator (usvojeno najmanje 5 obrazovnih programa) za vrijeme trajanja Akcionog plana, naročito za mjere čija realizacija je predviđena u kontinuitetu.
3. Uspostaviti mehanizam za praćenje sprovođenja Strategije, koji bi izvještavao na najmanje na polugodišnjem nivou i koji bi prikupljao podatke od opština i škola.

Uspostaviti format izvještavanja koji bi sve odgovorne institucije popunjavale. Obavezati opštine i škole da kvartalno dostavljaju podatke mehanizmu za praćenje sprovođenja Strategije.

4. Neophodno je ustanoviti praksu konsultacija škola sa poslodavcima i lokalnom zajednicom bar 2 puta godišnje i Akcionim planom definisati bar određeni broj tema koje bi ove konsultacije trebale da obuhvate. Takođe, neophodno je da svaka škola izvještava o broju sprovedenih konsultacija, kao i o njihovim rezultatima nadležno tijelo za praćenje sprovođenja Akcionog plana.

5. Potrebno je definisati mjere za unaprjeđenje saradnje između škola i poslodavaca, i kroz ovu saradnju stvoriti preduslove za primjenu dualnog modela obrazovanja.

6. Napraviti nacionalni registar poslodavaca sa praktičnog obrazovanja i profesionalne prakse: naziv, materijalni i kadrovski uslovi, vrijeme i način obavljanja prakse, obaveze poslodavca i obaveze škole.

7. Definirati obavezu udruženja poslodavaca da zajedno sa školom kontrolišu materijalne i kadrovske uslove kod poslodavca.

8. Definirati materijalne i nematerijalne načine na koje će poslodavci biti podsticani da učestvuju u organizaciji praktičnog obrazovanja i pratiti broj poslodavaca godišnje koji je obuhvaćen ovim mjerama.

9. Zakonom o opštem obrazovanju predvidjeti disciplinske mjere za škole koje ne dostavljaju izvještaje o internoj evaluaciji kvaliteta.

10. Potrebno je ujednačiti format i sadržaj izvještaja o internoj i eksternoj evaluaciji škola i, pored redovnog objavljivanja na sajtu CSO koje se i sad sprovodi, omogućiti unošenje kvantitativnih i kvalitativnih podataka u bazu koja uspostavlja uporednu nacionalnu bazu podataka o školama, gdje će različite škole moći da se upoređuju po kvalitetu teorijske i praktične nastave, materijalnim i kadrovskim uslovima, itd.

11. Propisati svu evidenciju koju škola treba da dostavi na uvid prilikom procesa interne i eksterne evaluacije (npr. Planovi dodatne i dopunske nastave, analiza efekata dodatne i dopunske nastave, razvojni planovi škola itd) i u okviru izvještaja o eksternoj i internoj evaluaciji objavljivati listu dostupne dokumentacije.

12. Propisati minimalni broj eksternih evaluacija koje će CSO sprovoditi u toku godine.

13. Definirati način praćenja učenika nakon završenog srednjeg obrazovanja, i metode analize rezultata praćenja učenika. Ujednačiti metode praćenja učenika na nivou države.

14. Usvojiti izvještaj o prilagođenosti svake od škola srednjeg stručnog obrazovanja, koji pokriva sve ključne indikatore : postojanje rampe, lifta, toaleta sa učenike sa motornim smetnjama, postojanje biblioteka u Daisy formatu ili na Brajevom pismu, broj asistenata u nastavi za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama i sl.

15. Pratiti saradnju resursnih centara i srednjih stručnih škola uvođenjem indikatora broja srednjih stručnih škola u kojima profesionalci iz resursnih centara pružaju podršku redovnom obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju i koliko je učenika srednjih stručnih škola i nastavnika koji su korisnici ove podrške, uporedno sa indikatorom ukupnog broja škola u kojima se obrazuju učenici sa smetnjama u razvoju.

16. Procesom eksterne evaluacije, obuhvatiti evaluaciju profesionalne prakse kod poslodavca i metodologijom propisati indikatore za kvalitet profesionalne prakse.

17. Potrebno je kontrolisati primjenu preporuka koje su date u procesu evaluacije od strane škola, kao i rezultate sprovođenja ovih preporuka.

18. Novim Akcionim planom definisati dinamiku i pripritate u usvajanju modularizovanih programa, indikatori treba da daju cilj tj. Koliko modularizovanih programa će biti usvojeno u toku godine i u kojim oblastima.

19. Planovi obuka i opremanja škola treba da zavise u manjoj mjeri od donatorske podrške. Njihovo planiranje treba da se vrši i kada nema sredstava za sprovođenje, a kasnije dobijena sredstva treba raspoređivati u skladu sa planom, umjesto ad hoc dodjele dobijenih sredstava bez plana i svrhe.

20. Neophodno je jačati karijernu orijentaciju, ne samo u završnim razredima osnovnih škola, već kroz cijelo školovanje u osnovnoj školi upoznavati đake sa različitim obrazovnim profilima i pripremati ih za izbor nakon završene srednje škole.

Kvantitativni pregled ispunjenosti istrategije:

Prioritetna oblast 1	45.1%
Prioritetna oblast 2	41.06%
Prioritetna oblast 3	50%
Prioritetna oblast 4	64.4%
Prioritetna oblast 5	50.05%
Prioritetna oblast 6	57.1%
Prioritetna oblast 7	38.01%
Prioritetna oblast 8	66.6%
Prioritetna oblast 9	77.7%
Kvantitativna procjena realizacije Strategije za razvoj stručnog obrazovanja 2010-2014	54.44%

Iako se ne može koristiti za opis kvalitativnog učinka Strategije realizacije strategije, zbog neodgovarajućih indikatora, kvantitativna procjena, ipak daje relativno objektivnu sliku o količini sprovedenih mjera i jasno govori o potrebi za daljim unaprjeđivanjem politika u ovoj oblasti i donošenjem novi strateških dokumenata koji bi se nadogradili na ono što je ovom strategijom početo.

